

FIGLIARI

NAPÍSAL

ELO ŠÁNDOR

TLAČOU A NÁKLADOM D. PAŽICKÉHO
NA MYJAVE 1933

Venujem

svojmu drahému otcovi,

Jánovi Šándorovi st.

vo Vrbovom

Vianočné spomienky.

Kde bolo — tam bolo, stávalo sa; keď sme mali plné žalúdky, robili sme žarty, figlovali, uťahovali si z ľudí. Raz sa nám to vyplatilo, inokedy zasanie, vše sa nám dostalo aj na zadok, alebo padlo aj nečakané zauch. Keď rechtor nás daktorého poriadne vylátal, škoda sa bolo ísť žalovať otcovi. Ten odkázal rechtorovi, že škoda každého jeho úderu, ktorý padol mimo. Hej, za našich čias ináč praktikovali pedagogiku! Miško Molnár, bývalý vrbovský evanjelický rechtor, „boží gajdoš“, učiteľ šesťriednej ľudovej školy cirkevnej vo Vrbovom, mohol by podať zaujímavé doklady o dávnych „poslucháčoch“ jeho vrbovskej „univerzity“. A potom taký nevďak od týchto! Keď ho dakde pochytia, požadujú od neho nazpäť sobotáles, lebo ich, vraj, „ničomu nenaučil“. Chudák Miško, ide ich post festum „doúčať“ a tieto „exercície“ potom vyzerajú tak, že žiaci aj učiteľ doúčajú sa navzájom, pri dobrom modranskom alebo tokajskom vínu.

Vianoce boli nám vždy zvláštnym sviatkom v roku. Tolkého kúzla pre nás, „loptošov“, neskytaly druhé sviatky v roku. Liali sme vrtielky z olova. To bolo smradu plná kuchyňa, až nás mať

hnala von s formami, lyžicou aj olovom. Liatie muselo sa skončiť najneskôr na Štedrý deň do obeada, lebo poobede by sme už boli priveľmi prekážali v kuchyni a potom tiež, že o 5-ej hodine k večeru už sa patrilo chystať sa ku svätvečernej slávnosti.

K večeri mať prihovorila v syte na stôl suché slivky, sušené hrušky i jablká, česnak, jačmeň, kukuricu, čerstvé jablká, oplátky, kus chleba. Do šálky medu, na stôl ešte peceň chleba. Povedla lampy horela na stole sviatočná sviečka. Pred večerou otec vzal Zpěvník, z toho sme spoločne celá rodina — zaspievali „Kristus, Syn boží . . . .“, vianočnú pieseň, najstaršie z detí sa pomodlilo a prisadlo sa -k večeri. Prv však otec vzal med a každému v rodine zrobil prstom, v ňom namočeným, na čelo kríž. Česnaku si musel každý zajest s oplátkou a medom, aby bol, vraj, po celý rok zdravý. Vianočné čary boly v našej rodine neznáme. Po kapuste, v ktorej sa krom sušených slivák a húb dakedy aj „svinka pogúľala“, nasledovaly makové opekance, za tým koláče, buchty, ovocie, orechy, no — a to sa vie, že ku večeri nesmelo nikdy chybovať „ježiškové“, t. j. spiritus, varený so škoricou, zázvorom, svinskou mastou, cukrom a voňavým korením. V takom dome, kde chybovalo „ježiškové“ na Svätvečer, bola mizeria, psota.

Po večeri vždy na Svätvečer nasledovala obligátna hra na vrtielky. Hrali sme sa obyčajne na orechy. Každý špekuloval, ako pristrúhať dolný hrot vrtielky, aby padala vždy na „šecky“ a vtedy

výherca shrabnul obyčajne celý bank. Dakedy prichodili známi od súsedov, príbuzní a vrtilo sa po stole aj po štyroch partiach, až kým nás neposlali na pec a do posteli spať zvuky zvonov, volajúce národ „na utiernu“ v „dolnom kostole“. Vtedy bola už polnoc.

Na druhý deň šlo sa do kostola, prv však zavinšovať známym „ščaslivých svátkov“. Vinšovníci chodili daktorí aj remeslne, ako ktorého bieda dohnala. Hrobári a hlásnici (v jednej osobe) prichodili obligátne, a tých bolo treba obdaríť, lebo sú to nie príživníci, ale významní činitelia v obci. Na Štedrý večer v evanjelických rodinách čaká sa príchod mendíkov, ktorí s košmi v rukách, piesňou na rtoch a príležitostným vinšom v ústach musia navštíviť každú ev. rodinu. Táto koleda bola a je i dnes zvykom vo Vrbovom a zvyk treba zachovávať.

Ked' nám, chlapcom a vrstovníkom rodičia kúpili prvé čižmy, t. j. ked' sme chodili aspoň do druhého ročníka Mišovej „univerzity“, nespokojili sme sa púhym, doteraz zachovávaným zvykom osláv príchodu Spasiteľovho na svet. Ono sa u nás na Štedrý večer aj strieľa. Kto má pušku, vystrelí si so 2—3 razy ku sláve Hosudarovej. Kto takej nemá (ako my, páni loptoší), nuž si ju zrobí. Ale strieľať sa musí, lebo to je zvykom a je v tom aj kus mužskosti, odvahy. Booože, veď ktože by strieľal, ak nie chlapci?! Na vianočnú streľbu sa zavčasu pamätnalo, ponajprv chystaním pušného prachu. Ten sme si my chlapci už zavčasu odložili, odkiaľ a ako — sám dnes už neviem, ale pamätám sa, že sme ho

mali vždy dosť. No a nejaký starý kľúč sa už vždy našiel. V tom sa pri koreni pilníkom vybrúšila dierka na zapálenie prachu a flinta bola „fiksum-fertik“ hotová.

Nediv sa, čitateľu, že náhle nás rodičia púšťali samých na ulicu, do školy a do kostola, náhle sme už sami za otcom zaniesli obed do pola, cítili sme sa už samostatnými a veru sme sa nepýtali otcov, či nám dovolia streľať, alebo nie. Vedeli sme, že za otcovským vetom proti vianočnej streľbe bolo by istotne nasledovalo plné rešpektu zauchu a to sme si všetci vďačne ušetrili pri takej výročitej slávnosti, ako je narodenie Krista Pána.

V rodine našej boli sme štyria chlapci. Každý musel mať vlastnú vrtielku a krom toho si každý usmolil nejakú „flintu“. Po večeri, na Štedrý večer zavše sa daktorý vytratil od vrtielkovej hry na dvor a do záhrady a tam vystrelil zo svojej „flinty“ až sliepky padaly s pántov a kohúti kikiríkali po celej ulici sťa na súdny deň. Potom sa hrdina vrátil do izby; čo patrilo ku mužskému pohlaviu, bolo neskonale hrdé na slávny čin strelca, mama trochu zabručala a otec pohrozil, že ak „loptošovi“ flinta odtrhne krk, alebo ruku, aby sa mu neopovážil bez hlavy alebo ruky domov prísť. O chvílu sa vytratil druhý, potom tretí a každý si strelil. Za nič na svete by si nebol nechal ujsť príležitosť ku štedrovečernej streľbe.

Na druhý deň sa strieľalo znova, ale už pozahumnami, okolo kostola pred bohoslužbami, alebo vo veži. Aby bol za nami vyšiel pán rechtor,

alebo poslal odkaz nestrieľať, p. farár? Toho nebolo, lebo sviatky sú na to, aby sa strieľalo. Kostolníka sme sa nebáli, nuž nechybelo nám nič. Raz, keď som nikde v stavani nemohol sohnať poriadny, veľký kľúč, aby som si zrobil z neho flintu, pomohol som si takto: Našiel som kdesi patron z vojenského gvera. Vytiahol z neho guľu, vysypal pušný prach, vypálil zapalovač. Odrezal v plote kus zahnutého dreva, lieskový koreň a pristrúhal do formy revolvera. Do prednej jeho časti vyzrezal otvor, do ktorého som napasoval „hilznu“ z voj. patrona, prv prepilujúc v ňom dierku, v ktorej sa má sirkou zapalovať pušný prach. Zatým „hilznu“ zadrótoval som náležite, aby tam bezpečne ležala. A hybaj na vežu pred tretím zvonením do kostola, na prvý sviatok vianočný. Nabil „revolver“ pušným prachom, zapchal ho zemou a papierom. Zapálil murársku sirku, priložil ju do zapalovača a . . . krach, ohromný krach zatriasol vežou a zahalil podzvonie hustým dymom. Keď sa dym stratil, — ó, hrôza! . . . videl som v ruke iba kúsok dreva, kúsky patrona, drótu a dreva rozmetané po podlahe. Mal som z toho vietor. Vedľahko sa mohlo stať, že by mi bolo aj ruku odtrhlo . . . To bola moja posledná streľba vianočná vôbec. Otcovi som doma múdro prípad zamlčal a spomenul až po Novom roku, keď bol v dobrej nálade.

* * *

I „spievať“ som chodil na Svätvečer s kamarátmi. Raz sa mi to mohlo sakramentsky nevy-

platíť. Pánboh ma zato netrestaj! Spieval som nábožnú pieseň „vo vrbovskom vydaní“. Vianočnými piesňami sú vari u oboch konfesií „Čas radosti, veselosti . . .“ a „Kristus, Syn boží . . .“ Prvá pieseň dá sa spievať v najpestrejších parodiach, ale Spasiteľ ani z jednej nemá radosti. Boli sme vari 10roční, ja i Janko Bosákovie. Po štetrovečernej večeri hraly nám žilky v telách, lebo sme mali plných „nabuchodonozorov“ kapustou, makovými opekancami a koláčmi, nuž špekulovali sme, čo kde vystrúhnut . . .

— Podľme zaspievať Krihákovcom na Hoštáky. Podľme, a prečo by sme nešli? Mrzlo, mesiac svietil, nemuseli sme sa obávať, že zaviazneme v blate, keď nám bude treba bežať. A šli sme, ani dvaja mladí pardáli, opatrne a bez ohľadu na prípadné následky našej „koledy“.

Vytašmali sme sa na Hoštáky, zastali pod oknami príbytku Krihákových, prv zistili na všetky strany, či dakto nejde, aby nás nerušil v speve a neprezradil rodičom. Keď sme spoločne zistili, že sme v bezpečí a že vzdialenosť z pitvora Krihákovie je dosť veľká, aby sme stačili odskočiť na druhú stranu za potok, Holešku, — spustili sme:

„Čas radosti, veselosti svetu nastal nyní,
starý Krihák, mladý Krihák, obidva sú kmíni.
V městečku Betlémě, ešče si nalejme . . .

Anča, Kača, Beta, Mara, daj nám Pánboh zdravie.“

A bleskurýchle uháňali sme dolu Hoštákom na lávku, preč. Do uší nám zdaleka doliehala neslaná, nemastná vyhrážka starého Kriháka, ktorý vybehol za „spevákmí“ na priedomie:

— Ná, jakožináč, veru, kmíni, aj s tvojím tatkom kmínom! (Krihák bol pôvodom nefalšovaný „tatar“, Brezovan). Ná, šak môhél bys aj počkat, abych sa ti vymenél za nábožný spev, ty vatrál . . .! Stovozových striel centrov ti pálelo do duše! Šak dočkaj, čo utekáš, nech bych sa ti podíval na uši. To ta tak rechtor učí, alebo otéc? Ty kmín, čo si, glbatý!

Posledné „akordy“ Krihákovej nádavky očúvali sme s rešpektom v bezpečnej vzdialosti za nášho súsedu stenou. Prekvapil nás, my sme neboli ani zďaleka pripravení, že starý Krihák, čoby naschvál, na Štedrý deň prikaruje domov z Ameriky. Na druhý deň ráno, prvá jeho cesta viedla k môjmu otcovi žalovať:

— Ná, šak mi zaspieval ten tvoj viselec, Jano!

— Kerý, sváko, šak ich mám do vôle božej ze štyroch?

— Ná, ten najstarší lapaj. Spievá, že starý Krihák, mladý Krihák, obidvá sú kmíni. Nehovoréл ti, čo som mu zavolál? Nedá si to za zrkallo, ej, veru nedá, stovozových striel . . . !

— Sváčko, šak já som mu nekázal, darmo mi žalujete. Mali ste ho lapit a vyriadit si to s ním na mieste. Ščul je neskoro . . . A viete doista, že to bol moj syn, nebol to iný, nebolo ich tam snád väč? Šak to mohól byt aj druhý. Prišli ste ščerá akurát z Ameriky, nuž sotvá to rozpoznáte, tú čvargu nezbednú!

— To mi ani nehovor. Dobre som ho poznal po hlase. Zakáž mu to, Jano, lebo druhý ráz

by som mu zas já zaspieval, že by na to tak skoro nezabudél.

— Už sa len uspokojte, sváko, já mu to otcovsky pripomenem.

☒ — No, leda tak! Šak sa aj patrí!

Sváko Krihák, ako keď človek dobre zvŕši svoje dielo, oddýchli si, odpluvli kosierkom a odišli preč.

Ked' som sa vrátil z kostola, otec mi robil mravné výčitky. Mal pravdu. Jano Bosák pri tom vyšiel naozaj na boso, lebo nik nezvedel, že aj on spieval.

* * *

A štedrovečerný spev a vinš mendíkov, obli-gátny v evanj. rodinách je v tom meste i dnes, akiste čo zbytok kedysi povinovatej koledy udržiavaný. Školský a farský mendík vyberú sa po jednej strane mesta hned' z večera spievať, aby do 11-ej obišli všetky rodiny. Kto mal z mendíkov dobrú „tekvicu,“ ten sa naučil priležitostnému vinšu a vinšoval po predchodiacom odspievaní dvoch veršov z piesne „Kristus, Syn boží . . .“ Ten druhý, menej dovednejší už len nôtu ponášal.

A nie všade rovnako vďačne prijímal mendíkov. Boli by sa hnevali a zajtra v kostole im vyčitali, ak by neboli večer prišli, ale toto bola príležitosť, aby cirkevníctvo vyčítalo mendíkom všetky nedôslednosti, ktoré oni popáchali za celý kalendárny rok.

Jednému ten ktorý mendík primálo zvonil, keď mu testinú pochovávali. Postihnutý mendiček si vonku pod nos zahundral:

— Asnaj som jej mal tolko zvonit, aby mu
z mŕtvých stala? *

Inému zas pesničky v kostole zle vyložil, alebo ťahal mechy na organe, takže tento vše zastal prostred pesničky a nábožné ovečky v kostole prekvapením dvíhaly zraky smerom k organom, čo sa to zas deje? Všetky tieto výčitky museli mendíci pokorne vypočuť a len málokde sa im dostalo ozaj kresťanskej prívetivosti. Vždy sa videlo na nich, že sú nezbedníci, ktorí svoju funkciu nie dosť vážne chápou.

Veru, zavše si ten alebo onen mendík — pravda, za dvermi — odlahčil poznámkou:

— Vidzíš ho, chumaja, šak má dvoch synov, od Nového roku si može dat obidvoch za mendíkov . . .

V obidva sviatky vianočné, po skončených bohoslužbách smeli si aj mendíci inkasovať „oferu“, ale pekne pred kostolom, do zvláštnej truhličky. Najali si chlapcov, ktorí za nich odzvonili poludnie a oni obidvaja postavili sa pred chrámové dvere, za truhličku a vítali vychodiacich z kostola slovami:

— Prosím ich pekne, keby nám ráčili niečo dat . . .

Ak niekomu zostal vo vrecku drobný peniaz, dal ho mendíkom, prípadne ešte si na nich utrhol, že dnes málo zvonili do kostola tretí krát. Väčší peniaz málokedy vpadol do truhličky, zato medenákov bolo vždy viac ako treba. Na váhu veľa ich bol, na chosen primálo.

* * *

K vianočným zvláštnostiam patrí aj pečenie oplátok. Napiekol som sa ich, veru, dosť u Miša rechtera, správne zvaného Miškom Molnárom, teraz správcom učiteľom štátnej ľud. školy na Prašníku. I keď bol slobodný, i keď sa neskôr „učlovečil“, lebo ja som sa vyznal nielen v pečení oplátok a „rúrok“, ale aj v zarábaní cesta a na všelijako. Ľahšie je oplátku pri trochu zručnosti upieciť, ako cesto pripraviť, menovite, ak chceme mať oplátky rozličnej chuti. A Mišo furták, ba i jeho panička, figliarka — pri pečení napchávali ma dobrými kľbáskami, len aby som čím menej oplátok a „rúrok“ pojedol. Kto zná, ako je to? Oplátok človek vydrží schrumkať za sebou značné množstvo, bez toho, že by si žalúdok obťažil. Bárs teda obťaženému žalúdku možno pomôcť bez lekára, po bankársky tak, že uznáš žalúdok per storno a máš ho v poriadku. A je zaujímavým, že nikdy sme nenapiekli dosť oplátok. Vždy sa toľko papáčov sohnalo do rechtorov, že nám stačili pojест celé hromady oplátok.

Keď sme boli starší, menovite keď sme sa vrátili z vojny, svätili sme Vianoce „trochu onakvejšie“ a obťažené žalúdky per storno mazávali u Miša rechtera dobrou slivovicou a „ježiškovým“, ale o tomto radšej nepísat.

Novoročné spomienky.

Aj takých je dosť a každý z nás máme ich v zásobe zo svojich detských čias. Mám ich aj ja a po značnom časovom odstupe milo je na ne spoľmať. Spomínam na pr. ako som pred 28 rokami prvý raz dostal do ruky zábavné knihy české od prvého svojho učiteľa v ľudovej škole, nebohého už Ernesta Križana, príkladného vlastenca a národovca slovenského, ktorý pre svoje rodolubstvo musel zutekať s. č. z Vrbového do Ameriky; vyhnal ho Apponyiho povestný školský zákon.

Križan dal mi viazaný ročník humoristického časopisu českého, „Paleček“, ako aj niekoľko českých kalendárov starších ročníkov. Paleček bol vtedy ešte vo veľkom formáte; mňa, malého chlapca, bavily v ňom farárske a cigánske historky, ktorým som sa všetkým naučil nazepamäť a veru, aj dnes mnohé z nich viem. Boli to žartovné príbehy, celkom nevinné, ktoré mohly i malé deti nehatene čítať. Dlhšie články v Palečku ma nebavily.

V kalendároch prečítal som niekoľko ráz od A do Z všetko. Nevedel som, že sú i s Palečkom písané po česky. Vo Vrbovom a na celom západnom Slovensku, tesne hraničiacom s Moravou a do vojny najväčším českým mestom, Viedňou,

obrátilo sa vždy hodne Čechov. Nárečie toto blíži sa už k dialekту moravských Slovákov, u nás sa v bohoslužebnej reči „ríkalo“, ale na Vrbovcoch a v Skalici sa všeobecne ríkalo. Nuž, niet sa čo diviť, že sme ako deti nevedeli rozlišovať správnu slovenčinu od správnej češtiny a tomu je na tých stranách v značnej miere i dnes.

Dakto by nadhodil, že však, keď obsah „Palečka“ a českých kalendárov bol písaný rečou, podobnou „bibličtine“, alebo vôbec bohoslužebnej reči v cirkvi evanjelickej, porovnaním tamtých s touto, ľahko bolo soznať, že knihy tie sú písané česky. A preca tomu nebolo ľahko u nás, školských detí. Tak Paleček, ako aj kalendáre boli tlačené latinkou, kdežto Biblia, katechizmus, Zpěvník, Tranoscius, biblická historia a iné knihy náboženské — tlačené boli švabachom, a to takým brčkavým, že dakedy — menovite pri iniciálkach — rozum zastával, že čo má znamenať taká litera. Ale siahnite tamojšiemu ľudu na tieto knihy, skúste ich od neho nejak získať, vykúpiť. On si ich nedá a veru, aj kopaničiarske babky lepšie v nich čítajú pri kahancovom slabom svetle, ako mnohí príslušníci mladších pokolení v knihách a v časopisoch, latinkou tlačených a pri svetle elektrickej lampy.

A tie, „ř,“ „ě“ a podobné české „speciality“, tie nás nikdy nemrzely. Načo, prečo? Neprekážaly a neprekážajú nám ani dnes v bohoslužebnej reči „biblickej“. A hoci bude celý svet ríkať, my si budeme i nadalej ríkať, už či sa to komu páči, alebo nie. To je sila osvedčenej tradície. Treba chápať stanovisko slovenských evanjelikov, pridŕžajúcich

sa svojej „bibličtiny“ v bohoslužbách, miesto „reči, v ktorej sa noviny píšu, v ktorej sa vadíme, nadávame si a hrešíme“.

Zábavnú literatúru českú začal som čítať už cele samostatne, ako 7ročný chlapec. Len dvom slovám som z nej nerozumel, a to „povidlám“ a „šiškám“. O prvom som vedel, že to bude dajaká náplň do cesta a druhé, že to babky zhotovujú zo žihľavy a otrubov a krmia tým husi, ale v skutočnosti som nemal možnosti presvedčiť sa, ako vyzerajú tieto čudesné veci. Až keď som bol už na akademii, domáca pani mi obidve tieto veci prezentovala za veľmi komickou sceneriou, ktorej svedkom bol i môj spolužiak, Miloš Lajda, dnes námestný riaditeľ filiálky Národnej banky československej v Mukačeve. Až vtedy som sa presvedčil, že povidlami je náš lekvár a šišky sú šúľance, ktorými v Čechách a na Morave husi krmia, a to sa vie, lepšie vykrmia, ako u nás kukuricou.

* * *

Silvestrovský večer odbavuje sa na našich stranách tak, ako Štedrý večer; pravda, pesničky sa spievajú zas pre túto príležitosť, ináč jedlo a vystrojenie hodovného stola je také, ako na Štedrý večer. Pred večerou ide sa do kostola, na záverku starého roku. Vtedy idú aj takzvaní „ročáci,“ ktorí sa po celý rok boja, „aby im kostol nespadol na hlavu“, a preto mu vyhýbajú. Na konci kalendárneho roku preca sa v nich ozve svedomie a idú do kostola, či „vstúpili do duše svojej“ a bolo treba celého roku, aby hľadali tú

dierku, cez ktorú potom vstupovali do svojej duše. Pravda, páni farári si nenechajú ujsť tejto príležitosti a zahrmia do duše nezdarným ovečkám — ročákom. Ročáci nič, sedia v kostole, každý na svojom mieste; ten sa usmieva pod fúzy, onen zasa vykrucuje si fúzy, alebo drží bradu podopretú, aby mu, nedajbože, neodletela. Ostatné zbožné ovečky tiež mrkajú na ročákov, lebo ich dobre poznajú, že neradi „zavadzajú v kostole“. Daktorý ročák zabručí si pod fúzy, alebo ku súsedovi, aby ho len on počul:

— Veru, to si mohél aj nehát! (rozumej, farár, ktorý práve káže na kancli), šak mu tu miesto zas do roka nezasadnem . . . !

Za organom, na chórusi robí nezbedy mladď. Chlapci čachrujú s vrtielkami, orechami, „flintami“, starí ich vše napomenú, aby sa slušne držali a nevyrušovali. Až konečne poriadok zjedná sem tam zablúdilé zauchó medzi pánnimi loptošmi. To sa vie, že po chrámovej pobožnosti zasa sa strieľa z kľúčov a kadejakých flínt, ku sláve Hosudarovej. Po večeri nasleduje obligátna hra na vrtielky, dakde, medzi staršími v karty, zpravidla však len o orechy. Potom sa ide spať. Na druhý deň, na Nový rok každý sa usiluje dobre začať, aby vraj začínal tak po celý rok. Aj my, ako malí chlapci dávali sme si pozor v tento deň, aby sme dačo nevyviedli, čo by narazilo na trestajúci paragraf nikde nepísanej a nesankcionovanej pedagogiky otcovej. Držali sme sa „na opratách“, ako sa vraví, lebo, veru, „prováděcí předpisy“ k otcovej pedagogike boly nebárs akurátne, strohé. Náš otec,

takto kronický dobrák, ale keď sa nahneval — volali sme so žalmistom „Hory svalte se na nás a pahorkové přikryte nás...“ Vtedy bolo zle „v národe izraelskom“ — ako otec vravieval. — Zpravidla nás zavčas rána napomínal, aby sme sa všetci dobre držali, lebo ak by nás mal na Nový rok vylátať, máme smolu po celý rok; biť nás bude po celý rok. Dakedy sme vydržali v bázni božej, inokedy zasa sa prihodilo, že sme nevydržali a potom bol exekvovaný ako obyčajne výprask na južnopolárnu časť našich čackých tiel.

Pred prvým zvonením do kostola rozbehly sme sa deti zavinšovať „šťastlivý nový rok“, najprv súsedom, potom príbuzným a známym. Do tretieho zvonenia museli sme byť hotoví s vinšovaním. A ako sme vinšovali:

— Vinšujem vám tento nový rok,
aby vám dal Pánboh zdravá, šťastá,
hojného božského požehnaná,
na statéčku rozmnožení
a na dítkach potešení.

Chleba, vína, šecko dobré, čo si
od milého Pánabohu prajete
a po smrti Království nebeské. Amen.

— Pánboh uslyš společne, — odpovedali strýco, alebo tetka, alebo ujec a podarovali vinšovníkov koláčom, buchtou, orechami, alebo ovocím.

Kamkoľvek sa na Nový rok vkročilo, muselo sa zavinšovať vopred „šťastlivý nový rok“. Kto tak neučinil, aj dnes sa považuje za obecného so-

mára, „kerému má učiteľ vrátiť penáze, lebo ho ničomu nenaucil.“

Ked' sa dakam prišlo na pr. i poobede, teda na Nový rok dva razy, vtedy si niektorý vinšovník aj zafigľoval, asi takto :

— Vinšujem vám Vinšice, Kríž Svätý, Mošovce, Melčice, Bzince, blahoslavené Stráže a nebeský Šaštín. Amen.

Alebo :

- ✗ — Vinšujem vám tento nastávajúci nový rok, aby vám odpadol s pece bok!
- ✗ — Společne vinšujeme aj vám, — znala vďa-kyplná odpoved.

Ked' sme už boli staršími, vinšovávali sme všelijako. Kde sme videli, že majú detí málo, že by rodinný štandard uniesol ešte dajaký prírastok, tam sme si zpravidla prehodili text vinša takto :

- ✗ „ . . . Na statéčku potešení a na dítkach rozmno-žení.“ U novomanželov sme vinšovávali obyčajne
- ✗ so želaním „do roka proroka.“ A ako áno, ako nie, — vždy sa vinš splnil a do roka tam mali parobka. Nakoniec stali sme sa obávanými vinšovníkmi. Patričný čeľadný otec sa nám vopred bohatu odmenil, len aby sme, preboha, nevinšovali.

U nás na fašiangy a na Veľkú noc.

Začneme koncom fašiangov. Za mojich detských čias bývalo obecným zvykom, že vrbovskí mládenci chodili dievčencom „psov viazať.“ To sa vie, že i ja som „viazal“, moji rodní tiež a mládež mužského pohlavia bez ohľadu na to, či nosila ešte rázporok na zadku a z neho visiaci „cumpel“, alebo nie. Ked' ktoré chlapča bolo trochu odrastlejšie, nosilo čižmy a smelo sa od rodičovského domu vzdialiť aj ďalej, nuž išlo sa viazať aj na „Dolný koniec“ a ztadiaľ zas na „Horný koniec“, alebo do ulíc Otrubnej, či Súkenickej.

Ako vyzeral pes, ktorého sme chodievali „viazať“?

To by nám najlepšie vysvetlili ujček Pilátach alebo Fabijánoch, lenže obidvoch už kryje dávno chladná zem. Po ujčekovi Fabijánoch nezostalo už ani črepa, po Pilátach azda, akže ich syn ďalej prevádzka hrnčiarske remeslo.

Obidvaja boli hrnčiarmi vo Vrbovom. Na hlinu chodievali do blízkych Šterús, alebo do Dechtíc (ked' chceli mať lepšie hrnce), doma ju vymágali, uhnielali a potom z nej formovali misy, hrnce, kastróle, taniere, džbány, psíkov a kadejaké figúry. Dakedy sme im po hotových (avšak ešte nevypá-

lených) hrncoch pobehali, alebo psov po nich ponaháňali. Potom sme sa aspoň za mesiac nesmeli ani jednému ujčekovi ukázať na oči, lebo by sa nám ľahko bolo ušlo na „tekvice“ nejakého vo vzduchu „zablúdilého“ hrnca. Tomu sme sa teda my, chlapčiská, múdro vyhýbaly.

Ujček Fabijánech na staršie svoje dni už nevyrábali hrncov. Mali ich oni vo veľkej stodole toľko naukladaných, azda i po predkoch zdelených, že sa im ozaj nevyplácalo už privyrábať ďalšie. Ak sa aj nejaká novinka ukázala na trhu, vytvorili ju ujček Pilátach a Fabijánech ju museli od nich — konkrenta tiež zakúpiť.

Fabijánech boli našimi súsedmi. Mal som možnosť denne sledovať ich obchodný „obrat“, ktorý sa zpravidla rovnal nule, takže si museli obidvaja na živobytie zarábať gazdovaním pri skromnom hospodárstvičku. Tetička Fabijánech — daj
 X X im Pánboh slávu večnú tam na druhom svete! — boli, veru, „držgrešla jaksapatri“. Prosím vás; keby takou neboli, nuž ľažko by boli vyžili aj s mužom. Deti mali v Amerike, tí sa tam poženili,
 X nuž, veru, zabudli na rodičov v starom kraji. Kto
drží, ten má — vrví príslovie. Boli by, veru, aj tetička Fabijánech udržali aj milion, keby ho boli čo len videli v živote. Nedivme sa teda, že v „rožnom statku“ veru nie kravičku, ale kozičky si držali. Na kravu nestačili zpočiatku, tú si — dajakú starú rašplu, bastarda — len prechodne a v dobrých časoch zakúpili. Pri kozičkách držali si aj capa, rozumej — masculina kozieho. Krom toho mali vždy strašného psa, suku, lebo gazdovský dvor

zaberal, vari, dva hoštáky, bol hodne široký a na všetky strany otvorený. Najlepší strážny pes je suka, lebo tá neodchodomí od domu, iba ak kedy tedy po dvoroch za žrádlom, odpadkami. Fabijánovi, veru, nechovali psa „na slaninu.“

I capík zarábal Fabijánovcom. Staral sa o kozie potomstvo celého Horného konca až dolu po Kabáta, potom tiež Súkenickej ulice. To bývalo blekotu vo dvore Fabijánech, keď sa tak kozy „vydávaly“ a smradu! Ba stávalo sa, že chudiatka kozičky často aj z najodľahlejších dvorov samy si pribehly za frajerom do Fabijánov.

Ked' sa suka „vydávala“, vtedy súsedia najväčšmi nadávali, lebo sa sem sbehli psi z pol mesta, rozváľali ploty, zničili úrody po kopaniciach. Márne boly všetky ponosy u súsedov Fabijánov, tetička na ne nedbali. Ked' sa suka okotila, ujček Fabijánech sháňali po ulici chlapcov, ktorí by im za úplatu šli utopiť aspoň poltucta šteniat, lebo toľko ich nemohli nechať pri psine, — stačilo jedno dve. Aj ja som raz za „paták“ utopil ako malý chlapec šesť slepých psíkov ujčekovi, čo mi nebohá mať moja za dlhý čas nevedela odpustiť. Chybu som urobil, že som sa jej nespýtal prv, či mám ísť utopiť psov, alebo nie.

U Fabijánov tetička viedly „fór“. Oni chodili s hrncami na jarmoky do okolitých miest. Ujček varovali doma, a vtedy aj nám, chlapcom, bolo dobre. Oni dobrák, tešili sa ako decko na každý jarmok, keď sa zbavia tetičky. Len čo zmizol za obzorom voz s hrncami a ich „siedmou sviatoštvou“, zaraz bežali do stodoly, vybrali ztadiaľ dobrý

hrniec a hupkom s ním bežali k daktorej súsedke, aby si ho kúpila. Dali ho začo ktorá chcela, len aby mali hotovosť vo vrecku. To sa vie, že my šarvanci už sme netrpelivo čakali až sa ujček vytalúpia odnekaľ a pošlú nás daktorého k židovi „škrátkovi“ (vlastným menom Hirtenstein) so šestákonom, z ktorého do špinavej fľašky mali sme kúpiť za paták gajstu, za tri krajciare dve krátke cigary a dva ostaly nám od cesty. To bola vtedy slávnosť pre ujčeka a my sme sa stali lacno kapitalistami. Krom toho dali nám ujček vše aj dva tri orechy. Tetička keď sa vrátili, robili obyčajne rebéliu s ujčekom, ktorý museli na nich dýchnuť, či si z tej čertovice nahli ako obyčajne, alebo nad normál.

Raz ujček spadli s orecha a zlomili si nohu. Vtedy sme ich veľmi ľutovali, chudáka. No, ale Pohuba v Piešťanoch za dobré slovo nohu im napravil, takže po čase zasa chodili, síce trochu krivajúc, ale čo na tom. Len nech horšie nebolo.

V stodole mali stoh hrncov, v ktorých sa liahli potkani, myši a kadejaká háved' a rozliezala sa po celom Hornom konci. V hrncoch držali sa kuny, lasice, tchori. V zime prespávaly v nich žaby, hadi a jašterice. Súsedky nadávaly, že im táto háved' dávi hyd, že by bolo treba trochu hrnce omlátiť a prerajtarovať. Dakedy sme sa s podobnou službou tetičke aj sami ponúkli, ale len z poctivej vzdialenosťi, lebo sme si neboli istí, či tetička po nás nešmaria hrncom. Ich nádavok sme sa nebáli. Takéto excesy stačily, aby na nás tetička zanevreli hnevom velikým. Sotva sme sa ktorý ukázali

v blízkosti ich sadu, alebo stodoly, už preklínali : „Bodaj ta šlak krútil ! Čo tu hladáš, ty arián jeden . . !“ Tak a podobne nás častovávali, lebo neverili, že by sme svojej prítomnosti nezneužili k potraseniu daktorého ovocného stromu, alebo že mrskneme skalu, či kruntel do dozrievajúcich orechov.

Keď ešte ujček vyrábali „šteruské“ hrnce doma, teda aj psíkov, títo boli lepšie adjustovaní, ako u ujčeka Pilátech. Fabijánech pes bol veľký ako dve pästi, býval aj farbistý, chvostík mal „herskejší“ a pod ním dieročku jaksapatrí. A nestál mnoho, len tri krajciare. Za ten samý peniaz platili sme neskoršie u Pilátov menšieho psíka, bastarda, z ktorého sa nám dievčence smiali.

Nuž, veru, na koniec fašiangov, na Škaredú stredu býval vo Vrbovom veľký ruch so psami. Nejakú stužku sme každý včas popchli svojej materi, tou snie si psíka ozdobili a išli radom „viazať“ dievčencom. Jednoducho sme psíka na stuhe zavesili dievčaťu na ruku a čumeli, čo na to povie. Potom sme psíka sňali a zinkasovali si pekne odmenu za viazanie.

Starší mládenci chodievali viazať s harmonikou a viacerí pohromade. Dakedy mávali aj ozajstného hafana, alebo dajaký klát. Ševčovskí pomocníci mali na stuhe uviazané kopyto, krajčíri žehličku. Okolo jedenástej hodiny doobeda už boli všetci nacenganí, ako zákon káže. Sedliacki synkovia zas zvykli viazať fľašu, naplnenú nejakým sladkým likérom, z ktorého si muselo dievča tiež upiť

Viazat sa patrilo ísť všade tam, kde majú dievča známe. Nuž a u dievčat na vydaj menovite.

Po absolvovanom viazaní sme psíka obyčajne rozmlátili. Nebolo mu ani veľa treba, lebo bol z riedkeho cesta uhnetený. Hrnčiari si nedali veľa práce s ním a s vypaľovaním.

Dnes aj tieto zvyky prestávajú v mojej rodnej obci. Nepočul som, že by sa tam ešte chodilo viazať psíkov. Novoty vytláčajú tento starý zvyk, len aby boli všetky osožné.

Cez pôst zachovával sa obecný pokoj, a to u obidvoch konfesií. Tancovačka, alebo čo podobného, neboli ani len mysliteľné vo Vrbovom. Národ chodil do kostola.

Na Veľký piatok, keď bol pekný čas, poobe-de vybrali sme sa s otcom či už do Šípkovca, alebo do Medzivodia, narezat vŕbových prútikov, z ktorých sme potom plietli doma šibáky. Keď bolo zlé počasie, išli sme narezat prútikov alebo doobeda na Bielu sobotu, alebo na veľkonočnú nedelu k večeru. Lebo, veru, šibáky sme museli mať správne, nie „pánske“ nejaké, ako ich po groší vyrábali ujček Štehovských, strangár.

Štehovský najprv prútiky uvaril nejak, potom z dvoch alebo troch, do biela ušúpaných, ukrútil šibáčik, veľmi subtilny. To nám bolo málo. My sme museli mať „tatare“, kocare, s ktorým, keď ti jednu kto megne, pretne ti kožu určite. K upleteniu správneho „tatara“ musely sa vybrať jemné vŕbové prútiky, pekné, žlté, ohybné. Tých sme doniesli domov poriadnu viazanicu a zaraz sa prichytili do pletenia šibákov. Kým sme boli malí, plietol

nám ich dobrák otec sám, pre chlapcov, synov, musel upliest 3, neskoršie 4. Keď dorastaly sestry, aj tým bolo treba upliest, aby maly na obranu. Neskoršie sme si už sami uplietli aj osmeráky. Z 8 prútikov a deviatej húžvy na rukoväť šibáka. Potom sme naplietli šibákov aj na deti súsedov. V tomto ohľade bol nám otec aj dobrým kamarátom. Pred Štedrým večerom lial s nami vrtielky a pred veľkonočným pondelkom plietol s nami šibáky. Vďačne si spomínam na zašlé časy, ktoré sa viacej nevrátia.

Nuž, na veľkonočný pondelok každé decko, mužského pohlavia menovite — motá sa po ulici so šibákom. Karavány chlapcov túlajú sa mestom šibať, dnes už aj polievať.

Pri šibačke sa musela odrecitovať táto povedačka:

„Šiby ryby,
masné hríby.
Kázal kallec aj kallečka,
aby dali dve vajíčka.
Jedno biele, dve červené
a to štvrté zafarbené.
Ešče k tomu kus baby,
aby boli doma radi.“

A pri tom chlapča lahodne pošibuje dievča. Toto sa mu musí vymeniť zpravidla vajíčkom, ktorých plná misa na všelijako zafarbených parádi sa na prikrytom stole. Za mojich detských čias starší mládenci chodievali tiež šibať, ale len po odpoludňajších bohoslužbách. A týchto už bolo treba počastovať aj niečim „od žalúdka“. Dievča sa hne-

valo, keď ju mládenec neprišiel vyšibať. Výčitka, že neprišiel vyšibať, veľmi pálila. Bola to ako by ✗ morálna ostuda, alebo len vysvedčenie, že taký mládenec je nemehlo, pecivál.

Šibať chodia chlapci, povedal by, len čo vylezú z periny. Poniektoře mamky chodia šibať so synátormi (v rodinách sedliackych) čo sú aj v perine. Keď sa už môžu batoliť, to sa už nafukujú s nimi tatkovia a chodia s nimi šibať v rodine, alebo u známych. Za syna tu pije otec a pije vďačne, má aspoň titul piť. Vedľ až synák dorastie, nikdy nevezme so sebou otca na šibačky. To si on ✗ už každý sám najlepšie obstará. Tam netreba otca — kibica.

Po obede, keď mládež vychodí na priedomie, alebo ide na prechádzku do prírody, prebúdzajúcej sa zo zimy, — vtedy len nastáva opravdová šibačka. To je potom už mela. Šibák má každý, či chlapec, mládenec, alebo dievka, dievčatko. Jeden na útok, druhý na obranu. Útočí silnejší, slabší sa bráni. Slabším je zpravidla pohlavie ženské, ale dakedy to býva aj naopak. Vtedy sa, veru, ujde aj mládencovi „tatarom“. Najtuhšia býva šibačka potom medzi gazdovskými synkami a dcérami. Ti zpravidla ani jediný nekupujú šibáky u ujčeka Štehovského, ale si ich sami napletú, alebo si dajú upliest svojim bratom, otcom, známym a to, veru, poriadne kocare. Dievčence ich majú obyčajne ukryté, či už za sárou čižmy, alebo pod vlnákom. Bitka začne pri najbližšom stretnutí sa s mládenčami. Silnejší útočí a beda mládencovi, keď sa sa mojedín dostane do „rákoša“ dievok! Nasekajú

mu toľko, že má celý chrbát belasý ani súkno. A utiečť nesmie, lež vydržať, čo ho ako linírujú.

V šibákových zápasoch vo veľkonočný pondelok, veru, často raz sa mi dostalo „nečítaných“ od silnejších druhov i družiek. Ale otcovi som sa nikdy nepožaloval, dbal pečlivu, aby ani pri umývaní nezistil na mne krvné podliatiny, lebo by ma bol najmenej vysmial, že som sa dal nabiť, alebo by mi bol ešte ďalších so párom prihodil, že prečo leziem tam, kde mi môžu vyraziť oko tatarom.

V novšom čase zavádzajú sa do Vrbového oblievačky. Šibák, pravda, pri tom nevymizne z módy nikdy, nielen vo Vrbovom, ale ani na šírom jeho okoli, tak ako sa v Čechách a na Morave uchovala pomlázka. Mizne sice fašiangový psík, ale šibák ostane. No a Vrbovania, ktorí sa obrátili v Turci a v severných krajoch Slovenska, potom tiež „novotári kadejaki“ prinášajú do Vrbového i v tomto smere „pokrok“, na ktorý si starí neveria voľákosi navyknút. Divné je im, že na kýho helementa majú byť dievčence a ženy v chladnom čase, povedal by predjarnej, namáčané? Kde je v tom dvorenie, kde pozornosť proti ženským tak často u mužských reklamovaná? Nechápali, veru, ctihodné tetky a strýcovia, čakajúci pred 10 rokami pred rodičovským naším domom na tretie zvonenie do kostola, keď som držal pod každou pazuchou jednu svoju sestru, študentky učiteľských ústavov, bežal s nimi pištiacimi cez cestu a pekne rúče namočil ich vlastenecko-sviatočne do Holešky — potoka pred nami tečúceho. Vykonal som to jak sapatri, slušne, postavil Zuzku aj Milku do po-

toka a nechal tam, aby sa z neho samy vydriapovaly. Nuž iný kraj, iné zvyky; inakší je „bisnis“ na našom západe a východe, inakší na juhu a v strede Slovenska, ale všetky tieto zvyky a obyčaje majú svoje kúzlo a cieľ.

Veľkonočné oblievačky razia si cestu aj do Vrbového a aplikujú sa tam na mnohých miestach už práve s takou vehemenciou, ako v Turci, alebo v Novohrade. Svedčily by o tom viaceré rodiny z vrbovskej society, kde, veru, vo veľkonočný pondelok obyčajne putne a hrnce v kuchyni len len že neplávajú vo vode, ktorú tam narozlievali kupači. Pri tom aj šibák si musí vykonať svoje. Vždy mi je ľúto nežného pohlavia, ktoré musí pokorne znášať tieto čudesné prejavy lásky, alebo len pozornosti proti žene. Ja by som si proti vlastnej osobe toľko pozornosti zaiste vyprosil. Ale divná vec: Keby si daktorú poriadne nepolial, nevyšibal, vysmiala by sa ti, zazlila, hnevala sa. To sa vie, že každý muž, manžel, mládenec chce v dobrom vychodiť s nežným pohlavím, a preto ho vďačne poleje a vyšibe. Nech slúži na zdravie!

Slovák policajným riaditeľom.

I.

Rok 1931 bude medzníkom v policajných personáliach v Republike a najmä na Slovensku, lebo v tomto roku stáva sa prvý raz policajným riaditeľom Slovák. Je ním brezovský rodák, dr. Ivan Štefánik. Za riaditeľa bol už vymenovaný lanského roku, ale funkciu preberá a úrad nastupuje v Košiciach až počiatkom roku 1931. No, vedľ mu to aj patrí a budeme si úprimní všetci, ktorí ho poznáme, a známym nám je aj jeho ko-reň-prekoreň, veru, on sa na takýto úrad aj svojimi telesnými rozmermi hodí. Nie sú to zrovna dimenzie mičurovské, ale ináč nie priveľmi sa od nich lišiace. Posudzujúc tak z poctivej vzdialenosťi, myslím, že Ivana by sa nevyplatilo ani chovať, ani šatiť.

Prosím vás, šéf policie nemôže byť nijaký „bosrmán“ krpatý. To musí byť „chvap“, ako vraví Juriga, aby ho bolo vidieť so všetkých strán. Aby sa pod jeho krokmi zem triasla a aby — až si on „kocúr“ dupne — všetky myši razom zdupkaly do dier. Ono, na príklad, ani vojaci Hradnej stráže nemôžu byť len taki krpáli nejakí. Musia to byť chlapci vyberaní. No, ono nie každý môže vyrást

ako jedla a mať rozmery mičurovské . . . ! To my dobre vieme a nijako nechceme tým podceňovať svojich spolubratov v prírode, ktorí teda majú zas iné výhody; nedoplácajú na krajcíra, na ševca, ani „na chrám hrtánsky“. Ale tito nech sa teda nehlásia na miesta, kde sa hľadá „chvap“, ale spo-koja sa s iným zadelením. Robustnosť má svoje výhody aj nevýhody a ľažko rieciť, ktoré vývodia a z ktorých ich majiteľ väčšmi profituje. Ale po-licajný riaditeľ, ako aj vojak Hradnej stráže, má byť chlapina jánošíkovská, už či sa to komu páči, alebo nie.

To sa vie, že vymenovanie dr. Ivana Štefánika vyvolalo veľkú radosť medzi Čechmi i Slovákmi, najmä v Košiciach. Menovite priatelia Ivanovi vyratúvali, odkiaľ pokial môžu robiť nezbedy i verejne a nič sa im nemôže stať, lebo veď je tam hore Ivan, netreba sa báť ani pelendreka, ani la-páka policajtského. Raz za spoločným stolom v ka-viarni „Slávia“ zistili, že od Užhorodu až po Kra-
 ↗ lovany môžu robiť smelo neplechu a každé rameno spravedlivosti je na nich krátke. „To si necháme páčiť! To bude Republika! To sa rozumie slo-
 ↗ bodou! Takej tu ešte nebolo! A hľa, preca má Pánboh o nás, poriadne deti, starosť. Nu, deti — komanduje ktorýsi — na závierku starého roku všetci pekne do kostola. Každý do svojho. Poďa-
 ↗ ku jeme sa Pánubohu, že nám dal vymenovať pria-teľa za policajného riaditeľa. Ten iste nebude jaz-diť na paragrafoch!“

— Tak je, pôjdeme všetci a prihovoríme sa vrúcne Pánbožkovi, aby nám policajného riaditeľa,

dr. Ivana Štefánika pri dobrom a stálom zdraví dlho zachoval.

— Aj kaviarník Pikler musí sa ísť modliť — zavolá ktosi.

— Eh, vedťto je žid, — ozve sa iný, — a židia nemajú bohoslužieb na záverku nášho kalendárneho roku . . .

— To je jedno, musí aj on ísť do kostola. Nech teda obide razom všetky tri kostoly kresťanských cirkví, aby si to nerozhádzal ani s jedinou.

Ujednané a vykonané. Pikler šiel so svojimi hostami po všetkých troch kostoloch. Či sa modlil, nevieme. Ale šiel vďačne. Je vám to správny žid.

* * *

V silvestrovskej noci poniektorí „gaskoňskí kadeti“, dobrodejovia košickí, skúšali, ako možno robiť nezbedy po ulici pod novým režimom, pod ferulou piateľa Ivana.

Išlo ich asi štvoro z „várošskej“ pivnice, kde nie mlieko, lež dobré víanko pili. Mali dobrú vôľu; môj ty Bože, veď je koniec starého roku a začiatok nového a to treba osláviť! Každý mal z nich klobúk „na basomalelky“ a rozum a energia kypeli z každého, ako je vôbec zvykom na Silvestra. Nuž, kto by si bol trúfal vstúpiť týmto hrdinom do cesty? Z Hlavnej ulice zabočia Mlynskou a Orlou do Zvonárskej a k novému baru „Scala“. Lenže tak ľahko sa ta nedostali. Cesta bola trochu spojená aj s prekážkami.

V Orlej ulici ktorýsi obchodník nechal do ulice otvorenú polovicu vonkajšieho okna. Táto vystávala do ulice, sta by schválne chcela našim podnikavým chodcom a oslavovateľom prekážať v ceste. To zas nie! To by ešte hralo, aby v slobodnej Republike dobrovoľný chodec nemohol v noci prechodiť ulicou pre otvorený oblok! Aká je to naničodnosť od jeho majiteľa! Prečo sa nepostaral včas, aby bolo zavreté? A . . . bums — cink — hrrr! — oblok bol podchvíľou rozbitý a drobné kusy skla zvonily o dlažbu. Neporezal sa nik, lebo oblok rozbili palicou. Ktorý „kadet“ rozbil, o tom sa nevraví. Na to nech nie je nik zvedavý, lebo by vinníka nezistil. To sa vie, hned dobehli dvaja strážnici a vyzvali chodcov, aby sa legitimovali. Tí to zprvu nechceli urobiť, že oni sú v tom nevinne, lebo majiteľ spáchal prečin proti bezpečnosti ľudského života, keď nechal v noci do ulice otvorený oblok. A vôbec, oni sa nemajú prečo legitimovať.

„Policajt, nech mne, já jsem v tom nevinně,
já jsem to dítě pražské, bydlím v Kadlíně . . .“

zanôti si jeden chlapík, akiste Vltavou krstený. A druhý hodne podgurážený zavolá na tamtých dvoch, ktorí vyjednávali so strážnikmi:

↗ — Jano, nedaj sa, ani ty Juro! Ved' sme boli v šturmkompanii na Dobrdu, nezľakneme sa preca policajta. Chlapci, všakver sme boli všetci vojakmi, nedajme sa . . .! Kam se na nás hrabete?

↗ Toto bol trochu prituhý tabak pre strážnikov. Vedeli sice, že právom silvestrovskej noci

prípustný je aj menší randálik na ulici, ale rozbíjať obloky preca neslobodno. Usilovali sa zachovať kľud. A preto jeden z nich vystríha randalistov slovami:

— Pánovia, miernite sa, ono by vás to mohlo mrzeť, až vytrezvete. Ak neprestanete, museli by sme vás predviesť na strážnicu. Keby sme vás dobre nepoznali všetkých, museli by sme ináč s vami jednať, ale vieme, že ste všetko statoční ľudia a preto pozor! Vy by ste v každom prípade doplatili na tento kravál . . .

Ale vtom vybehol na ulicu už aj majiteľ rozbitého obloka. Až teraz nastala ozajstná zábava. Tento si reklamoval náhradu škody, tamtí zasa náhradu za bolestné. Strážnici ich museli súdiť a usúdili tak, že preca si len poznačili mená kamarátov z mokrej štvrti, i obchodníka a spoločnosť sa rozložila. Zábavníci odišli do baru, ako by sa nič nebolo stalo. To teda nespadá na váhu, že čím bol ktorý viacej nacenganý, tým väčšmi preklínal oblok a jeho majiteľa.

Bolo po Silvestre. V Košiciach začal padať dážď so snehom hned po Novom roku. Počasie sa stalo odrazu krajne nepríjemným, cholerovitým. Kde-kto ochorel na infulenciu, ľudia kýchali na každom kroku, v každom dome mali chorého, či deti, alebo starého. Lekárnik, Jožko Krno objednal druhý vagón aspirínu pre svoju lekáreň „U matky božej“ na košickej Mlynskej ulici. Vravel, že teraz nastáva žatva pre lekárov a lekárne, podľa písma svätého: „Hľadte na vtáctvo božie, ktoré neseje a preca žnie“. Mal pravdu. Nádchovité počasie ne-

bere zreteľ na hospodársku krízu, ono drví každého, koho zachytí.

Na tretí deň po Silvestre a zrovna v takom pluhavom počasí roznáša strážnik obsielky po našich pánoch dobrodejoch puncto rozbitého obloka a silvestrovského kraválu. Zavolali si ich na policajné riaditeľstvo akoby „na slovíčko.“ Dostavili sa pekne svorne, ako sa na Silvestra zabávali. Bez všetkých krásorečí a kudrliniek, pán „solgabíró pre bitangoch“ (policajný trestný sudca) odsúdil ich každého na 30 Kč pokuty podľa §-u . . . čerti vedia ktorého. Zaplatili, spokojili sa s rozsudkom a vyšli von. Pán „solgabíró“ im povedal, že „do videnia.“

— Hej, pod šibenicou! — zahundral si pod nos Jano.

— Bohu otcu prisám, vedť toto nebývalo ani za Rakúska, ba ani za Eisa, aby nás súdili ako odkundesov pre nič, za nič!

— Mali by sme to ísť hlásiť policajnému riaditeľovi, Ivanovi Štefánikovi, — navrhuje ktorýsi — nech by sa podíval, čo sa robí v oddelení a spravil si poriadok! On je zaň zodpovedný.

— Človeče, vedť on ešte neprevzal úrad, nie je tu.

— No, leda tak. Len tak je možné, že spravedlivosť krivo prisudzujú. Niet ho tu. Keby tu bol, hnedť by tu všetko ináč vyzeralo!

Na Tri krále stretnú sa dobrodejovia s policajným riaditeľom dr. Ivanom Štefánikom v spoločenskom klube a vykladajú mu, ako s nimi neludsky zaobchodovali na policii. Zazlievali mu,

prečo už neprevzal úrad a nezrobil si tam poriadok. Preca nemožno trpeť, aby sa takto jednalo so statočnými občanmi, platiacimi daň . . .!

Ivan si ich omrkne každého a vraví:

— Ono je to, hm, viete všelijako. Sú ľudia, ktorí musia doma mlčať ako voš pod chrašťou, lebo by im každému sebamenší prejav mužského povedomia sakramentsky zatrhl ich polovička. Takí sa potom musia kdesi vybúriť. (Dobrodejovia podívajú sa na seba, ani čo by chceli zistiť, ktorý sa z nich začervená „hrdinskostou“.) Ja, Bože uchovaj, nemienim tým ani jedného z vás, lebo vás dobre poznám a viem, že každý ste si pánom v dome . . .

— To sme, to sme! — zavolajú všetci sťa na povel.

— Nuž a potom sú aj takí, — pokračuje Ivan, — ktorí keď sa nacengajú, idú sa domov vyspať, ná a randál nerobia. Môžete žiadať dnes od strážnikov, aby boli tak dobrými psychologmi a vedeli na prvý pohľad rozpoznať, o aký druh ľudí, manželov tu ide? To je ľudsky nemožné! Musíte to nahliadnuť.

— To teda nemôžeme, ani toho od nich nežiadame, — odpovedajú páni.

— Nuž hľa, tak sme doma, — dodáva Ivan, — tu to máte. Keď strážnik nerozozná psychologiu ľudí, alebo jeho okamžitá právomoc je krátka, tak jedná tak, ako jednali s vami tí dvaja strážníci. Alebo by vás boli mali predviesť na najbližšiu strážnicu, alebo si zaznačiť vaše mená, čo oni aj správne urobili. Za to ich treba pochváliť.

— Hej, ale nás bez príčiny „solgabíró pre bitangoch“ potrestal každého po Kč 30.—. Je to podľa pravdy a spravedlivosti, há?

— To je zasa podľa §-u 54. zákona článku LXI. z roku 48. pred narodením Krista Pána — odpovedá Ivan. Podľa toho samého paragrafu, odseku II., tretí riadok odzadku, mali vás trestať 75 Kč a 23 haliermi. Teda pán policajný trestný súdca trestal vás dosť mierne. Vlastne vy ste na tomto prípade každý zarobili po Kč 45·23. Hľa, aké máte z pekla šťastie!?

— No bouprissám, pekný to máš úvod do nového úradu, — protestuje jeden dobrodej. — Veď nás budú trestať po celý rok, keď tak zavčasu v ňom začali . . . ! Veru, som si to ináč predstavoval!

— Darmo je, poriadok musí byť aj v Košiciach, — vraví Ivan a spoločnosť sa v dobrej nálade rozložila.

II.

Druhý prípad: Prihodil sa, keď už Ivan prevzal úrad.

Do Košíc sa zatúlal nefalšovaný Brezovan, „tatar“, garbiar. Motal sa kedysi v Užhorode, či kde „za gšeptom“. Nakúpil si tam koží, poslal tieto vlakom domov a stavil sa ešte v Košiciach. Čítal v novinách, že jeho krajan, dr. Ivan Štefánik bol tu vymenovaný za policajného riaditeľa, nuž „praj, aby sa len, boževičný, podívá, ako to ščilkaj chodí v Košiciach“.

Martin Škrablica, tak sa volal onen „tatar“ brezovský, bol asi rovnakého veku, ako pán policajný riaditeľ. Do Košíc prikaroval večerným vlakom. Navečer al sa v Českej hospode a potom si zašiel na víndo do „várošskej“ pivnice. Preca, Brezovan nebude vodu piť, tú on ani v bote nemá rád. Nocľah si zaistil v hoteli Schmiedlovom. Na nejaký väčší ľah nemohol myslieť, lebo nemal už peňazí, keďže platil hotovými za tovar v Užhorode. Len si stačil sadnúť k vínu, dostať naň chut' divú. Rozkázal si husinu a tá sa potom sama dožadovala zalievania vínom v jeho žalúdku.

Sotva by si sa bol, milý čitateľu, nazdal. Škrablica tam mal známeho, nejakého Myjavca. Pili už dvaja a veru, poriadne sa nacengali, ako zákon káže. Keď už bolo málo hodín, vyšli von, že teda ako aby každý pošiel svojou stranou. Certi vedia ako áno, ako nie — voľačo si mali ešte dopovedať z pivnice. Tam to začali a vonku na ulici pokračovali. Ale ako? Hlasom nezvyčajným, prihlučným. To netrpí polícia a nech sa nik nediví, keď sa zrazu pred nimi našli dvaja policajti, a to sa vie, hned od nich žiadali, aby sa legitimovali. Myjavec tak zrobil zaraz, ale Brezovan nechcel.

— Ná, vidíš ho viselca! Martin Škrablica sa legitimuje len pánu policajnému riaditeľovi, ale nie vám, vy oní, čo ste . . ! Ščeván, Ščeván, desi — poj sem! — kričí Škrablica na Myjavca. — Povedz mi, jaká je to šarža henten, čo má tolko tých hlístôv na rukáve?

— Martin, mierni sa, lebo ta zavrú, tí neznajú špásu. To je inšpektor . . Inšpektor vrchný. Tak povedz, abys ho neurazel!

— A henten druhý, čo má tých slížov menej, to je zas čo?

— Martin, to je tiež inšpektor, nebodaj inšpektor spodný, ale sa legitimuj, friško, lebo bude galiba, — napomína krajan Myjavec krajana Brezovana.

— Ná, čobych robél!? Jaký inšpektor, kde inšpektor? Sto vozových striel centrov im do duše páralo inšpektorských! Mňa že budú tu hamarkovat? A podívajme sa, von si to tu ten Ivan fajn zrychtovál, ej si, nech som huncút! No šak aspon budem mat čo vyprávav na Brezovej, ej budem . . . ! Veru, som si to ináč predstavoval!

— Strýco, pôjdete s nami na strážnicu, — hlási mu jeden z policajných inšpektorov.

— Já, a začo, prečo, čo som vám dlžen? A já takých inšpektorov nepoznám. Já poznám onakejších inšpektorov, ako ste vy. Tam bol cirkevný inšpektor, Milko Gavura, potom školský inšpektor, Matej Miškócy a dost! A to sa mi, veru, nesnívalo, že vás tu bude, inšpektorov delenjakých, kerí dávajú pozor na ništ a chodia od ničoho g ničomu. Šak potom sa divme, že kam sa zprepádajú naše porcie . . . !

— No, strýco, už toho máme dosť, kráčajte pred nami rovno a za nosom, — zahrmi jeden inšpektor, ten dlhší. A strýco, veru, poslúchli, lebo na takú nôtu neboli zvyklí. Takto s nimi ešte nik v živote nerozprával. Trochu ich prekvapilo policijské komando. Myjavec Škrablicu odprevadil na policiu a potom išiel domov.

Na policii šupli Škrablicu do lapáka, aby tam premýšľal do rána o marnosti svetskej. Bol v lapáku iba sám. Trochu nezvyklým sa mu zdaľo toto pohostinstvo, ale čo mal robiť? Natiahol sa na gavalec a sladko zaspal. Je vedľajšie, čo sa mu snívalo, bárs by bolo zaujímavé znať jeho sen v „novom kvartéri“.

Druhého dňa ráno dežúrny strážnik vypustí Brezovana z basy. To je — nevypustí, ale predvedie pred pána „solgabírova pre bitangoch“, aby vec posúdil a nezbedníka odsúdil.

Pán policajný trestný sudca dr. B. podíva sa prísnym okom na delikventa. Ten sa „porád“ ešte nevie spamätať, čo sa to s ním deje poriadnym človekom, ktorý ani kuratu neublíži.

Sudca si prečíta písomný raport, dodaný mu službou o príhode so Škrablicom. Opýta sa viníka, čo má na svoje ospravedlnenie?

— Ná ništ, čo bych mál, šak já som ništ neurobél. Ná, šak viete, ako je to, ked má človek pod čepicú, šak čo vám to mám ešplikovať? Pre také faciny poriadneho človeka tu hamarkujú. Pá-nubohuotcu prissám, šak toto nebývalo ani za Rakúska! Kdo len jakživ chýrováл, aby policajt zavrel Brezovana? Dožili sme sa to my pekných časôv! Ej, dožili!

— No, tu je to na písme: Neposlúchnutie výzvy stráže bezpečnosti, nadávanie stráži bezpečnosti atp., atp. To sa trestá podľa §-u 854 zákona článku LXV. z roku 1836, basou 10 dní, alebo sto korún pokuty. Rozumeli ste?

— Slabo, velice slabo som rozumel, — odpovedá Škrablica.

— Tak vám to prečítam ešte raz, — vraví sudca a číta Brezovanovi výmer trestu.

— A ešte som slabo rozumel, — dôvodí odsúdený.

— Nemôžem si pomôcť, — ohradzuje sa sudca. — Ste odsúdený a apeláty tu niet. Zaplatíte pokutu, alebo si odsedíte, apelovať nemôžete.

— A just apelujem, aby ste vedeli! — Ozve sa Škrablica sebavedome . . .

— A kam, ku komu chcete apelovať? — pýta sa vyjavený sudca.

— Ná, šak uvidíte, a čo je vám do toho? Ale ked chcete vedet, tak vám poviem. Desi tu má byt jakýmsi riaditeľom aj Ivan Ščefánikov. Ge tomu idem apelovať a šak já sa pravdy aj tu dočkám, uvidíte!

— No, to je už iné. Chodte! Služba, odvedťte delikventa ku pánu riaditeľovi, — prikazuje sudca. — Tu sú aktá aj s rozsudkom.

Stráž vzala fascikel a odišla aj so Škrablicom smerom k úradovni polic. riaditeľa. Škrablica si pod nos hundre: „Ná, šak som poznal aj jeho otca, a dedka ešte. Boli fajn ludia, možná, že sa aj von vydarél, šak uvidíme“!

Stráž zaklope na dvere predizby. Tam vyjde tajomník, zapíše na kus papieru osoby a ciel návštevy, odovzdá tento svojmu šéfovi a o malú chvíľu vstupujú obidvaja do úradovne. Pán policajný riaditeľ vstane prekvapený, nevidaným návštevní-

kom, krajanom a v sprievode „ramena bezpečnosti“. Spustí na neho hlasom čudesným:

— Nále, nále Martin! Ná, kde ta tu čert bere? A to si už nevedél ge mne trafil sám, mo-
sél ti byt daný bezpečnostný doprevod, jako ne-
jakému potentátovi? Ej nú, ej nú, čos mi to vy-
viedél za ostudu??

— Ná ništ, celkom ništ, Ivanko. Maličkost
šecko, ani za reč nestojí. Máš o tom čosi aj hen
v tých papieroch, čo tento pán inšpektor tu vle-
čú, ale temu never! Never ništ a osloboď ma, abych
nemosél platit takú nekrestanskú pokutu! Do to
jakživ vidél? Taká balamuta!

Riaditeľ si medzi tým pozorne prečíta akt,
raport a obrátiac sa ku krajanovi, pýta sa ho vážne:

— Martin, a čo povedal Pavel apoštol, há?
Povedz!

— Ná, čo by mal povedať? Oné, povedál,
že „každá duše vrchnosti poddaná bud . . .“

— To hla sis mal aj včerá pomyslet, Mar-
cinko môj a nesedel bys v lapáku. Takto však,
rozsudok je správny, môžeš platit, alebo sedet . . !

— Ale oné, Ivanko, aspon mi to nejak sníž
aspon na polovic; šak aj tak není som ščul pri
peniazoch, lebo som platél partieku hen v Užho-
rade. Šak ty to môžeš snadno urobiť. Zaplatím,
nebudem sedet.

— Nuž dobre, zaplatíš 50 koruniek, a potom
si chod ve meno božie. Druhý raz si daj lepší po-
zor a nerob faciny! A že nechám doma pozdra-
vovat . . .

Stráž aj s Brezovanom odišla. O chvíľu sa tento vráti, ale už bez doprevodu strážnika a bez klopania na dvere, so slovami:

— Nále, Ivanka, požčaj mi ze sto koruniek. Nemám už na cestu domu a peši bych nedobehél ani do trnavského jarmeku. Šak ti ich vrátim hned tedáž, čím domu prídem, nemaj strach. Šak ma poznáš!

Čo mal chudák Ivan robiť? Nuž požičal krajaniovi sto kačiek na cestu, na Brezovú pod Bradlom.

Rechtor.

Čo je rechtor? Odpovedí na to je mnoho. Univerzitáni by nám povedali, že rector magnificus je najvyšší správca vysokej školy, ktorý má svoj zvláštny habit i odznak svojej moci, nad iné vysoké. Je osobou vzdelanou, vysoko vzdelanou. Hodnosť rectora univerzity je najvyššou, akej môže učenec dosiahnuť. A je to hodnosť vedeckou pracou zaslúžená, nie darovaná, alebo „z božej milosti“ dedená, ako tomu bolo u neblahej pamäti cisárov a kráľov z rodu Habsburského.

Univerzitný rector úradne používa osobného zámena „My“ miesto „ja“. Teda: „My rector magnificus univerzity . . .“ My, je plurális majestaticus-vznešený plurál, akého ešte používa pápež a kde tu nejaký králik a cisárik. Keď si uvedomíme, aký osvetový význam vo vývoji národov hraly vždy univerzity, dožičíme pp. rectorom i v demokracii používať vznešeného plurálu My. Nebudeme analyzovať prečo a ako vzniklo toto osobné zámeno. Konštatujeme iba, že zámena tohto tam upotrebuju a podívame sa zas na iné strany, kde ho neupotrebujú, hoci by si ho azda tam aj páni rechtori zaslúžili.

Mám na mysli našich pánov rechtorov, tiež šéfov „univerzít“, ale trochu menších, po dedinách.

I dedinský pán rektor „je muž nad iných učený“, ako býval oslovaný ani nie tak dávno ešte — má rovnaký význam pre svoj cirkevný sbor, pre jednu, alebo i viacej prifárených obcí. I on vychováva generácie pre túto komunu, tak ako ich vychováva univerzita pre štát. Nu priznám, že pán rektor trochu onakvejšie, ale preca svojím spôsobom a veľmi dôležitým. Keby učebná osnova predpisovala ináč, vychovával by generácie podľa toho inakšieho predpisu.

Srovnajme obidva typy týchto pánov rechtorov:

Univerzitnému hovoria rector a dedinskému pán rektor. Obidvaja sú na obraz boží stvorení; majú nos dolu dierkami a päty na zadok. Obidvaja majú stejné občianske práva, teda môžu nadávať na všetko, kritizovať, poučovať, môžu voliť a byť volenými. Páni univerzitní rektori bývajú zpravidla senátormi a dedinskí rektori poslancami. Tamtí sú konzervatívnejší, títo zas pružnejší. Ako už spomenuté, obidvaja učia mládež, dakde i stárež, sú teda obidvaja stejne osožní národu, vlasti a ľudstvu. Ked' sa dostanú do parlamentu, rovnako na obidvoch neplati zákon o zákaze brania dvojakého platu zo štátnej kasy.

V čom by sa javily rozdiely medzi pánnimi rec- a rech-tormi?

Vysokoškolský rector kým sa dostal k tejto hodnosti obyčajne viacej tuctov nohavíc zodral v školských laviciach, ako pán rektor dedinský;

tento ku tomu potreboval aspoň o 10 rokov štúdia a učiteľskej činnosti menej.

Rector učí pánov, fuzáčov, slečinky, dámy a len tých, ktorí sa chcú učiť a skúša zas len takých, ktorí chcú byť skúšaní. Rektor učí a skúša detváky od 6 rokov hore, či sa im to páči, alebo nie.

Univerzita má svoju výsadu ešte zo starých čias zachovalú, jej študenti sú slobodní občania akademickí. To značí, že keby títo dačo „podnikli“, čo by sa „náhodou“ nepáčilo policajtovi, alebo četníkovi, ked' utečú do univerzitnej budovy, rameno spravedlivosti nemá na nich dosahu. To je ohromná výhoda, akej si my, dedinčania, ani len vo sне nevieme predstaviť. Nejaká dohovárka rodičov p. rectorovi, že im synátora nechal „prasknúť“ pri skúške, neplatí vo vysokej škole, lebo by ho pán rector neprijal, alebo dal pedelom vyhodiť von. K vôle informácií spomenieme, že pedel, to je hodnosť asi taká, ako u nás, tu dolu kostolník. Páni vo vysokej škole sa do roka dva razy zapisujú do školy — na prednášky, do takzvaných semestrov. Prvý začína, ked' sa už omlátilo obilie, kukurica ošípala, hnoje vyvozily, strniská zaoraly, ked' sme už navarili lekváru a kde tu aj kapusty na zimu natlačili. Pomáhal ju ešte vlastnými pedálmi tlačiť pán univerzitný poslucháč. Potom druhý semester začína po Novom roku, vlastne tak ku koncu fašiangov, ked' zúria tancovačky a ked' sa poslucháč doma poriadne u mamky najedol. Tento druhý semester končí zas, ked' dozrievajú čerešne.

Do vysokých škôl zpravidla sa zapisujú len takí žiaci, ktorí už vedia čítať a písat, to je — prešli celou univerzitou pána dedinského rechtera. Keď ich tomu tento prv nenaučí, niet pre nich miesta vo vysokej škole. Bez prípravy pána rechtera nemal by zamestnania rector, musel by zavretť vysokú školu.

„Univerzita“ pána rechtera sa trochu liší od tamtej. Je sice pravda, že čo do výstavby na mnohých miestach na Slovensku máme ďaleko výstavnejšie ľudové školy, ako je bratislavská univerzita aj s jej niektorou, trochu adaptovanou fakultou. Ale rozdiel je tu v mnohom ohľade, poznajú ho všetci, ktorí sme ju absolvovali. V „univerzite“ pána rechtera je výučba povinná, či sa to deťom alebo rodičom páči, alebo nie. Keby sa nepáčilo, pán okresný náčelník vo svojej inštancii pokutuje odbojného rodiča, ktorému smrdí kultúra, alebo si ho „pozve drevo rezat“ do okresného úradu na týždeň. Priateľ Jevín zo Stražského pri Michalovciach sice kričí, aby bolo zrušené osemročné vyučovanie detí a reklamuje si, aby školský rok trval len od novembra do apríla, keď sneh síde, — no, ale on tak „lem preto hutori“, lebo nemá deti.

A kolokvuje sa v dedinskej „univerzite“ každý deň niekoľkokrát. Keby sa „poslucháčovi“, alebo „poslucháčke“ neuráčilo „kolokvovať“, pán rektor mu nasádže pripomienku trstenicou na južnopolárnu čiastku tela, až mnohý vo dne vidí svietiť hviezdičky. Páni školskí pozorovatelia sice vravia, že palice, ako učebnej pomôcky nemá sa upotrebovať, ale páni rechtori vravia, že nech si sta-

ne pán školský pozorovák za katedru a vydrží s nezbednými faganmi po celý boží rok, či by si zjednal rešpektu slovami lásky kresťanskej, alebo občianskej. Kým do univerzity v hlavnom meste nemá prístupu četník, policajt, alebo školský pozorovák, zatiaľ do „univerzity“ dedinskej, veru, tento posledný zvykne sa podívať aj vtedy, keď ho nečakajú. Príde nezvaný, nehlásený, ale pán rechtor musí sa mu usmievať a robiť tvár veľmi milú. Ked ~~X~~ pán pozorovák náhodou vykročil ľavou nohou z posteľe, má pán rechtor smolu. Dedinský pán rechtor nemá pedela, teda nemôže a nesmie vyhodiť nikoho, kto ho príde obťažovať, poučovať o pedagogii atp. V tom je, hľa, ukrátený proti svojmu kolegovi, rectorovi. Kostolník je tretí námestník sluhu božieho, pána farára, a teda nik nemôže od neho žiadať, uponížiť sa a čistiť školskú miestnosť v cirkvi. Republika prikázala, aby školský rok začínal prvým septembrom a končil júnom v budúcom kalendárnom roku. Ono sice medzi tým je veľa sviatkov, feriálnych dní, slávností kadejakých. Vše dakto vynikajúci umre, ide sa mu na pohreb, alebo sa slávi zaň parasthos a tu sa už hľadí pustiť decká včas domov, lebo vedľ inšpektor je v meste, on tam musí oslavovať, niet sa čoho báť. Pravda, vysoká škola má tých sviatkov a sviatkovania ešte viacej. Školovanie, čiže náklad naň prichodí štátu hodne draho. Ale netreba tu racionalizovať, lebo vedľ pri tej istej školskej dochádzke skončili sme štúdium a tu sme, vieme, čo vieme, a čo by sme náhodou nevedeli, na to máme príručky, vzorce a stroje.

Zápis do dedinskej „univerzity“ je zpravidla len raz do roka. To je škoda. Kde je pán rechtor ženatý a rodičia školopovinných dietok „vedia, čo sa patrí“ oproti pánu rechtorovi, k zápisu prinesú vše dačo aj do kuchyne panej rechtorke — tam by sa, veru, vyplatilo zavedenie zápisu aspoň 12 ráz do roka. Kde sú príliš veľkí „modernisti“, tam stačí jediný zápis.

Univerzita nemá školskej stolice, ako je tomu na dedine. Jej „pozorovákom“ je minister výučby, ktorý túto svoju moc zas vďačne prenáša na armádu sekčných šéfov, odborových vládnych, ministerských a iných radcov. No, a tito sú zpravidla tiež absolventmi univerzity, ktorí nemôžu svojej úradnej moci zneužiť oproti potrebám vysokej školy, lebo by tým dosvedčovali, že túto nepoznajú, že indexy im dakedy testoval pedel, chodili iba na skúšky a prednáškam sa vyhýbali, teda nepoznali univerzity, vysokej školy od koreňa. Nie, oni sú štedri k alma materi a konajú všetko, čím by plne osozili tomuto učilištu. Lebo veď štátny rozpočet sa rodí v ministerstvách a ich príslušných rezortoch, nie v hlave poslancov, senátorov, ktorí o rozpočte v parlamente referujú. Preto vidíme, že i naše univerzity v republike sú všade báječne zariadené, umiestené v nádherných budovách; je im dobre, až veľmi pohodlne.

Dedinská „univerzita“ má školskú stolicu, sbor občanov, ktorí sa majú starať o školu. Predsedom je — pri cirkevných školach — zpravidla pán farár, s ktorým sa pán rechtor tak „bečeľuje“, ako mačka so psom. Výnimok je málo. Peda-

golie sa mnohí títo pánovia rozumejú ako hus pivu. Ich povinnosťou je, v prvom rade, starať sa, aby škola bola udržovaná v dobrom poriadku a vystrojená predpísanými pomôckami. Nuž stolice tieto sa dakde aj starajú o tieto náležitosti, inde nie. Starosť túto postupujú na obce a tieto zas na štát, a výsledok je, že škola ostáva nevystrojená, pustá.

Pravda, boli by sme neobjektívni, keby sme nepriznali, že v poniektorých školských stoličiach nachodia sa aj ľudia umní, majúci smysel pre školu a výchovu detí. Ale zpravidla väčšina je takých „prísediacich“, ktorí do zasadnutí školskej stolice chodia si vyfajčiť dve tri fajky tabaku, alebo si aj pospať. Ale právo má každý zastarať sa do „remesla“ rechtorovho, jak do učenia, tak aj do organovania a vybavovania kantorských služieb.

Ked' sa profesor vysokej školy stane jej rectorom, nemusí sa tak obávať, čím nasýti tucet hladných krkov, detí, čím ich odeje a ako vystroji do strednej školy v meste. Rector je rectorom iba za jeden rok, potom musí miesto prepustiť inému kolegovi. Rechtor je takým po celý život a obyčajne nemá komu prepustiť svoje miesto v sbore. Rector má dlhé prázdniny, rechtor by mal o kúsok kratšie, ale len pokiaľ sa školy týka, kantorčenia zbavený nie je. Aj keby si tak chcel na mesiac odskočiť, nemôže lebo práve vtedy začnú mu cirkevníci najväčšmi umierať, aby ich musel pochovávať s farárom. Rechtorčiť začína obyčajne so 6—700 korunovým platom, vyšší plat musí si zaslúžiť a vysedef v škole.

✗ Rechtor je „dievča pre všetko“, jeho poučuje farár a kontroluje školský pozorovák a mieša sa mu do remesla vlastne kdeko. Rector je na tom trochu lepšie, lebo on poučuje aj farára a inspektora.

✗ Rector i rechtor shodujú sa v tom, že obidvaja rozdeľujú rozum a neubudne im z neho. Majú patent na rozum a povinnosť venovať tento po celý svoj život k cibreniu rozumu tých, ktorí ho nemajú natol'ko vybrúsený. Dakedy sa stane, že ich pretromfne žiak, ale to už tak musí byť podľa známeho „učeň má byť dovednejší majstra svojho.“ Rechtora volí si cirkevný sbor a potvrdzuje štátna školská správa. Rectora nie cirkev, ale profesorskí kolegovia volia.

Pri voľbe rechtora dakde sa aj agituje, menovite ak je viacej kandidátov na dobrú stanicu. Dobrou stanicou sa rozumie v prvom rade taká prebenda, kde je dobrý byt a príslušnosti, kus poľa, lúky, lesa, záhrada, ovocná i zeleninová, dobrý a hojný sosyp, pomerne malý sbor v blízkosti mesta, málo detí školopovinných, snášanlivý farár a rozsafní cirkevníci.

Kandidáti prídu sa najprv predstaviť do sboru, to sa vie, prv pánovi farárovi. Potom sa musia „producírovať“ na organe a ukázať rukami, nohami a gágorom, čo vedia. Tak pekne, jeden za druhým. Potom sa sbor síde a volí si pána rechtora, čiže kantora učiteľa. Popri plnom vyhovení prv spomenutým náležitosťam — prednosť má všade slobodný učiteľ. V každom sbore majú na vydaj dievčence. Nuž, tu, veru, už mamky začnú agito-

vať, aby bol vyvolený slobodný. Nemusíme prízvukovať, že keď kandidátovi Stvoriteľ dožičil i na fyzických prednostiach, je jeho vyvolenie zaručenejším.

V poslednom čase boli sme svedkami, že sa na cirkevnú školu mälokto hlási pre nezriadené penzijné otázky a ešte iné, ktorých je zbavený v štátnej škole. Mnohé z týchto ponôs, pre ktoré sa kandidáti vyhýbali cirkevným školám, sú odôvodnené a pochopiteľné. Na štátnej škole štát núti farára, vyučovať náboženstvu svojej religie, na cirkevnej zas núti farár rechtor, aby ho učil on, aj keď pán farár po celý týždeň nemá inej roboty, ako pripravovať sa (?) na nedeleňajšiu kázeň. Rector vysokoškolský je týchto povinností zbavený.

Ťažko slúžiť dvom pánom. Trpkosti tejto pravdy veľmi pocitujú na vlastnej koži mnohí páni rechtori. Farári, menovite zo staršieho vydania, dávajú im pocítiť, že viacej nohavic zodreli v škole a viacj fazule a kapusty pojedli v internátoch, ako „taký učitelík“. Videli sme vzácnne výnimky, ale je ich málo. Poprevratoví absolventi teologických učilišť sú už demokratickejší. Ale utlačovaný rechtor nedovolá sa pravdy pri reklamovaní slušnejšieho spolunažívania s farárom, lebo nad jeho prípadnou sťažnosťou rozhoduje v tomto ohľade cirkevné fórum, v ktorom sú väčšinou farári zastúpení, a to vieme, že „vrana vrane oko nevykole“. Tu, hľa, taký príklad z Košíc, ktorý sa stal pred dvoma rokmi:

V diaspore Ž. umrelo novorodeniatko gazdovi H. Prišiel do mesta na faru, aby pán farár zajtra

✗ prišiel do Ž. pochovať dieťa. Keďže onen farár je
 ✗ ako drak po peniazoch, za groš by hnal voš po strnisku až do Paríža, hned si vyjednal s „trúchlíčím pozústalým“ štólu, Kč 50. Cirkevník prisľúbil, že mu toľko zaplatí. Je znáomou vecou, že pri pohreboch a sobášoch sa nejednávame, nuž nejednal sa ani tento človek. Koľko farár žiadal, toľko mu prisľúbil. Hej, ale cirkevník smyslel žiadať si ešte aj pána rechtoru a kostolníka k odbaveniu pohrebu, aby to bolo slávostnejšie! Vedľumrelo prvorodeniatko! A potom: v obci je väčšina kalvínov a iných, nuž treba sa ukázať. Lenže tu farár upozornil žiadateľa, že prítomnosť rechtná a kostolníka zdraží pohreb, im treba tiež zaplatiť. Cirkevník si bol vedomý i tohoto výdavku a slúbil, že zaplatí aj im štólu. Farár krútil hlavou, a poznámenal, že ich účasť by bola azda aj zbytočná, ale cirkevník trval na svojom. Farárovi nezáležalo na plnom obsadení fungensov pri pohrebnych obradoch, ktoré vyžadujú spev a teda prítomnosť kantora. Pri známej jeho nenasýtnosti, túto zdanlivú šetrnosť treba si vykladať tak, že kde bol sám, tam sa mu krom štôly vždy dačo dostalo z „božích milostí“, mäsa z kermeča (karu). Kde mu to nedávali ochotne, tam si vypýtal aj z prírodnín a doviezol domov. Ináče sbor sa o neho výdatne staral, aby biedy netrpel, lež žil dôstojne a dobre.

✗ Na druhý deň poslal si cirkevník povoz po cirkevných funkcionárov, ktorí mu dieťa odpravili do matky zeme. Farár mal aj kázeň. No, potrepal v nej dve na tri, pospomímal komunistov, ploty,

tehly (oko mu padlo na novostavbu súsedného domu) až sa účastníci pohrebného sprievodu za hlavy lapali. Po pohrebe páni z mesta sosadli u krstného otca zomrelého dieťaťa. Tam prišiel aj otec nebohého, aby zaplatil farárovi ujednanú štôlu (podľa vokátora patrilo by mu neplných Kč 20) rechtorovi a kostolníkovi dal tiež čo im patrí po zásluhe. Dal teda farárovi Kč 50, rechtorovi Kč 50, kostolníkovi Kč 20. Toto zbadal farár a spustil pred hromadou prítomných:

— A ja nie som spokojný, ja si zaslúžim viacej, ako pán rechtor! Mne patrí viacej! Ja si žiadam viacej . . . !

— Ale, pán farár! Ved' koľko ste si so mnou vyjednali, toľko som vám vyplatil, neukrátil som vás. Pánu rechtorovi som dal zas toľko, koľko som uznal za dobré mu dať. Teda krivda sa vám nestala!

— A ty si veľký somár! — odvrkne farár otcovi nebohého dieťaťa. — Ty sa tomu nerozumieš, keď dôvodím, že mne patrí viacej.

— Čooo? Ja že som somár, pán farár? — pýta sa otec, ktorý epithet farárov začul už až z pytvora, kam bol odbehol, aby nepočul farárových nádaviek a nemusel sa hanbiť pred inovercami za svojho farára. — Tak keď ja som somár, vy ste ešte väčší!

Tým rozhovor medzi nimi dvoma zakončil. Súsedia a príbuzní začali sa hlasite nad tým pohoršovať, takže farár uznal za primeranejšie mazat preč. Vybehol na dvor, tam vsadol do voza a sám uháňal do Košíc. Kto si vie predstaviť trápny pocit, menovite tam ostavšieho rechtora, ktorý pred obe-

censtvom tam musel ešte obraňovať naničodné počinanie farárovo? Tak, hľa, ten človek, posvätený, počína s rechtorom pred verejnosťou.

Tento prípad bol oznamený seniorálnej vrchnosti, ktorá jeho posúdenie prikázala seniorálnym samosudcom. Títo si zasadli (v praxi sú obidvaja skutočnými sudcami u sborového súdu) a vyniesli múdry výrok, čiže uzavretie:

— Farár vynadal cirkevníkovi, ten mu to vrátil, tak sú si kvit. Vyrovnali si to na mieste.

Nuž tak vyzeráme pri mnohých sboroch.

↗ A nápravy sa nedoziješ. Ký div, že terajší absolventi učiteľských preparandií nebažia za cirkevnými stanicami, hoci by na mnohých cirk. školách lepšie boli honorovaní — pri kongruovom doplnku — ako na štátnych. Ale nebudme pesimistami. Verme, že aj tu sa pomery napravia, keď starí farári odídu na zaslúžený odpočinok, na ich miesta prídu noví, mladí, demokratickejší. Potom tiež je tu tendencia snižovať platy štátnym zamestnancom; cirkev svoje — predpotopné skoro — vokátory i tak nemôže snižovať, takže cirkevní učitelia budú lepšie honorovaní, ako štátni.

Krom školy má pán rechtor-kantor-organista v jednej osobe i kantorčinu, hrať pri bohoslužbách

↗ na organe, spievať i vonku pri pohreboch, slovoom — oslavovať Pánabohu rukami, nohami i gágorom. Odtiaľ prezývajú pánov rechtorov, že vraj „gajdoš slova božieho,“ „boží muzikant,“ po maďarsky „dö-gönbögő.“

A oslavuje pán rechtor Pánabohu vytrvale, zavše, veru, aj suchým hrdlom a prázdnym žalúdkom,

ale oslavuje stále. Hrá, spieva, kým mu hrdlo stačí a údy vydržia. Rozhodne tvrdíme, že jeho funkcia pri bohoslužbách je namáhavejšia, ako farárova. V našich cirkvách ešte vždy väzí hlúpy, stredoveký názor, že kostoly nemôžu byť vykurované v zime. Zdá sa im byť znesvátením kostola, ak by mu po strane vyčnieval komín. V zime rechtor nemôže „gajdovať“ na organe v rukaviciach, on musí mať ruky vždy holé, voľné, či mrzne a za nehty zalieza, alebo nie. Musí vytrvať, do sakristie sa nemôže ísť zohriat, iba ak býva blízko a za kázne farárovej odskočí si ku pani rechtorke na štamprdlík slivovičky, ktorá rozohreje dokonale i pedále.

Za kantorčinu má pán rechtor, organista rozličný honorár. Každý sbor si ho ináč určil vo svojom starodávnom vokátore. Zaznamenané je, že sbor musí platiť povedzme 50 korún na celý rok, krom toho dá učiteľovi 20 siah tvrdého dreva, 10 metrákov pšenice, alebo raži, alebo ovsa. Dávajú i kurčatá, podľa počtu rodín, manželských párov, vajcia, zemiaky, víno, kapustu, jahňa, konope, priadzu atp. Staré vokátory tieto dávky často tak pestré obsahujú, že dnešnému človekovi prichodí sa nad nimi pozastaviť a uvažovať. Ak by rechtor a farár naozaj dostával všetky tieto náležitosti, ako mu boli prisľúbené vokátorom, nemal by sa najhoršie. Iste by sa bol mal skvostne povedzme za vojny, kde bol nedostatok potravín.

Potom sú štóly pri pohreboch. To je minimum. Rechtor, chudák, robieva aj gavaliera. Keď

mu umre niekto zo zámožnejších priateľov, nuž štôly neprijme, hoci by, veru, mal pre ňu miesto.

Každý rechtor je (má byť!) osožným členom ľudskej spoločnosti i v spoločenskom živote. Má byť posledným, ktorý by pokazil náladu. On jej ani nepokazí. Rechtor vie hrať taroky, mariáš, ferblíka, preferáns, kde tu aj makao, rumy a „onakvejšie“ hry. Závisí od spoločnosti, v ktorej sa pohybuje, aká hra sa tam najväčšmi fedruje. To neznamená, že by musel byť márnotratníkom! Vedľ čo si má ozaj počať na zapadlej dedine v dlhej chvíli? Má sice radio, ak má. Ináč, zvyknú mu ho nahradí deti v rodine.

Nemáme tak rukolapných skúseností, že by aj rectori vedeli karty hrať a či je to podmienkou aj u nich, aby boli na tomto základe osožnými členmi ľudskej spoločnosti. Ak nie sme o tom presvedčení, mrzeť nás to nemusí, lebo však každý rector je iba na jeden rok volený, nie doživotne (aspoň v našej Republike nie), kdežto náš pán rechtor je volený doživotne, až do roztrhania tela. Tým, pravda, nechceme prehliadať veliký kultúrny význam rectora vysokej školy v štáte, ale . . . . uvážme, kto je pre dedinu dôležitejším. Kto chce do vysokej školy, musí nie pozaškolu, ale do školy rechtorovej chodiť, ináč by ho na univerzitu nezapisali za riadneho poslucháča, nedovolili sklaňať skúšok. Univerzita hlavnomestská nie je mysliteľná bez „univerzity“ pánov rechtorov po dedinách.

Nie každý navštevuje univerzitu v meste, kde hlavným správcom je spomenutý už rector magni-

ficus. Keď sa nám fagan neučí, alebo sa nechce ďalej učiť, po skončení dedinskej školy, ďalej ho nedáme drať školské lavice a jest chlieb zadarmo, ako vravia báčik Kmec zo Zdoby. Keď niet doma okolo čoho robiť, dáme fagana za šarhu, alebo za miškára. Za ševca ho dnes už nedáme, lebo by ho Baťa upiekol na verpánku prv, ako by sa vyučil. Ku každému remeslu vyžaduje sa dnes najmenej 8 tried obecnej „univerzity“, čo sa rovná 16 semestrom, rátajúc po univerzitánsky. Je známe, že keď sa kto vyučí za šintra, alebo miškára, má sa iste lepšie hmotne, ako začiatočník učiteľ, alebo sudca. No a poslancom a ministrom môže byť dnes každý aj bez univerzity. Že má chochmesu menej? Čo na tom? Bude v parlamente prikyvovať a kývať. Aj takých je tam treba. Ti, ktorí majú skončenú strednú, alebo vysokú školu — navrhujú zákony, často aj proti tým, ktorí ostali iba pri dedinskej „univerzite“. A títo im ich vďačne odhlasujú, odkývajú, lebo preto sedia preca v parlamente a musia aj čosi robiť pre štát, aby sa nepovedalo, že zadarmo berú peniažky.

Pán rektor zpravidla býva dobrým strelcom, poľovníkom a členom domácej loveckej spoločnosti. Tu sa jeho schopnosť zvlášť uplatní, lebo ved keď je kto babrák, toho v loveckej spoločnosti nemôžu potrebovať. Tak pán rektor chodí i na postriežku, buďto sám, alebo s inými druhmi. Videli sme už pána rektora, ktorý chodieval aj na pytliacke výpravy s pytliakmi. Nuž, Pánboh stvoril zver nie iba pre veľkých pánov, a keby aj, nech si ju všetku

viditeľne označia, orazítkujú, že je to ich a nie božia, ktorú možno každému odstreliť.

Všeobecne, pán rechtor ako aj rector magnificus sú veľmi osožní činitelia vo vývoji ľudstva. Bez nich by pokrok zamíral, kultúra by upadala. Musíme si ich bečeľovať.

Ked' vojak prejde cez rozum policajtov.

Milý čitateľ! Príhoda, ktorú ti tuná opisujem, sa naozaj stala. Hehe, chcel by si vedeť, kde sa stala? Nepoviem ani za svet celý, ale je tomu tak. Upusti zo svojej zvedavosti, veď zvedavými sú len Evy a ich nežné nasledovníčky. My, čo sme chlapi, od meča a kosy — my sme preča nie na nič zvedaví, aj keby sme takí boli, nie sme.

Stalo sa a neodstane sa, vojak dal zavreť vari 5 policajtov, v tom dvoch civilných strážnikov a troch uniformovaných. Kde? Hm, nie v Košiciach, ani v Užhorode, Bratislave, Prahe, nie v našej milej republičke, lež v štáte inom. Dánskom? Možno. Majú tam takú organizáciu armády, ako u nás, na pr. generálov, brigádneho, divizijného a armádneho. Majú automobily, bosé i obrnené, čundrajú v lietadlách práve tak, ako u nás. Vojačkovia zrovna tak čundrajú za kuchárkami, ako u nás a dievčence rady majú tam „dvoje súkno“, ako u nás. V Habeši, že by sa to bolo stalo? Možno, ale . . . . tam majú cisára, sú ešte ľudia i štátoprávne zaostalí. Nie, to bolo v štáte, kde je republika, lebo tam majú i banky a bančičky, ako u nás a tamojší bankoví direktori zrovna tak nosia päty na zadok a nos dolu dier-

kami ako u nás. Prihodilo sa toto teda v celkom modernej republike. Nech nás teda nemrzí, kde sa prípad stal. Mysli si, že sa stal v tvojom rodnom meste, milý čitateľu. Ak v ňom nemáš garnizony, tak si ju tam tiež primysli, a vojska, koľko chceš.

Tak do istej veľkej garnizony preložia zrazu leteckého nadporučíka, letca. Dosiaľ bol zamestnaný v kartografickom ústave hlavného štábu, alebo nejakého zemepisného ústavu. Na tom nezáleží, či tam naozaj bol, ale rozumel sa mapám, mapovaniu a rovnako dobre vedel lietať a riadiť lietadlo hocktorého typu. No a vedel aj, ktoré víno akú má chuť. Tomu sa netreba diviť, jeho mapovacie a lietacie zamestnanie nútilo ho študovať prírodu, tvár zemskej kôry, podívať sa jej dobre na fyzionomiu. Buď mu dobrým vysvedčením, že mal dobrý pozorovací talent, rozpoznal vína, ktorých v jeho vlasti každoročne sa urodilo viacej ako je treba a ako stačilo domáce obyvateľstvo popit. Nasledovne, v tej pohádkovej, ríši piť víno označovalo sa ako vlastenecká, národochospodárska povinnosť.

Preložia pána „obrlajdmonta“ leteckého do onej garnizony, odľahlej od hlavného mesta na 600 kilometrov, prv ako by sa ho boli tam shora spýtali, čo on na to? Či sa mu, reku, páči tento „komandýrunk“, alebo nie. Viete, ako to chodí na vojne. Keď si sa najlepšie umiestil a navykol si v daktorom mieste, zrazu ťa prehodia na druhý kraj krajiny, vraj, z dôvodov služebných. Nepovie ti nik, aké sú to dôvody, ak by si ich sám neve-

del. Na to si vojak, musíš poslúchať. Až budeš ~~x~~
ty náčelníkom hlavného štábu, zasa sa teba spýtajú,
koho treba a kam preložiť. I náš nadporučík
si príliš navykol na hlavné mesto, ktoré bolo sve-
toznámym svojou výstavnosťou, krásou a nádherou.
A ku tomu sa, zpravidla, radí aj pekné pohlavie,
ktoré bodaj ho . . . zjančí mužského, čo by bol aj ~~x~~
oceľovej náture a nedobytný sťa Verdun. Však sa
aj spieva o meste tom jedinečnom: „ . . . je mesto
zo zlata, a tam najkrajšie sú dievčatá.“

Hlavnomestské dievčence pomiatly hlavu aj ~~x~~
nášmu nadporučíkovi, ktorý, povedzme, že sa me-
noval pán Nebojkos, myslime si, že bol tak trochu
gréckym príslušníkom, v pravde ním ale neboli.
Mal sa práve zasľúbiť s krásavicom, a jeho preložia ~~x~~
Pánubohu za chrbát, sice tiež do veľkého mesta,
ale trochu menšieho, ako bolo mesto hlavné. Na-
stúpil podľa rozkazu a hlásil sa včas u veliteľa vo-
jenského telesa, kam bol na krátku dobu odko-
mandovaný. Nepáčilo sa mu. Musel však mlčať.

Ale čo večer? Spoločnosti, známych tu ešte
nemal, iba kamarátov z dôstojníckej menáže, ale
o vínnych špecialitách tohoto staroslávneho mesta
už počul a daktoré z nich dobre poznal. Ono je
pravda, že takéto poznávanie z tretej, alebo z de-
siatej ruky vzbudí zpravidla iný dojem, ako keď
víno piješ priamo u producenta, alebo len u prvého,
ale svedomitého obchodníka, ktorý víno nekrsti.
A preto chápeme ohromnú chut, s akou sa nad-
poručík Nebojkos pustil najprv do ochutnávania
a potom i do pitia vín v novej jeho garnizone.
Pil podľa pravidla, ale len zpočiatku, potom, veru,

nehľadeli na pravidlá. O krátky čas, veru, mal už kamarátov až dvoch, nuž ono sa to už, verabože, veselšie popíjalo.

Nadporučík mal odrazu niekoľko titulov piť. Zlosť, že ho preložili, zlosť, že ho oddelili od jeho slúbenice. Jedna zlosť zapadala do druhej a nebolo možno rieci, ktorá bola väčšia, keď vlastne jedna z druhej vyplývala. Lásčisko je vám sakramentská vec! Človekom vie točiť, ako sama chce a taký zaľúbený jazvec dávno nie je sám sebe pánom. Žena si s ním točí, ako sama chce. On je schopný výkonáť neraz aj najväčšiu hlúpost. Letci zpravidla nepijú alkoholu, no ale nikomu neprisahajú doživotnú abstinenciu. V jasnejších časoch svojho vojenského života, veru, si aj upijú. Náš nadporučík tentoraz pil právom, mal na to príčinu. Pil zo žiaľu a zapíjal súčasne aj zlosť. No, raz sú aj v pekle hody. A konečne... ved' len raz sme na svete, čo z toho kto má, keď sedí doma...?

A keď sme v ráži, nespokojíme sa len s jednou hospodou, usilujeme sa ich vymiestiť čím viacej. Jedinca by takéto vymetanie nebavilo, ale nášho Nebojkosa áno. Neposlúchol upozornenia kamarátov od vínnego stola, radivších mu, aby sa pobral domov. Povedal im, aby mu vliezli na hrb, obrátil im chrbát, oni odkarovali a on ostal sám. Sám... sám, vari by bolo dosť už tej samoty i preto, lebo ho vyrušili služebne z kruhu začarovaného, očarovaného, od jeho nevesty. Asi o 23. hodine pobral sa z hospody, v ktorej vydržal sedet od večera 20-ej hodiny, šiel dolu hlavnou ulicou a potom jednou vedľajšou, ktorá vedie na stanicu a v tej...

ó hrôza, vrazil do fiakra. Čo na tom? Fiaker! Kto sa dnes vyhne fiakristovi v dobe motorových vozidiel, autobusov, lietadiel? Nik! Aspoň nie letecký nadporučík. Fiaker sa mal vyhnúť jemu a pretože tak neurobil, nuž mohol si ozaj iba gratulovať, že z karambolu vyviazol iba s jedinou rozbitou laternou. Fiakrista „pustil hubu na špacír,“ zrobil daromný krik, pribehol najprv jeden policajt a rovno na nadporučíka :

— Legitimujte sa mi, pán nadporučík! ✗

— Ulet, citron, ty hviezda betlehemskej . . . ✗ ja sa tebe legitimovať? Kto si, kto ti pere vlastne, ty chocholušú magalokastromský! — dôvodí nadporučík tak trochu nahnevaný, že mu fiaker lezie do cesty a za druhé, že mu policajt ruší jeho ubíjanie zlosti a žiaľu.

Ale policajt tiež nelenil, začal odušu pískať, privolávať pomoc, ktorá sa vo dvoch minútach dostavila v druhom „rameni spravedlivosti.“ Teraz už boli dvaja, mali väčšiu guráž na odbojného dôstojníka. I spustí jeden naňho kladúc mu ruku na rameno :

— V mene zákona vás zatváram, podte ✗ s nami . . . !

— Nesiahaj na mňa, ty kaleráb filištínsky! ✗ Ja som erárny, nevidíš to na mne, — vraví nadporučík a jedným hmatom shodí si s ramena ruku policajtovu. — Mladenci, nehrajte sa so mnou, lebo ✗ až rozkývam svoju vrtuľu, mohol bych vám, holubkovia, ublížiť. Preto pozor, pozor, vy hrdinovia! Tu si zavrite tohoto mesiáša i s jeho rozheganou herkou. Stoličku by si jej mal dať, ty Nabuchodo-

✗ nozor, a nesedeť na baku, ako Budha! Lez dolu s tróna, lebo ťa stiahnem a posadím tu, na demokratickú dlažbu, udám ťa spolku pre ochranu zvierat, že trápiš toto zvieratko. Daj tej herke motor do zadku, aby lepšie bežala, ty Beduin jeden . . .!

✗ A milý nadporučík bol by sa skoro vážne nanosiť do fiakristu. Strážnici museli pekne vypočuť tento jeho monolog, lebo na nadporučíka a letca k tomu si preca len tak, zhurta, netrúfali. Sluší sa vedieť, že naši letci sú sťa by námorníctvom naším. Mazníme ich, máme ich radi a tešíme sa ich úspechom. Prosíme vás, každý letec riskuje životom. Ono sa zpravidla leteckých neštastí u nás stane menej, ako vlakových, ale pri tom všetkom veľmi sa netisneme na vojenské lietadlo. Zodpovednosť každého letca je veliká, väčšia ako jeho vojenného druha, pešiaka, nuž ký div, že letcom vďačne odpustíme aj také ich ľudské slabosti, ktoré by sme iným príslušníkom armády sotva tak zčerstva vedeli prehliadnuť.

✗ Policajti si, veru, netrúfali brachiálne zakročiť proti nadporučíkovi. Nuž, hľadeli to s ním nejak ujednať, aby šiel s nimi na strážnicu. On ani počuť o strážnici. Vedľ by sa mu celá armáda smiala, že sa dal odviesť na strážnicu a ku tomu ešte policajtskú . . . Takého niet! A on nešiel, nechcel ísť, len sa vše obzeral, či mu odniekať neprikvačí na pomoc niektorý druh v uniforme vojenskej. Lebo, prosíme pekne, sám si už netrúfal na dvoch strážnikov, keď si bol plnou chutou prihnul pred tým z plného pohárka dobrého vína a toto mu

dajak začarovalo nohy, ktoré sťa by neboly už ani na zem siahaly. Ale posila neprichodila.

Tu začal nadporučík Nebojkos uvažovať, čo robiť, aby sa striasol nepríjemného sprievodu dvoch čiernych strážcov poriadku a pokoja v tomto meste. Je zrejmé, že ho len tak ľahko nevypustia; na útek on, vojak, letec, ani len nepomyslí. Nuž čo tu zrobiť, aby ostal on celý a policajti sa tiež nasýtili? Aj tito boli zvedaví, čo si počne.

Pravda, ani im sa nechcelo mrhať čas netečne. Službu má z nich každý presne vymedzenú, nuž treba tu konať. Dôstojník im nechcel íšť na strážnicu. Brachiálnej moci užiť tiež nechceli. Ono, budme si úprimní; i dôstojník je človek, ako my všetci, aj on má svoje slabosti, ktorým víno sily nedodá, skôr ubere. Tu prestávajú predpisy a pravidlá. A napokon, raz do roka spustí sa aj ten najväčší moralista, upije si a má kúsok dobrej vôle, nie každodennej. I náš nadporučík, dal si čapicu huncútsky „na basomalelki“ a vyčkával. Strážnici skúšali to ujednať s ním dajak kompromisom. Keď už raz vyrieckli slová „v mene zákona“, nuž upustiť už nemohli.

— Tak viete čo, pán nadporučík, — vraví jeden z nich.

— Neviem, ani nie som na nič od vás zvedavý.

— Keď nechcete na strážnicu policajtskú, podte sa legitimovať do najbližšej vojenskej kasárne . . .

— No, tento návrh by mi mohol slúžiť za predmet bedlivej úvahy, — odpovedá nadporučík a začne uvažovať. Nakoniec vraví:

— Dobre; vy hrdinovia, ja teda pôjdem na koči — pravda, zakrytom — s vami do najbližšej kasárne . . .

Ujednané i bez podpisu tejto obapoľnej smluvy. Strážnici si trú ruky, ako oni teraz už vybabrú s nadporučíkom a on zas, ako ukáže „chocholatým“, kto je pánom v kasárni. Radosť mali všetci, ale aj tu sa dokázalo, kto sa smeje posledný, smeje sa najlepšie.

Spoločnosť nasadne do koča. Fiakrista šibne herke medzi rebrá poriadnu bičom, tá sa vzopre, zahŕkajú v nej staré rozhegané kosti a ekipáž malým klusom fiakerským uháňa hore hlavnou ulicou do . . . . Hm, do . . . kam chceš, môžeš po tejto ceste ísiť do budovy policajného riaditeľstva, ale tým istým smerom priviedie ťa cesta aj ku kasárni pešieho pluku číslo 939, dojdeš ňou aj do Ríma, ale aj na kraj bieleho sveta. Každá cesta ústi do šíreho sveta . . .

Aj fiakrista sa tešil, že takto bude „karambolista“ oficier donútený zaplatiť mu štedre jeho rozbity lampáš. Všetkým mal náš vzduchoplavec vyhoveť, každý zo zúčastnených chcel sa na ňom priživiť. Taký je dnes svet; kto z koho, ten z toho!

Potkýňa sa herka po hrubolej dlažbe hlavnej ulice, hrkoce kočiar, starý traglán, po ceste. Nadporučík vie, čo zrobí s policajtmi a oni ešte lepšie, ako zatočia s oficierom.

Ale, čo sa to deje?

Fiaker miesto do vojenskej kasárne, zabočil práve do naproti ležiacej budovy policajného riaditeľstva. Strážnici z pohotovosti kvapom otvárajú

bránu, aby koč vliezol do dvora. To bolo podozrivé pre nášho čackého vojaka. Vzpriamil sa, nakoľko sa dalo a vládal, pretrel si oči, aby sa presvedčil, či je to sen, alebo skutočnosť. A ono to bola holá skutočnosť. Strážnici nedodržali daného mu slova a miesto do kasárne zakarovali na strážnicu. To bolo trochu primoc. Mohla z toho vzniknúť medzi kamarátkami ostuda nadosmrti, že sa on, pán vzduchu a vojak, dal zhbať policajtom. Len o to šlo a tejto ostudy sa bál väčšmi, ako havarie aeroplánu vo vzduchu. Bolo treba rýchle konať, rýchle, kým sa nezavre brána za fiakrom, čiže za jeho rozheganým kočom . . . .

Myšlienky sa bleskurýchle striedajú. Nebojkos trezie ako na povel a je rýchle rozhodnutý: Mrskne sebou sťa ryba v čerstvej vode a sotva sa policajti spamätali z veľkého ľaknutia, už bol dolu z kočiara, druhým skokom mrskol sebou na ulicu a hasil to rovno do vojenskej kasárne. Policajti za ním, ale on bol, veru, svižnejší. Náhodou vojenská stráž mala trochu pootvorenú bránu. Možno, že vpúšťala daktorého vojaka, ktorý mal prez čas. Toho využil nadporučík, bleskurýchle skočil dnu, pod bránu, ale policajti mu boli za päťami. To ho však nemýlilo. Zahrmí na stráž pod bránou:

— Desiatnik, títo dvaja ma tu obťažujú . . .

Poddôstojník rozospatý vybehne zo strážnice, pravda, oblečený, ako celá stráž. Keď je po večerke, tí, ktorí nemajú služby, nuž natiahnu sa na 2 hodinky na dosky, kym ich nezamenia na stráž. Skočia aj ostatní vojací zo sna, vyrútia sa pod bránu a tam vidia, ako nadporučíka hamarkujú

dvaja uniformovaní policajti. Desiatnik nerozmýšľal, ani si nevšímal pripomienok policajtov, že pán nadporučík bol vlastne nimi predvedený na policiajnú strážnicu a že im zutekal . . .

— Takéto výhovorky na nás neplatia, — vraví desiatnik. — Vy nemáte čo predvádzat pána nadporučíka. Vy sa starajte len o vagabundov, a armádu a letcov k tomu, nechajte na svätom pokoji, lebo bude zle . . .

Ale strážnici trvali na svojom, že vojenská stráž im má práve pomôcť predviest rušiteľa nočného pokoja. Situácia stávala sa čím ďalej napiatejšou, lebo každá strana bola tu v práve a východiska nebolo.

Azda by tu bol vedel poradiť inšpekčný dôstojník kasárenský. Komuže by tu prišlo na um, íst ho budiť a znepokojovať pre prípad zdanlivo malicherný, lebo ved' pre policajtov vojak si veľa námahy nedá. Je rád, keď sa môže im dakde odplatiť. Veď vieme, že pri tancovačkách, pri kolotoči a kolískach a inde, všade musí vojak poslúchnuť strážnika, keď mu radí, alebo prikazuje podrobiť sa policijným predpisom. Situáciu rozriešil ľahko a rýchle nadporučík, ktorý zavolal na veliteľa pohotovostnej stráže:

— Desiatnik, zavrite ich, zavrite všetkých . . . !

Desiatnik si nedal dva razy rozkazovať a vojaci tiež nie. Obstúpili razom policajtov a chceli ich šikovať do väzenia, nachodiaceho sa v provizórii hned vedľa strážnice. Ale policajti sa nedali len tak ľahko, zprvu povytahovali služebné revolvery, že si oni takto vynútia priechod ich služeb-

ným opatreniam. To, pravda, už šlo do tuhého. Tu už nebolo treba komandovať. Vojaci konali sami a svojím instinktom. Veliteľ stráže rozkázal nasadiť bodlá a tu páni strážnici videli, že, veru, je koniec dohadovaniu. Videli, že by proti dvaciatim mužom ničoho nezmohli. Nuž začali im vysvetľovať dobrácky, že nekonajú správne, že ich to bude zajtra mrzeť a budú mať z toho nepríjemnosti, aby nežartovali páni vojaci, ale pomohli im predviest p. nadporučíka, potom, keď sa zistí jeho totožnosť, že si ho zas môžu vziať.

Ale vojaci ostávali čím ďalej hluchšími. Nielen, že nemali na mysli predvádzať im pána nadporučíka, ale ani ich nechceli viacej vypustiť z kasárne. Sila kolektíva tu, hľa, nastúpených 20 ozbrojených po zuby parobkov — vstúpila im do hlavy. Raz „dostal vojak chlpy“ na policajta. Raz mu môže ukázať, ako vyzerá lapák znútra, aká je vojenská feruľa v praxi! A vypustiť, len tak mne — nič — tebe nič? To nejde . . . !

— Kráčajte napred! — hrmi desiatník. — Vojaci vám dopomôžu, keby sa vám krivdilo ísť do našej basy . . . No, šup, šup, šup jeden za druhým, mládenci, lebo niet tu času na mrhanie!

— Zavret, desiatník, zavret! — Pobáda nadporučík stráž. — Nech to skúsia a majú čas premýšľať o márnosti ľudskej . . . !

Strážnici videli, že sú bezmocní, museli sa poddať. Nadávajúc, až sa obloha otvárala na vojakov a nadporučíka, dali sa odviesť do áreštu. Tam ich osobne zamknul desiatník. Potom velil stráži rozchod a vošiel aj s nadporučíkom do stráž-

nej izby. Nadporučík ho ponúkol cigaretou a počal mu opisovať celý priebeh s fiakristom a policajtmi.

To sa vie, vojaci mali ohromnú radosť, že sa dožili chvíle, kedy im bolo umožnené zavreť tých, ktorí im neraz prerušia tancovačky v predmestiach pre nevinné zauchovanie, v kole sa zatúlavšie . . .

Kto ho vie, prečo nadporučík neodšiel z kasárne. On tam ešte ostal na strážnici, ako by bol čakal, že tu sa ešte dakto dostaví od polície ratovať kamarátov . . . Nešiel, ostal tam. Ale o dobrú chvíľu prišiel tretí strážnik zaujímať sa o kamarátov a nadporučíka, na ktorého čakal pred políajným riaditeľstvom, aj fiakrista s rozbitou laternou, čakala celá políajná stráž a veľmi sa divila, prečo sa ešte neráčil ustanoviť. A pánu nadporučíkovi ani vo sне neprišlo na um, uráčiť sa z kasárne na vzduch, aby sa doň ešte daktorý iný strážnik nenabúral.

Pribehol políajt a vojaci ho bez hlesu šupli ku tamtým dvom a zavreli so želaním dobrej zábavy. Radosť v kasárni sa stupňovala, že už majú troch políajtov.

Ej, ale na políajnom riaditeľstve boli nespokojní. Nik nevedel, prečo sa traja strážnici nevratiajú. Nikomu neprišlo na um, že by ich boli zavreli v kasárni. To sa preca nepatrí! Nie je to ani dobre možné v štáte dánском, lebo vedľa v službe bezpečnostnej vojsko a polícia sa majú navzájom dopĺňať.

Konceptný úradník, službu majúci, prikázal o 2-ej hodine v noci civilnému strážnikovi, aby sa šiel podívať do kasárne, čo je so strážnikmi.

uniformovanými a nadporučíkom a prečo sa nevracajú.

Detektív poslúchol a šiel do kasárne. Tam ho pekne rúče vpustili dnu, zavreli za ním bránu a voviedli na strážnicu, aby oznámil, o čo mu ide . . .

Ked' sa patričný pán predstavil, viacej mu nadporučík nedal dopovedať. Zahrmel na pohotovosť :

— Zavret' aj tohoto ku ostatným! To by tak ešte hralo, aby na nás, vojakov, doliepali civilisti! Je tak chlapci?

— Tak je, navlas! — Zahrmia vojaci, ktorých prípad tento nesmierne bavil. Rozgurážení, boli by teraz zatvárali rad radom každého, kto sa naťapil.

V kasárenskom lapáku bručali už štyria strážnici. Hromovali na všetky strany, ale odpomoci nebolo. Museli vytrvať v pokoji a nepopudzovať proti sebe vojakov a nadporučíka.

Na strážnici zas vojaci treli si radosťou ruky, že im Hospodin Boh raz dožičil v živote zavret' nenávidených policajtov. Takého „žrádla“ sa zriedkakedy dostane vojakovi. Spomínali synovia Marsovi, čo ktorý z nich zažil v živote nepríjemného s policajtom, či dedinským, alebo mestským, ako ktorému z nich policajti prekazili dozvuky zabav, tancovačiek v predmestských putykách, ked' na konci tancovačky niektorý podgurážený vojak, alebo, prepytujem, frajter vydal rozkaz: „Cibili von!“, ktorého sa lapili všetci vojaci a hnali ozbrojení opaskami, alebo stoličkami spojenými silami „civilbagáž“ na ulicu. Lietaly zauchá, dakde i krivák

vyrukoval zpoza sáry nebojácnego „cibíla“, ale bojište vždy opanovali vojaci. Lenže nie nadlho. Nevolaní strážnici sa dostavili a oni razom spravili plný rešpekt občianskej slobode a právu. Vojaci museli ustúpiť s dlhým nosom, ale s tým väčším odporom proti policajtskej ustanovizni. Prisahali policajtom pomstu. Ono ju prisahajú všetci vojaci, ktorých stihne podobný osud a ktorí sa stretli so zásahom policajtov, ale na prevedenie pomsty málokto má možnosti. Až teraz. Hej, teraz sú vojaci zasa raz pánni! Oni sa vymstia na policajtoch za celú garnizonu, za celú divíziu, zatvoria všetko, čo im policajtského príde do rany. O tomto by mala vedieť celá divízia, všetci vojaci, čo patria k akejkoľvek brandži a podakovať sa im, hrdinom. Maly by to vidieť všetky Marky, Anky, Zuzky, Evky, Kačky — akí sú oni nebojáčni. Takých niet, veru, medzi dnešnými regrútmi! Maly by si ich teda dievčence vážiť, a to lepšie ako, poviedzme, husárov, kanonýrov, prepytujem, sanitécov, možišhusárov a čo ja viem, akých ešte. Pechota, to je vojsko na svojom mieste. Bez toho nemožno vojnu vyhrať a tým menej boj s policajtmi! Ved' nech sa páči zrobiť to, čo títo pešúri s policajtmi! Kto to dokáže? Nik na svete . . .

Policajnému kapitánovi bolo prihlúpe, že sa mu dosiaľ nevrátili štyria strážnici. Nerozumel, ako je to, že dosiaľ nepriviedli nadporučíka. Každá minúta čakania stávala sa mu večnostou, záhadou. Nakoniec rozhodol sa, že sám prejde do protiležacej kasárne, vyšetri vec a zistí, čo robia strážnici. A šiel teda do kasárne. Zaklopte na bránu, tá sa

mu otvorí. Predstaví sa stráži, tá zavolá veliteľa, desiatnika. On vyjde ku bráne a len čo zistil, že prichodí novší policajt, vpustil ho dnu náramne zdvorilo a uviedol ho rovno do izby, kde odpočívalo ostatnej stráže mužstvo. Aké bolo jeho prekvapenie, keď tam vidí nadporučíka, ako si spokojne sedí za dlhým, dubovým stolom, pokuruje cigarety a strážnikov nikde . . .

— Kde sú strážnici? — pýta sa policajný kapitán.

— Sú dobre opatrení, teraz ich neradno vyrúšovať, — odpovedá nadporučík.

— Chcem znať, kde sú, čo ste s nimi zrobili! — bráni sa kapitán. — Predvedte ma ku pánovi inspekčnému dôstojníkovi. Musím mu vec vysvetliť a vymôcť si zadostučinenie pre vaše pokračovanie, pán nadporučík. Vy by ste vlastne mali sedieť v našom lapáku na policii.

— To by ešte chýbalo, — odsekne podgurážený nadporučík. — Vám by sa do basy tiež asi nechcelo, ako sa mne nechce, ale mohli by ste skúsiť, ako sa to bručí vo vojenskej base . . . Desiatnik, zavrite ešte aj tohoto pána, posadte ho k ostatným, nech premýšľa aj on o márnosti svetskej!

— Stráž, nastúpiť, — zareve desiatnik, a vojaci bleskurýchle ulapia zbrane, na ktorých ešte trčia bodlá a obstúpia policajného kapitána.

— Protestujem proti vášmu svevoľnému pokračovaniu! — ohradzuje sa kapitán.

— Nanajvýš protestovať môžete, — odsekne mu nadporučík a vojaci už tlačia rozčuleného kapitá-

na von z dverí na chodbu a ztadiaľ do väzenia. Čo mal robiť, chudák, musel poslúchnuť. Nepri-pustili ho ku kasárenskému inšpekčnému dôstojníkovi, nuž so strážou a nachmeleným nadporučíkom si nevedel poradiť. Celý dej odohral sa tak rýchle, že z vojakov ani jedinému neprišlo na um zavolať inšpekčného dôstojníka a poradiť sa s ním, čo ďalej. On si svoju povinovatú inšpekcii odbavil práve pred tým, ako sa začalo zatváranie policajtov. Potom sa akiste natiahol na gavalec vo svojej izbe a odfukoval si.

Tak, a teraz už tam mali päť policajtov zavretých. Až teraz boli vojaci svrchované spokojní nad svojimi úspechami, že dobre vykonali svoje dielo. Tešili sa, ako sa zajtra bude rozprávať o ich hrdinskom čine po celej garnizone, ako sa budú nafukovať pred Markami, Kačkami, Evami, Ančami atď., že si trúfali zavret až päť policajtov. Čo na tom, že tak rozkázal nadporučík od letcov? Zatvárali oni a zavreli by, veru, aj svojich otcov, keď by boli náhodou policajtami, lebo služba je služba. Rozkaz je rozkaz a ten, menovite na vojne treba doslovne plniť.

Čo ale ďalej? Dokiaľ nechat policajtov v lapaču, keď oni vlastne nič zlého nevykonali a proti vojne sa neprehrešili? Myslel na toto veliteľ stráže, poddôstojník, ale nemyslel nadporučík. Ten si ešte chvíľu posedel v strážnici, potom rozhadol, že pôjde preč, na svoj byt.

— Desiatnik, tých policajtov vypustíte, až ja ráno prídem sem, alebo . . . No, ved' uvidíme, len ich tam, loptošov, dobre držte. Pamätajte, vo-

jaci, že tak ľahko neprídeťe k dnešnému „žrádlu“, policajti sú rafinovaní, tých tak ľahko nedostanete do basy. Vážte si toho a držte v base, dokiaľ len možno najdlhšie. Do raportu napište, že obťažovali nadporučíka letca a preto bolo treba zavrieť všetkých aj s policajným kapitánom.

— Na rozkaz, pán nadporučík, — odpovie rezko desiatnik, srazí päty dovedna, vojaci tiež poskakujú s miest, mrsknú telá do pozoru a nadporučík odchodi von. Stráž pod bránou mu otvorila dvere a on si kráčal dolu hlavnou ulicou domov, na svoj byt.

Nikomu z vojakov neprišlo na um, spýtať sa pána nadporučíka, ako sa vlastne volá a zaznačiť si jeho meno. No a on sa preca nebude predstavovať poddôstojníkovi. Tak ďaleko ešte ani v demokracii nie sme.

Desiatnik dal zameniť stráže pod bránou, pri skladišti a väzení. Potom sa mužstvo natiahlo na „pryčnáč“ a nestaralo sa o ďalšie.

Hej, ale ináč tomu bolo v budove policajného riaditeľstva. Tam bol z príhody hotový poplach. Štريا strážnici a pán policajný kapitán už cez dve hodiny sa nevracajú z kasárne. Čo tu robiť? Mužstva toľko niet v pohotovosti, aby vzhľadom na nutnú výmenu stráži po meste mohlo podniknúť nejaký útok na kasárňu a potom tiež neradno riskovať nejakú zápletku s vojakmi. Tých je viacej a poplach, ktorý by nasledoval, nestojí za to; aby sa verejnoscť ním zabávala.

Inšpekčné šarže na strážnici volajú telefonickej kasárňu pešieho pluku č. 939. Tam sa nik ne-

hlási, lebo telefon vedie len do plukovej kancelárie. Čo teraz? Kam telefonovať, koho budiť, aby mohou svojho úradu a služby vymohol vyslobodenie kamarátov?

Telefonovali na posádkové veliteľstvo. Tam sa hlásil inšpekčný dôstojník posádkový, major Silinger. Tomu vylíčili celý prípad a žiadali, aby vymohol prepustenie zadržaných policajtov i s kapitánom v pešiackej kasárni. Pán major sa zdesil nad týmto prípadom. Kto to jakživ len slýchal, aby vojaci takto zaobchadili s policajtmi a k tomu ešte je do toho aj nejaký nadporučík zapletený. To bude zas galiba, trestné udanie, kárne pokračovanie, diskvalifikácia a čerti vedia, čo všetko k tomu.

— Bolo mu toho treba? — rozumuje major.
— Iste nejaký mladý jašo, pochabý, ktorý v nachmelenom stave si neuvedomil následkov tohto svojho pokračovania. No, čo sa tu dá robiť na jeho záchrane? Nič! Keď to má raz v rukách polícia, tu je ľažko niečo naprávať . . .

Major si obliekol plášť a bežal rovno do výspomenutej kasárne. Znosil najprv desiatnika a potom vojakov, že nepokračovali správne, keď sa dali zaviesť dôstojníkom a jeho slúchali, miesto čo by boli zavolali kasárenského inšpekčného dôstojníka. Major si ho dal tiež zavolať a poriadne ho znosil (bol v rangu podporučíka), že nevie, čo sa v kasárni deje. Rozkázal (bolo práve 5 hodín nad ránom) zaraz vypustiť zavretých policajtov aj s kapitánom. Tomuto sa major v náležitej forme ospravedlňoval za počinanie nadporučíkovo a slúbil zaviesť

s ním náležité pokračovanie pre tento jeho sakramentský výčin.

Zatým si pán major sadol a spísal na strážnici širokú zápisnicu s policajtmi, desiatnikom, veliteľom pohotovostnej stráže a vojakmi. Ale vojaci sa rehtali pod fúzami, ako oni len preca vybárali s policajtmi. Čo, následky? Veliteľstvo bude brať na zodpovednosť nie ich, vojakov, lež desiatnika, šaržu a toho prípadne trestať. Hja, na to si šaržou! Keď sa vieš pred dievčencami blýskať dvoma frčkami na ramenách, teraz snášaj aj následky; kaprál jeden! My sme zatvárali policajtov — rozumujú vojaci — nám ten pôžitok stačí nadosmrti a o ostatné sa nestaráme. To nech si vyriadi veliteľ stráže s ostatnými predstavenými priamo.

Major odišiel. Ráno čakal do 10-tej, kým sa sišly raporty všetkých stráží z garnizóny, aby ich predložil ďalej. Najviac ho mrzel zápis o zátvore policajtov. Pod fúzy sa aj on uškŕňal, ale služba je služba. On musí zadržať predpisy. Videl v jednaní nadporučíkovom kus bravúry, ale tá sa mu mohla prípadne nevyplatiť. Vedť tu policajti a vojenský súd môžu vec natiahnuť na kopytá najrozličnejších paragrafov; prečin proti vzopreniu sa úradnej moci, prekazenie úradného konania, prečin proti telesnej bezpečnosti úradných orgánov, zneužitie vojenskej stráže k cieľom osobným, zmarenie úradného výkonu pomocou zneužitej vojenskej stráže, atp.

— Chudák, ten jelen, ten janek zelený! — sakruje major. — Bolo mu toho treba? Nemohol sedieť kdesi doma? Takto má vojenskú dráhu zaha-

movanú na dlhý rad rokov. Bože, Bože, keď tí dnešní mladi páni divne si predstavujú svoje po-stavenie v armáde a v spoločnosti! Veď toto ne-bývalo ani za starého Rakúska, aby dal obyčajný nadporučík až päť policajtov zavreť. Mal to preca len nejako inak zrobiť. Ale, hrom do toho, ako sa vlastne menuje ten huncút? Ja robím oňom tuná udanie, a neviem, ako sa volá. To treba zistiť, lebo by sa nad tým pozastavil pán posádkový veliteľ, keďbych mu hlásil prečin neznámeho páchateľa. To leda ešte medzi civilmi je zvykom, udávať neznámeho páchateľa, ale nie u vojakov, kde vývodí presnosť na celej čiare. Povedali na strážnici, že je to letec. Nuž, opýtam sa, azda budú v leteckom pluku ve-det, ktorý dôstojník-nadporučík im včera „vysadil“.

Zavolá telefonicky letku. Tam po dlhom zisťovaní nenašli vlastne nikoho, aspoň nie takého delikventa, akého hľadal pán posádkový inšpekčný dôstojník. Napokon, letci kamaráta nevyzradia pe-siakom ani za nič. Nech si ho hľadajú. A neboli by ho našli, ak sa sám neprihlási.

Nadporučík totiž medzi časom vytrezvel. Uvedomil si, aký by mohlo mať následok jeho včerajšie pokračovanie, a preto sa bežal „umývať“. Na policiu sa neodvážil, obávajúc sa, že by si ho tam teraz už doista ponechali a zrobili z toho väčší kravál, ako on včera s nimi. Ono, prosím vás, netreba sa diviť; na policii vše sa túlajú zve-daví novinári, ktorí z komára spravia slona a je potom ostuda na kubík. Nuž šiel najprv k posádkovému inšpekčnému dôstojníkovi. Tam sa, pravda, predstavil, legitimoval a pokorne vypočúval

úradné a zatým tiež kamarátske výčitky, ktoré na jeho hlavu sypal pán major Silinger. Vynadal mu na všetky strany. Nadporučík mlčal ani ryba. Mlčal po zásluhe. Čo mal robiť?

Nakoniec poprosil majora, či by mu nepomohol vec nejak urovnať bez hlásenia prípadu nahor. V majorovi ozval sa kamarát a začal uvažovať, čo by a ako by. Ľahko by šlo vec urovnať, keby do nej nebola zapletená polícia. Spýtal sa teda z opatrnosti tejto telefonicky, či by nebolo možné vec preca len nejak urovnať straniva včerajšieho nachmeleného stavu pána nadporučíka. On že by sa osobne dostavil na policiu, keď mu zabezpečia „salvus konduktus“, že mužne dá zadostučinenie za príkoria, ktorých sa včera dostalo oným piatim pánom, atp.

Ale na policii ani počuť, že oni už o tom podali reláciu úradne, teda odvolať by ju sotva šlo. Vojenskej správe dostane sa o tomto prípade ešte dnes úradného oznámenia so žiadostou, aby bol pán nadporučík príkladne potrestaný, aby mu odišla pre budúcnosť chut na podobné výčiny.

— No nejde, nejde to, kamarát, — vraví major. — Teraz si to vylíž, čo si narobil. Bolo ti to treba? Nedá sa nič robiť! Trestné udanie zrobia policajti, vojenská správa doplní ho iba zistením u teba a u veliteľstva 939. pešieho pluku, kde si zatváral policajtov. Nejak to už bude. Musíš vyčkať. No, hlavy ti neodrežú, nemaj obáv, ale mohol si sa obísť bez tejto ostudy . . . !

— Veru, mohol, pán major, — odpovie nadporučík. — Nuž, veď uvidíme. Ja však o týždeň nastú-

pim službu u svojho kmeňového telesa, takže súdit ma už nebudú tuná.

— Tým lepšie, — poznamená major. — Tam budú brať ohľad na teba.

Rozlúčili sa a každý pošiel svojou stranou.

Ale v meste bol z toho veliký ruch, haló, senzácia. Ono to neostalo zatajené. Vojaci boli prví, ktorí sa s tým chvastali pred kamarátmi, ako oni včera v noci zatvárali policajtov. Dozvedeli sa o tom aj novinári a ranné vydania prinášaly na prvej strane palcovými literami opísaný celý príbeh. V obecenstve tvorily sa dve skupiny, dva tábory, jeden bránil stanovisko policajtov, druhý vojakov. Ten tak, druhý zas inak posudzoval prípad, ale smiali sa na ňom všetci. Môj ty Bože! kto jakživ slýchal, aby vojak zavrel policajta?

O prípade dozvedeli sa aj dvaja činitelia, tak trochu perohryzovia, beťári ináč, ktorým bolo ľuto nadporučíka. Nie že by boli schvaľovali jeho pokračanie, ale videli v tom hodne bravúry, a preto sa rozhodli, že vykonajú všetko možné, aby nadporučík (ktorého ani jeden z nich nikdy nevidel, osobne teda nepoznal) neboli trestaný, aby mu nebolo škodené. Obidvaja boli záložní dôstojníci a povolaním, s odpustením, bankári. Los padol na jedného z nich, že on pôjde intervenovať k zemskému veliteľovi, aby nedal trestať nadporučíka Nebojkosa. Usnesené a vykonané bolo takto:

X Brigádny generál, zemský vojenský veliteľ, bol práve povýšený na armádneho generála. Bol on aj ináč fajn chlapíkom, prísnym ani sto čertov, zarezávajúcim vojnu plnou parou, ale ináč vtipu a po-

darenej veci vždy prístupným. Je vedľajšie, ako sa volal. Nejaké meno už mal. Dajme tomu, že sa menoval Jozef Hrozný. Našinec, dobromil od kosti, dostaví sa k zem. veliteľovi o 11-ej hodine, zablahoželá mu priateľsky k povýšeniu a naznačí, že každý zemepán, keď sa mu syn narodí, alebo je povýšený, alebo nejaká inakšia význačná udalosť prekvapí jeho, alebo jeho rodinu, pri tej príležitosti udelí všeobecnú amnestiu. Žiadal, aby nedovolil trestať nadporučíka Nebojkosa. Apeloval na jeho kamarátsky cit, poznamenal, že na mieste nadporučíkovom ani on by nebol konal ináč. Aj on by bol dal pozatvárať policajtov a každý dôstojník v iluminovanom stave, aby ho teda nedovolil trestať.

Zemepán už vedel o tomto prípade. Poznamenal si vec červenou tužkou do stolového zápisníka a prisľúbil, že mocou svojho úradu zastaví trestné a kárne pokračovanie proti nadporučíkovi Nebojkosovi.

Aj tak urobil.

Všelijačina.

✓ Všelijako je u nás na valale. Keď sa podívame po našom Zemplíne, vždy sa zasmejeme radosťou nad krásou božej prírody, nad dôvtipnosťou slovenského ľudu a nad všetkým, čo náš slovenský východ robí „ohavne šumným“. Len starorodičovské kroje čo deň viac a viac miznú, dievky opičia sa po kanafase a parobci po cajgu. — My, východniari, máme sa radi a radi sme na svete, tešíme sa zo života. Len keby daní a exekútorov nebolo! Mnohý náš gazda podnes si myslí, že Pánboh stvoril len človeka, ale exekútora nie. Naši gazdovia vedia, že dane treba platiť, ale bránia sa proti tomu, aby boli od nich vyberané vo výške nemožnej. Zavše ani niet z čoho zaplatiť. Keby bolo možné obilie dobre speňažiť, niet ho, alebo je plané! I lani sa tak stalo bačikovi Harbuljakoj zos Kravian. Prišli k nemu agenti kupovať jačmeň, mrkali na neho horedolu, ohmatávali ho, pachali so všetkých strán a nakoniec vraví jeden:

— Žltý je, bačik, žltý; musíte nám ho dať lacnejšie . . .

A bačik mu odseknú z plných plúc:

✓ — Ta, počekajce, choľem dvacec roky a bude bily jak stary Porvažník.

A pravdy sa ľažko dovoláš a len si nezačínaj s páni, najmä z rodiny fiškálskej. Stalo sa to bačikovi Kolembovi. Panský hájnik nabil jeho syna, lebo ho prichytil kdesi na čerešniach. Rozumie sa, Kolemba hájnika zapravotil. Najal si pravotára v Michalovciach a zapravotil hájnika. Súd rozpolal stranám „komešiu“ na hlavné pojednávanie.

V určený deň dostavili sa bačik do Michaloviec. Prv však považovali za potrebné navštíviť svojho fiškála a poradiť sa s ním. Sluší sa vedieť, že hájnik medzi časom podplatiel fiškála žalujúcej strany a tento si už našiel príčinu, pre ktorú sa mu netreba ustanoviť k súdu. Doma však prikázal svojej žene, povedať bačikovi Kolembovi, až príde, že ho niet doma, že odcestoval z Michaloviec na tri dni. V skutočnosti však neodcestoval, lež bol si pekne doma a vykukoval z obloka na ulicu, kde ho, čumiaceho, aj bačik spozorovali. — Len čo ich fiškál zbadal, skryl sa, ale bačikovmu zraku už neušiel.

Vstúpia bačik do predsiene, pozdravia sa pekne, ako sa patrí a práve sa chcú opýtať, kde je pán fiškáliš. Lenže k slovu ich nepustila výrečná pani fiškálka, privítala a spytovala sa ich:

— Ta, jak vy do nas prišli, bačik, zos rychlikom, osobnym vlakom, alebo na voze?

— Ta lem na boso, pani veľkomožna, jak vše, — odvetia bačik a pýtajú sa, kde je pán fiškáliš?

— Veru, nit ho doma, — vraví žena fiškálova. — Odcestoval zos Michaľovcoch a vraci še lem najutre.

* — Ej, ale tu je chyba dzeška, — vravia bačik.
 ✗ Povidzce mu, naj kedz odcestuje, neochabi sebe
 ✗ hlavu doma, jak mi ju pitne zbačil vov oblaku. A že
 mu odkazujem, aby ho fras ulapil. Ostaňce zdravi!

Bačik buchnú dvermi, vyletia nahnevaný
 na ulicu a nadávajú na pánsku huncutériu, až sa
 Vihorlát trasie.

Kedť sme už pri bačikovi Kolembovi, spome-
 nieme aj jeho tak trochu rodinných a domových
 lapálii.

Kolemba boli bohatý občan v Lastomíre, ale
 ✗ iba na deti. Mali ich do božej vôle, vari, sedmoro,
 ku tomu testinú práce neschopnú a malé gazdovstvo.
 ✗ Čože je to? — 10 kablov ornej zeme a dva kable
 ✗ lúky — na toľkú rodinu! Na vyžitie málo, na
 ✗ umretie veľa. Ale žiť sa chce. Bačik sa lapili rozumu,
 začali obchodovať — ponížene prepytujem —
 so sviniami. Skupúvali po zemplinských valaloch
 najmä šudovky (nekrmnené, stredné svinky), a pre-
 dávali ich po trhoch a jarmokoch. Pravda, k ta-
 kémuto svinskému remeslu museli si prv zadovážiť
 živnostenský list, aký mali aj ostatní sviniari. Aj
 táto živnosť spojená je s rizikom; vše daktoré
 prasa zdochne, alebo ináč na ňom utratíš, nietam
 zarobiš.

Takto sa bačik Kolemba trápili a zasýtovali
 šesť večne hladných krkov. Základný kapitál zí-
 skali si pôžičkou v Roľníckej vzájomnej pokladnici
 v Michalovciach. Vzali si tam pôžičku, na majetok
 zaintabulovanú. A figliar bačik, prv kým by sa
 boli tejto pôžičky dožadovali v Pokladnici, nená-
 padne, avšak pozorne sledovali jej dirigenta Rybára,

ako nosí ruky, kam nimi siaha a do čieho vrecka ich strká. O bankároch majú bačik podnes deň zvláštny pochop, povedal by predpojatost, a tiež aj o fiškáloch. Obidvojich bačik nazývajú „živanie“, ktorí, vraj, kradú i za bieleho dňa a „bankare i u spanku, bo procent rošne i u noci.“ Neviem, odkedy sa datuje bačikova nevraživosť oproti týmto dvom statočným cechom. Možno, že niektorá banka voľakedy dávno protestovala bačikovu zmenôčku a zažalovala. Takýto zrejmý úkon so strany hociktorého peňažného ústavu je dostatočným, aby si razom zadovážil protivníkov, ináč v miernych dedinčanoch. Ale bačik Kolemba i „kmínstvo“ rozlišujú, nakoľko vravia, že fiškál kradne pre seba a bankár pre cudzieho. Výsledok ich pozorovania dirigenta Jožcu Rybára bol ten, že si bačik začali rozumovať a uvažovať sám v sebe: -

— Ta, že by vun bul bankarom? Takohu nit! Rybar to nit bankar, lebo vun pcha ruku do svojej vlastnej kešene, a pitne tak vypije palenky zos poprom, jak ja. Tu popytam, jak roľnik, že by mi požičeli peneži na majetok. Kedz Panboh pomože a vyplacim a vecka kedz zarobim peneži, takoj budzem ich ukladac do našej Pokladnice: lem bym še muh dobre zatrimac a mal cholem kuščik ščesca. Tak valušno, že bym takoj peneži ukladal do Pokladnice, bo vona roľnicka a ja isto roľnik i kedz kšeftujem šudovkami...

Hej, ale koncom apríla tohto roku dostali bačik výmer daňového úradu na zaplatenie Kč 3840·95 dôchodkovej dane. Toto písemko stačilo, aby bačik stratili chuť k jedlu na celý deň. Toľký peniaz a odrazu vyhodiť! Bačik sa ťakli; bolo

toho priveľa, lebo veď prasací obchod na východe neprekvitá. Konkurencia je veliká, človek sa musí neraz spokojiť i keď obdrží vlastné peniaze zpäť, čo aj bez zárobku. Vyvážať svine niet kam. V Čechách a na Morave v mestách dávajú prednosť poľským a maďarským sviniam pred slovenskými, lebo majú cudzie jazyky a tie majú dnes fór i v Haagu a v Ríme.

Vedľ už len platiť treba, to sa vie, ale Kč 3840·95 je, veru, mnoho. A z čoho? Toľký peniaz, veru, nevedeli bačík postrádať z obchodu. Čo tu robiť? Ako dokázať berným úradom, že bačík toho málo zobchodovali? Nás gazda nevedie si hlavnej knihy, iba ak kde tu, čo to zapíše do kalendára, že sa mu dcéra narodila, alebo vodil jalovicu k bujakovi. Na takéto zápisu berný úrad nič nedá.

Na druhý deň stretáme sa s bačíkom v Michalovciach, ako šnorujú do Roľníckej vzájomnej pokladnice, pýtať si radu u dirigenta, čo tu podniknúť, aby nemuseli toľko platiť? — Bačík boli svätosväte presvedčený, že sa im v Pokladnici pomôže. A pomohlo sa. Predniesli všetky rukolapné dôvody (živelné nepohody, straty, náklady na zdľhavé liečenie členov rodiny a podobné), dirigent napísal odvolanie proti daňovému výmeru a berný úrad, počasne expozitúra finančného riadiťstva snížila predpis, ba dovolila bačíkovi splácať daň v mesačných splátkach.

* * *

Budme však spravedliví aj k bernému úradu. Ten bráni záujmy štátu, pokiaľ sa týka presného a včasného inkasovania daní, a poplatníctvo zasa svo-

je vrecká. Je zrejmé, že kto je obratnejší, ten je vždy na tom lepšie. Sedliakovi sa nepodarí zatajiť prameň dôchodku, ani podstatu priamych daní štátnych. Naproti tomu fabrikanti a podnikatelia obyčajne tak sostavujú svoje daňové priznania, aby v nich ozaj len najnevyhnutnejšie údaje, príjmy a dôchodky vykázali bernej správe ku zdananiu.

Všimnime si na príklad, takých daňových vyjednávačiek na bernom úrade. — K vôlej informácií poznamenávam, že zotročenie východného Slovenska starým, oligarchickým režimom bolo príliš veľké, aby si každý človek vedel tuná čo aj za desať rokov navyknúť na demokratické oslobovanie „nohavičaroch“ (ten samý pojem, ako na západe černokabátnik). Čím je ktorý valal vzdialenejší od mesta, tým pomalšie si národ v ňom navyká na demokratickú etiketu.

Babka so zajdou (noškou) dopeľhá sa na berný úrad v S. Zaklope na dvere a vstúpi dnu:

— Dobry dzeň, pan veľkomožny.

— Ďaj Bože, nino, ale takoho tu nit!

— Ta, naj prebača, ja to už lem tak po našomu, jak mi še u škole naučila; počlivosc každomu, — vyhovára sa babka úradníkovi, ktorý ju chcel upozorniť, že v demokratickej republike niet viacej pánov veľkomožných.

— Ta co? — spytuje sa úradník.

— Ta naj še nehnevaju; totu kartičku mi jim prinesla. Naj popatria . . . !

Úradník prijme lístok a vráti ho babke so slovami :

— Tato ne sem prislucha, to na číslo tricecdva . . .

— Ta dze toten lumer?

— Šak znace čitac, nino, kedz tu dzvere číslo tricec, ta o dva dzvere dalej bizovne budze tricecdva.

— Bože, Bože, — stone babka, — teľo dzveroch, človek aby mal zos sebu pejc oči, dokle še tu vyzna . . . , a na ktorym štoku pytam pekne?

— Ta na tom, dze my teraz, — znie odpoved.

— Ta dobre. Bars krašne im dzekujem, pan veľkomožny a naj še nerača hnevac, že mi do nich prišla . . . Naj ostanu s Bohom!

— S Bohom, idzce, — odpovie úradník a babka sa bere o dve čísla ďalej. Tam historia pozno-
ve začína :

— Ta naj popatria, pan veľkomožny. Totu kartočku me dostali a ekzekutor vecku prišol mi do chyži. Šicku, šicičku porciu my zaplaceli, ale panove neveria. Treba jim kvity pokazac, aby dali za pravdu chudobnomu človekoj. Keľo mi še tomu ekzekutoroj nahutorela, aby nesekvestroval,
ale šicko darmo. Zly bul jak fras, ani me neslu-
chal a totu jalovku, znaju, totu tarkastu, šak zna-
ju, že šumna bula, — zapisal a hutorel, kedz do
štarnac dni nezaplacu, že aj limitaciu (rozumej —
dražbu) zrobi a šicko mi popreda . . . A ja, bidna,
naj verja — dzecom nemam dac co jesc . . .

— Ej, ženička, však máte 40 katastrov zeme,
nehovorte, že nemáte čo jest. Ono to asi nebu-
de pravda, — opravuje ju úradník.

— Ta znaju co, panču zlaty, to ne mojo, to mužovo a dcecinske.

— A koľko má ktoré dieťa rokov?

— Ta, Janoš?

— A to ste mi pekná Slovenka! Neviete mu už slovenského mena?

— Ta znaju, my še tak vov škole neučili, jak voni. Voni znaju totu novu bešedu a my, prostaci, lem po našomu hutorime. Našo dzeci, možbuc, už še naučia aj ich bešedu . . . — ospravedlňuje sa babka a pokračuje:

— Ta, Janoš ma dzešec kabli na sebe, ja mam pol ošminy a zos mužovej — znaju, po peršom mužoj — trecu častku zos pol ošminy a po ocoj lem pol kablika žeme. Znaju, to tam na „Borky“ lem same kraky; urody zos toho ešči mi nevidzela, ta od toho ani porciu nehodna mi placic . . .

— A eščik coška, ich milosc; naj me lem vysluchaju. Zos toho caleho predala mi dva kable a nemam nič, nemam co ani zaco placic, bo žadne dochodky nemame, lem psotu caly boži rok.

— Ukážteže knižočku, ženička!

Babka podá knižku úradníkovi, ten si ju prezerá a vraví:

— Hľa, veď to ste platili prirážku na komínara, za psa, na hasičov a na iné nepriame dane. Na priame dane iba čiastku ste platili.

— Naj rača lepší popatric dnuka. Uvidza, že ja šicko poplacela panoj novtariušoj a voni mi neveria. Šak caly valal došvedči, že ja vecej nedluhujem a že šicko mam poplaceno . . .

— No všetko ste, ženička, asi preca len nezaplili. A daň z obratu? Máte tu reštanciu 35 koruniek . . . !

— Ta to jak? Zaco? Ta co mi obracela?

✗ S kym mi še dze obracela? Znaju, pan, voni figlar preveliky! Voni še lem Šmeju kedz tak tu diškrujem. Naj mi Špušča cholem polovku, alebo dva treciny. Kedz mi tak dluhu drahу merala už ku nim. Dzešec korunkу jím zaplacim, naj už Špušča, aby me stary doma nevykriscil, že mi zochabila doma jazyk . . .

— A znaju, kedz prijdu do nas, na valal, naj popatria do nas, nebudu še hanbic, bo ja mam fajnu chyžu, murovanu. Najme opatria a ja jich pohoscam jak treba . . .

— Ženička, to nejde. Mňa vy nebudete hostiť za služebný výkon, — ohradzuje sa berný orgán. — Za svoju prácu som riadne platený, úplaty od strán neprijímmam. Počkajte, opýtam sa pána prednostu, požiadam ho, aby vám dovolil dačo odpísat z tohoto nedoplatku.

O chvíľu sa úradník vrátil a odpísal babke dve tretiny z jej daňovej podlžnosti.

* * *

✗ O malú chvíľočku hrmi sa do „strajhantu“ bačik Michalko zos Trnavky. Nezaklopú, lebo ved berný úrad nie je fara, ani úrad notársky, tu teda netreba klopať. Čapicu žmolia v ľavej ruke a klučaňu trímaju v pravej ruke. Iba, čo si pred dvarami, na chodbe odpluli.

— Slava Isusu Christu, — pozdravia sa, ako sa sluší na statočného, gréckeho katolíka.

— I vo viky vikov, — zavznie odpoved' zdňuka. — Čo ste nám doniesli, bačik?

— Odnisc bym' chcel daco, lebo voni lemberu vše, ale ničoho raz nedavaju. Ta, vera, raz by aj dac mohli . . . !

— Možno, že aj dáme, len si zažiadajte . . .

Bačik sa poškriabе za uchom, poohliadne dookola po všetkých úradníkoch a spustí:

— Čujece, panove; ja už stary človek! Vyhodoval mi už pre sebe i pre valal veľo bujakoch a bul mi u tym rychtarskym stolu i za Maďaroch i za šlebody (rozumej — prevrat, administratívne interregnum), i teraz za Čechoch, ale teľo šelijákych porcioch mi nikda ani nevidzel, ani nečul . . .

— Prepačce, panove, že tak dluho hutorim, ale neda mi pokoja a mušim še vyhutoric, lebo take daco, aby sme porcie placili i od tých palšakoch, co budzeme sebe nima chyže prikryvac, — to eščik nicheto nečul u calej našej republiky . . .

(Bačik si pomýlil paušálne platenie dane dôchodkovej a obratovej u poľnohospodárov, ktorým boli stanovené paušále po celom Slovensku podľa výnosu a bonity pôdy.)

Úradníci udivene dívajú sa na bačika, aké to rozpráva rebusy, ale on sa nedal vyrušiť.

— Panove, nevyvalujce na mne oči, šak sce poslali do našoho rychtara jakyška flaster, či harok, či jak to vy volace. Tam nam rychtar, alebo starosta po vašomu, prečital každomu, že keľo ma žeme a keľo budze placic od pelšakoch . . .

— Či to azda nebolo od vas ta? tedyk prebačce, ale pan novtariš hutorel, že to prišlo od vas, že vun nema nič do porcijoch. Tak mi hutorel, aby mi išol gu vam. Vtedyk to muši lem od vas buc, kedz tak hutorel pan novtariš . . .

Len teraz svitlo v hlavách berných úradníkov. Pustili sa bačikovi vysvetliť výhody a nevýhody paušálovanej dane z obratu pre rolníkov, potrebu jej včasného zaplatenia, atp.

↗ Bačik sa tváril, ako by rozumel všetkému. Keď páni skončili vysvetľovanie, vyhrklo to z bačika:

↗ — Budce zdravi, panove! Ale sce vy isce mudre panove, kedz vy aj za štrechy budzece porciu vybirac. Pravdu mal naš pan novtariš, kedz hutorel, že za vojnu ešči veľo mušime placic. — Na Panabohu vas ochabjam!

— Chodte s Bohom, bačik!

Tak skončil výlet bačika Michalku v bernom úrade. Či ho tam získané vysvetlivky uspokojily, — pochybujem. Koniec koncov si túto povinnosť musel vykonať zasa len obecný notár.

* * *

Aby bola naša kresba pestrejšia, podívajme sa na nejakú daňovú apeláciu v expozitúre finančného riaditeľstva. Povedzme, že v M. a v prijímací deň.

Do dverí číslo 16 tlačia sa odrazu dvaja bačikovia z Kravian a rovno na referenta.

— Pan leferent, naj popatria. Jaku nam vyrubali porciu panove zos štrajhantu? My tomu do-

bre nerozumime, možbuc, že na to dobre nevidzime. Naj tedyk oni popatria!

— Ta znaju co? My mali pred dzešec rokami v arendze žeme na Kašigrunce, na dvacec kabli od Dominikanoch, ale už pred dzevec rokami nam žeme vžali, dali druhomu, bo my nebirovali vekšu arendu placic jak gazdove zos Kahanovcoch. Nezname, preco nam vyrubali porciju. Naj še na to popatrju a popravia to. My jim to darmo, verabōže, nepytame; na jakuška korunku — dva nepatrise, ale porciju placic nebudzeme.

— Bačik, — ozve sa úradník, — aby som nemusel na vás urobiť trestné udanie pre pokus podplatenia úradného orgánu . . .

— Ta to naj nerobia, šak voni fajn, dobrý človek, — bránia sa intervenujúci bačik a pokračujú:

— Dzeže, na totu našu psotu ani vyžic nemôžeme a panove sebe dumaju, lem placic a placic. My chudobne ľudze! Aj pan novtariš nas ciskaju, lem placic a placic a nepytaju še — zkadzik.

— Naj to preonaču tak, chto keľo biruje, nam ale naj daju pokuj. Ta zato jim to hutorime, aby znali, jaka psota še ruci na naš narod gazdovsky. Pan tajomník zos našoj samospasiteľnej strany buli točka u rychtara a po dobrým obedze dorazučka jim hutoreli:

— Netreba nikomu placic! My Slovjadi, my totu Republiku vybudovali, a preto naj porciju zaplaca tote Maďare, Nemci a Židzi. To jich povinnosc a ne naša. Ta jaka to šleboda, kedz placic treba? . . .

— Už dosť, bačik, netreba mi všetko znať, čo vám povedal pán tajomník. Ukážte mi daňovú knižočku a potom vám poviem, čo možno pre vás zrobiť.

— Ta, šak mi jim hutorel! — Kasajú sa bačik na úradníka finančnej správy.

— Nemusíte mi vravet' desať ráz čo chcete. Vlastne neviem ani odkiaľ ste a na akom základe mám vám opraviť daňový predpis.

Bačik podajú knižku, úradník v nej listuje a vraví:

— Knižočka stojí na meno Štefan Lokeš a spoločníci, obyvatelia obce Kraviany. Majú predpísanú daň III. triedy v obci Parchoviany, z výnosu prenajatých pozemkov v Parchovianoch, konto 43897 na kalendárne roky 1921—1924. Udávate, že váš prenájom skončil ešte v r. 1921 ... Je tak?

— Ne, pytame pekne, my žeme nearendovali. To pan Jarembak zos Hradkoch ...

— Čo teda vlastne chcete? — pýta sa rozčulený úradník.

— Aby totu porciju, co na nas prichodzi, prepisali na teho, co arenduje tote žeme po nas, bo veľo na nas vyrubali a my nezname, za co jim mame dac teľo peneži.

— Arendu ste nikdy nemali? — pýta sa úradník.

— Ta jakby ne. Šak mi jim huto ...

— A kedy prestala vaša arenda?

— Ta vov dvacec peršom roku na jar.

— Oznámili ste financdirekcii, že už zeme nehasnujete?

— Ta na co bym' ohlašovali?

— Nuž, hľa, keby ste boli oznámi finančnému riaditeľstvu, a či jeho tunajšej expozitúre, že pozemky už nemáte v prenájme, neboli by vám vyrubili túto daň a boli by ste mali pokoj . . .

Tu sa úradník lepšie prizre do knižky a poznamenáva ďalej:

— Ako vidím, máte predpísanú daň aj za rok 1923. Radím vám, aby ste sem predložili prosbu, v ktorej žiadajte, aby vám táto daň bola poznove preskúmaná a odpísaná, nakoľko je už mylne, alebo chybne vyrubená. Vinní ste tu však vy, lebo ste mali zánik prenájmu včas oznámiť bernej správe. Financdirekcia vás o to prosiť nebude; na poriadok musíte v prvom rade sami navykať. Potom bude aj menej nadávania na berné úrady.

— A pytam pekne, chto nam napiše totu prošbu? Naj nam napišu voni, šak mi coška zo-chabime na fľašku piva i na cigarky . . .

— Mne neslobodno, — bráni sa úradník.

— Zrobte si sami, alebo si dajte dakým napísat . . .

— Naj ostaňu zdravy aj voni!

Bačíkovia nasadia si baranice na hlavy a vystratia sa z kancelárie. Odišli spokojne domov a patričný úradník márne ich očakáva podnes s písomnou apelátou. Neprišli, ani odvolania nepodali. Majú čas, až ich z ležernosti vyruší exekútor.

Úradník, s ktorým výšoznačení bačíkovia rokovali, stretol sa nedávno s notárom ich domovskej obce. Kto si vie predstaviť jeho prekvapenie, keď mu notár oznámil, že prenájom, ktorý mal zaniknúť ešte v roku 1921 — trvá ešte dnes.

Nuž, bolo by u nás aj daňových lapalií menej, keby ich častokrát nezaviňovali sami poplatníci. Je isté, že veliké sú dnes daňové tarchy na rolnictvo sa valiace, ale neslobodno ich komplikovať. Neznalosť zákona a daňových predpisov nechráni nikoho pred ich následkami. Ľudoví pracovníci majú ľud poučovať o jeho — i tohto druhu právach a povinnostiach. Ubudne týmto aj zbytočných rozčulovaní a ponôs na bernú správu.

Napokon ešte kúsok z figliarstva východniarov:

V smysle § 6. zákona č. 210. z roku 1919. členstvo Roľníckej vzájomnej pokladnice je osloboodené od daní. Tohto sa lapili bačik Bobovník z Kaluže a reklamovali si na bernom úrade odpustenia, a či sníženia daní.

Platobné príkazy a vôbec prípisy berných úradov pozná dnes každý ako vec menej vitanú a potrebnú v domácnosti. Berný úrad v M. poslal nejaký prípis do Kucan s touto adresou :

„Tit. obecné predstavenstvo, Kucany“. — Rychtár sa lapil rozumu. Vzal tužku a napísal na obálku: „Vraca še, takoho mena u nas nit, byva vov Cejkove“.

A vrátil prípis bernému úradu.

Platiť či neplatiť?

Písem o Zemplíne, o našom šumnom, východoslovenskom „Banáte“, o jeho čarokrásnom ľude a o jeho strastiach.

Banát zemplínsky, hm — ako komu. Je tam aj biedy dosť. Kto má zeme a statku dostatok, ten si, veru, pri troche šťastia veselo sedí na svojom, má sa dobre, netreba mu emigrovať. Ale nie každý oplýva tu hojnosťou, bohatstvom. Nie každému sa ušlo dosť pôdy z pozemkovej reformy. Máme i „chyžčaroch“, chudobu. Nový štát, nové poriadky. Mnoho papieru sa spotrebuje v slobodnej vlasti. Keby tak ešte na noviny a knihy, ale ono na všelijaké dokumenty a volebné listiny. Národ to vidí a starší si vše i zašomrú, ako bačik Kedro zos Zalužic toč nedávno vraveli súsedom:

— Sluchajce me, dobre ľudze, ta či to nečudo božske, telo voľboch jednozadruhym? Telo legemetaciach a votovych listkoch! Ta či to už ~~x~~ dakto dakedy vidzel? Keď tam papiru vyhasnuje! Kišbirov Džupaj ešči vše kuri vov valalskej chyži zos kandidatnymi ceduľami. Potym naj še nečudujeme, že porcie bars velike. Kto to zaplaci, kedz ne my, valalčane? Za našo peneži še voli, votuje . . . . ~~x~~

Čím je dorast mladší, tým sa menej šomre na knihy, papier a novoty. Mládež, odchovaná v republikánskej škole, vo vlastnom jazyku materinskem, nestráni sa knihy, kultúry a nové poriadky sú jej cele zrejmé, až na dane. Dane tlačia každého, či starého, či mladého. Na tie sa najviacej šomre, i keď si je každý gazda vedomý, že republike treba dávať, čo jej patrí, ale zato, keď si náš východniar dakedy i zašomre, preca len zaplatí. Myslí si:

✗ — Za svojo peneži cholem zadudrac sebe možem.

A potom, — to nešťastné vyberanie daní! Nie div, že ľudia ľažko navykajú na nové poriadky. Pravda, za starého režimu to nebolo lepšie, i vtedy sa muselo platiť, i vtedy sa hundralo. Dnes aspoň utešuje nás skutočnosť, že sa platí svojej vlasti, republike Československej, ktorá na druhej strane nie ako macocha, lež ako dobrá mať stará sa o svojeť a chráni ju pred zlými duchmi. Napriek všetkým lopotám, ktoré denný život a boj o sebazachovanie prináša, rád je i náš východniar na svete, teší sa životu a politickej slobode.

Dane do výšky Kčs 1000 — vyberá notár. Gazda na obecnom úrade sa dozvedáva, koľko mu prichodi platiť. Do menších obcí prichádza notár zo svojho sídla osobne vybrať daň na mieste. Keď nie sú štátne priame dane na daňový rok vyrubené, aspoň nie vo všetkých obciach, notár vyberá na ne len splátky à konto.

✗ — Ta šak še potym šicko zrahuje!

Hej, ale teraz len nastávajú lapálie a trampoty notárovi.

Ked' má gazda náhodou toľko platiť, ako v roku predošlom, uspokojí sa a platí. Ak je menej, platí tiež, ej, ale ak mu toho viacej predpísali, mudruje a upodozrieva, či ho azda „páni“ neosmekli. Uvažuje, že jeho majetok a príjmy o nič nie sú väčšie ako roku predošlého, a preto má viacej platiť. Rozhodne sa a ide hľadať pravdu do štátneho berného úradu. Ak je to človek povahy miernejšej, pošle do „strajhontu“ ženu, ktorá svojím jazýčkom vyseká si cestu i tŕním zarastlú. Keď ani tá tam nič nedocieli, ide muž do sekretariátu svojej politickej strany, alebo ku prednostovi Roľníckej vzájomnej pokladnice, aby mu tam napísali odvolanie proti daňovému výmeru a, veru, dakedy si vybojuje aj slevu.

Nespokojenec pýta sa v bernom úrade, koľko má platiť? Nakoľko notár vyberá rozličné dane a verejné poplatky, ako sú na príklad kominárske poplatky, daň z obratu u maloroľníkov, vicinálne príspevky, obecné poplatky na bujaka, kanca atp., ktoré berný úrad nie všetky má vo vlastnej evidencii, nuž interpelant neraz sa dozvie v bernom úrade, že má značne menej platiť, ako čo mu notár bol vykázal. A tu patričný začne potom už hundrať na notára a na celé obecné predstavenstvo, ktoré takto „nemilosrdne dere poplatníctvo do desiatej kože“. A rozumie sa, takýto poplatník má ohromnú škodoradosť, že vyšvihol sa nad notára a uradostený za tepla sa podákuje úradníkovi za udelené mu vysvetlenie. Zároveň sa spýta, či by nemohol všetky svoje dane zaraz v bernom úrade zaplatiť. Úradník mu odpovie, že platy v

hotovosti sa zásadne neprijímať, ale na pošte složenkou môže hneď vyrovnať svoj dlh štátu. Poplatník si vyžiada složenku a zaplatí.

Lenže raz zaplatiť musí aj ostatné dávky a poplatky, predpísané obvodným, alebo obecným notárom. Keď sa pre takéto nedoplatky exekúcia prihodí, poplatník nadáva na neporiadok a nespravedlivosť, až konečne, čo aj s ťažkým srdcom, ale jednako len vyčíta žiadane korunky — pravda, spolu i s exekučnými trovami.

Komplikovanejší prípad je, keď v štátnom bernom úrade povedia daňovníkovi, že áno, všetko to, čo notár naňom požaduje, je podľa platných predpisov správne. Vtedy si nový daňovník podľa svojho rozumu — ide hľadať pravdu ináč. Zajde do pozemnoknižného úradu, vyžiada si tam výtah straniva svojho nehnuteľného majetku, beží s ním nazad do berného úradu, dokumentujúc, že vlastne toho majetku ani nie je toľko, aby sa od neho toľká daň mohla platiť. Z berného úradu pošlú poplatníka do evidencie katastrálnych map pre opis pozemnostného hárku daňového. Keď ani tento dokument nestačí na odôvodnenie poplatníkovej žiadosti o sníženie dane, patričný berný úradník pošle ho zasa len nazad k notárovi, aby mu dal svedectvo, že to má iste tak, ako spomenuté výtahy udávajú. Výsledok zasa ten istý: Strana zahreší až sa Vihorlat zatrasie, ide domov k notárovi a zaplatí.

Hmotných poľahôt z prevedenej daňovej reformy väčšia časť nášho rolnictva necíti, lebo nemá v daňovom katastre zapísanú zmenu vo vlastníctve.

Náš roľník má toho obyčajne viac v daňovom katastre, ako v pozemkovej knihe a viac, ako v skutočnej držbe.

A tu pri reklamácii má poplatník ozaj pravdu, lebo ho omylom odanili i od takého majetku, ktorý v skutočnosti iný užíva. Príde k notárovi a udáva, že on má len jednu „štvarcinu“, ale dane sa od neho požaduje za dve, alebo i viacej štvarcin. Zrejme, notár mu to nemôže opatríť, lebo mu vyberanie daní odňali. Pošle reklamanta do berného úradu, kde však majú v zázname iba vyrubenú daň. Takto sa potom chudák poplatník dostane do expozitúry finančného riaditeľstva. Tam však vyrubujú daň — ak niet nových, upravených — podľa starých katastrálnych hárkov a tak omýl v daňovom predpise mohli by len tak napraviť, keby sa opravil katastrálny hárok pozemkový. Nuž ztadiaľ pošlú neboráka zas do štátneho úradu zemerného, aby chybu tam napravili a vyznačili v daňovom hárku skutočný majetok reklamujúceho daňovníka. Tento úrad je však veľmi preťažený robotou (na dva berné okresy je stanovený len jeden), nuž potom je cele pochopiteľné, že aj tento úrad odbaví nespokojenca tým, aby šiel domov, že mu vec napravia, až príde na neho rad. Roľník ide domov a nadáva, až sa obloha mračí. Doma alebo platí len à konto, alebo zanevre na celý svet a vôbec neplati. Koniec kalvárie je exekúcia a nov-
šie trovy.

Toto je následok zmenami pozemoknižných vlastníkov nedolnených, alebo povrchne a nespolahlivo opravených daňových hárkov. Najmä pre

- ✗ túto príčinu máme chaos pri pozemkovej dani. Toto narobilo už mnoho zlej krvi a mnoho našich roľníkov vohnalo do politických strán protiroľníckych. Náprava nastane len úpravou pozemkových kníh a daňového katastru. My sme tieto veci zdelenili od
- ✗ bývalého Uhorska vo veľmi zlom stave, preto za rok-dva nemožno všetko napraviť. A niet na to ani dosť odborných súťaží. Slováci, slovenská mládež študujúca nevolí si štúdium zememerné, hoci je to dosť výnosné zamestnanie. Štúdium je uľahčené i pre najchudobnejších výdatnými podporami a subvenciami.

Náš zemplínsky ľud pridržiava sa príkazu apoštola Pavla: „Každá duše vrchnosti poddaná budť, neboť každá vrchnosť od Boha jest daná.“ No, keď ho bota tlačí, ponosuje sa, ba i zabahuje si. Ako som už poznamenal, vše si zahreší i na dane a dávky, o ktorých sa predtým nechyrovalo. Uvediem niekoľko prípadov z praxi notárskych a berných úradov v Zemplíne.

Po skončení žatvy a jesenných prác v poli, roľníci a ich ženy čakajú bubon, ktorý ich vyzve platiť dane. Keď je obilie v cene, odpredá z neho i viac a ostatok ponechá sa na nevyhnutnú potrebu v rodine a na semeno. Pravda, náš roľník sa nikdy nedostane „na zelenú ratolest“, lebo keď má úrodu hojnú, obilia veľa, ceny sú nízke a zlé, ako sme svedkami toho i teraz. Keď je úrody málo a táto je, ako sa vraví, v cene, zas nemá čo predávať. Keď bolo z čoho peniaz odložiť, menovite keď sa odpredalo hoviadko, alebo osípaná, nech si každý gazda zaplatí, čo kde aký dlh mal do žatvy, pár groší

nech dá hned' na porciu a ostatok nech si uloží na vkladnú knižočku do najbližšej Roľníckej vzájomnej pokladnice, riadiac sa zásadou, že roľnícky peniaz patri do roľníckeho peňažného ústavu.

Porcie sa musia zaplatiť, toho si je vedomý každý roľník a pripravuje sa na platenie. Radšej si šatstva a iných životných potrieb do hospodárstva nekúpi, uskromní sa, len aby mohol dane zaplatiť. Neraz sa stane, že chudobná gazzinka radšej si od súsedy vypožičia, len aby si vyplatila dane u pána notára; za pohanu by považovala, ak by mu mala dlhovať. Pravda, na dane si náš východoslovenský roľník nejde vypožičiavať do Roľníckej vzájomnej pokladnice, hanbil by sa práve tak, ako keby si tam mal ísť vypožičať na čižmy. Na tieto potreby musí si človek zarobiť. Rozumie sa, pôžička u súseda sa do toho neráta, lebo to značí vo väčšine prípadov len okamžitú výpomoc peňažnú. Keby dakoho, nedajbože, živelná škoda postihla, vtedy, veru, i dane možno platiť grošom, ktorý sme si v peňažnom ústave vypožičali. V takýchto prípadoch však aj berná správa poskytuje úlevy daňovníkovi. Niet pravidla bez výnimky. Tak aj medzi daňovníkmi najdú sa všelijakí, i takí, ktorí sa tvária, že daňovým predpisom nerozumia, alebo nechcú rozumieť. Iní zasa upotrebujú figliarstva pri daňových vyjednávačkách a reklamáciach.

Koncom októbra, keď sa ukáže na valale kišbirov, bubeník s bubnom, babky si pošepkávajú:

— Ta to bizovne porciu idze bubnovac.

V deň platenia dane vyobliekajú sa ženičky do sviatočného rúcha. Daňové knižočky obviažu

pozorne chustočkou (šatôčkou), vložia do nej peniaze a idú „do pana novtarijuša porciu placic.“

Platiť dane chodia obyčajne naše gazdinky a a staršie babky. Mužský zriedkakedy príde, iba, ak mu je žena doma mimoriadne zaneprázdnenná veľmi potrebnými prácami (malými deťmi a pod.), alebo keď je chorá.

V notárskom úrade v Trebišove inkasujú sa dane denne len od pol druhej hodiny, ale gazdinky sú už o pol jednej pred kanceláriou, lebo každá chce byť prvá. Keď sa ich síde päť šest, sadnú si na trávnik a čo by si maly počať? nuž začnú klebetiť. Ako to už býva, omelú, omaľujú každého, ale to im ani nemožno zazlievať: Či majú, vari, debatovať o logaritmoch alebo o geometrii? Čakajú trpezlivu až do jednej. Vtedy najsmelšia z nich povie svojej kmotre:

— Kmota, jakbaču, dobre by bolo pujsc dnuka ku novtarijušovi, opytac še ho, či bizovne budze po obedze vybirac porciju, aby me tu nečekaly nadarmo.

— Šak chodz dnu ty, — ozve sa druhá kmotra, — bo ty znaš dobre hutoric.

Ženičky vedia dobre, o ktorej hodine bude notár vyberať daň, chcú ho však podfukom vytiahnuť z domu, aby už šiel do kancelárie, zabúdajúc, že aj on má nárok na obednú prestávku.

Notár pozná dobre svojich a odpovie babke:

— Ta lem kuščičko počekajce, babko, doraz pridzem.

— Naj še nerača hnivac, pan urodzeny, ale znaju — ženy tam vonka chcely znac, či rača dneš

dobizovna porciju vybirac, bo raču znac, že každy še ušiliuje, lem že by zaplacil, aby ho neprišli sekvestrovac, bo vecka lem keľčiky narošňu.

Notár babku uspokojí, že len čo zje prívarok, zaraz ide. Babka sa uspokojí, pričom ešte raz na svoje ospravedlnenie podotkne: „Naj še neraču sprocivic“, a potom odíde k súsedkám na trávniku a hlási im:

- Ta novtarijuš ešči obeduje.
- A volala ši ho? — spytuje sa kmotra.
- No, ozdaj lem ho nebudzem volac, kedz še-
dzi pri stole a obeduje; teľo počlivosci už lem mam.

A znova sa pokračuje v pretrhnutom rozhovore. Ale okolo pol druhej notár je už aj netrpezlivý. Vidí, že mu na dvore pribýva platiť chcejúcich ženičiek, nuž ponáhľa sa do kancelárie. Gazdinky ho pozdravia pekne, každá po svojom, a podľa toho, akého je ktorá náboženstva: „Po-
chvaleny Pan Ježiš. Slava Isusu Christu.“ Ked je notár evanjelik alebo inoveriaci, zdravia ho tiež, „Dobry dzeň“, alebo „Dobry večar“.

Teraz iba nastane trma vrma okolo stola v kancelárii; každá gazdina chce prvá platiť. Vytiahnu knižočky z chustočiek, poskladajú ich na jednu hromádku a prosia, ktorá lepšie stačí:

— Naj raču, pan novtarijuš, moju perše, bo mam doma male dzeci a lem mi jich tam zamkla, dokedy nepridzem . . .

Druhá zasa:

— Ta šak moju naj raču skorej, bo vona ešči mlada a može počekac, ale ja mušim do domu,

bo chlopi mi pošli na poło a kedz pridu, ta budu jesc pytac . . .

A tretia do toho zaškrečí:

— Moju naj rača, bo zamišila mi na chlib a chcela bym' ho ešči teraz posadzac . . .

Takto a podobne dožadujú sa ženičky skorého vybavenia svojich platobných úkonov. Čo mladšie rady si aj zafigľujú, menovite, ak je notár mladší a človek veselšej povahy. Staršie a babky posadajú si do kúta na lavice a trpezlivu čakajú.

Nasleduje úradný výkon. Notár zrobí vážnu tvár, otvorí dlhočizné folianty, bere knižky jednu po druhej, vpisuje do nich daňový predpis, vyvoláva mená daňovníkov a inkasuje od nich peniaze. Pravda, platenie nejde tak hladko, ako by sa zdalo; je dosť kriku v kancelárii, vzniklého najmä údivom gazdiničiek — daňovníčiek, ktorým sa zdá privysokým daňový predpis a rady by z neho odjednat. Ale tu je koniec i figľovaniu; notár musí udržať vážnosť a nedat sa strhnúť ani podráždenými reklamáciami daňovníčiek.

Medzi mnohými knižkami najde notár knižočku na meno: „Ondrej Džukan a žena Katariна“. Ohlási sa majiteľka, staršia už ženička a kým notár obzerá knižočku, spozoruje, že je to už stará, 6ročná knižka, ktorá dnes už nemá platnosti. Zavolá teda na ženičku:

— Ta, nino, nemace tu dobru knižečku, šak tota je ešči zos roku tišicdzevecstoošemnac. Ta priniesce totu dobru.

Gazdina, ktorá čakala, kým pride na rad skoro 4 hodiny, je nespokojná, mrzi ju táto výčitka a vlastná neopatrnosť, nuž vraví:

— Šak naj raču, pan novtarijuš dobre opatreč, bo to muši buc dobra, bo i mojej Hanči Marča, chtora chodzi do školy a bars dobre še uči — hutorela, že to je tota, ba ešči i moja kmotra, Vrabľova — šak ju rača znac — mi hutorela, že to je dobizovna tota . . .

Notár opakuje svoje a gazzina svoje:

— No, no, hm, hm, ta či to švet vidzel!

Vezme knižočku a ide k dverám. Tu sa zastaví a zavolá ešte raz:

— Pan novtarijuš, ale bizovne, že je nedobra ? Či ozdaj dobre popatreli ?

— Hej, hej, ženička ; nie je už dnes dobrá !

Pokrúti ženička nedôverčivo hlavou a ide domov. O chvíľu sa vráti zadýchčaná, videt, že sa ponáhľala. Doniesla všetky dokumenty, ktoré stačila doma vybrať z lády. Vysype všetko pred notára na stôl :

— Naj raču sebe vybrac totu, chtoru raču potrebovac, bo ja už nebars vidzim ; raču znac, že my nezname, čo je šicko u tych pismoch popísano, bo me muj ocec nebožčik — naj mu Pan-boh da tam večnu slavu — nedali do školy a raču znac, že vtedy ešči netverdzeli školu tak, jak teraz. Ja, znaju, lem taka — prostačka.

Notár z hŕby rozličných písiem vybere tú pravú knižku, zapíše do nej daňový predpis a potom oznamuje daňovníčke :

— Nino, ta mace zaplacic tristošidzemdzešat-ošem koruny. Štatna porcia je šidzemdzešatošem, od arendaša stoošemdzešat, od psa štyracec, od komiňara šternac koruny šidzemdzešat filire, na

obecneho bujaka dzešec a ostatek je reštancia. (Takéto vysvetlivky musí notár vždy prednieť v ľudovom nárečí, čím sa stáva oblúbenejším a ľud je k nemu dôvernejší.)

Ženička stiahne obrvy, svraští tvár, obráti hlavu nabok, uchom k notárovi, a spytuje sa:

— Jak rača hutorec?

Notár jej znova prečíta predpis dane a dávok. Gazdina zalomí rukami a zvolá na plné hrdlo:

— No pajce, ludze bože! Ta vidzeli sce take čudo, ta ja teľo peneži mam zaplacic? Šak ozdaj ani grof Andrassy nikdaj teľo neplacel, keľo ode mne pytaju! Naj raču dobre opatrec; to lem dajaka mylka budze, bo to nemože buč, že by ja teľo porciji mala placic! Ta od čeho ja mam teľo placic? Šak ja išče pul žemi predala Dzuroj Chastovomu, ta išče menej by mi mala placic jak teraz rok. Šak, naj mi raču povedzec cholem to, že zaco to teľo ode mne pytaju?

Notár, ktorý — chcej-nechcej — musel pokorne vypočuť lamentácie daňovníčky, opakuje predpis.

— Ta od toho arendaša teľo mi treba dac; bodaj bul nohy polamal, kedy gu mne prišol! Alem pre Boha mi ho vžala, zos milošerdenstva, bo nemal dze hlavu složic; šak takoj mu vypovim arendu, jak lem do domu pridzem, šak išče mi ani nezaplacil arendu a tu — aby ho fras ulapel — teľo porcii mam za ňoho placic. Aby ho panna Marija, tota povčanska, skarala! No, ta je pravda na toym švece? A jaka išče tam jest, pan novtarijuš? Račili čitac dajaku, rešt, reš . . .

Notár jej pomôže a dopovie — reštancia.

— No a tota je zaš jaka frasova karika? Šak to doteraz me išče nikdaj neplaceli? Panebož! Co toti panove nepovydumuju . . . no, no . . . ! Ta keľo to šickeho išče raz? Že by mi cholem znala, šak až me dzeška hlava zbolela . . .

Tu ženička chvíľku uvažuje, rozmýšľa a napokon povie:

— Ta znaju co? Zaplacim za komín a za psa a tamtu ne, bo ja še muším preznac, co to je a pujdzem do berneho urjadu; šak dakdze lem muši buč pravda.

Ninka zaplatí za psa Kč 40 —, za komín Kč 14·70 a šomrajúc odíde. Notár stratil pri tom najmenej pol hodiny času, ale niet tu pomoci.

Potom príde rad na babku Oravcovú. Notár jej oznámi, že má platiť aj daň dôchodkovú, ale sa mu to nevyplatilo, lebo ninka odsekne:

— Dohotky neplacim nijake, bo mne pan Diferenc (akiste tým rozumela referenta tejto dane v štátnom bernom úrade) odpuščili šicko, bo mi už bars stara.

A neplatila pokým ju neexekvovali.

Na ulici Džuganka každému s kým sa stretla, od A do Z vykladala, aká ju stihla neprávost v notárskom úrade pri odanení a ako ľažko je žiť na svete chudobnému človekovi. Zašla ku kmotre a hodila jej na oči, že nepozrela dobre na daňovú knižku. Povie to i Hančinej dcére, ktorá tiež pozerala knižočku a neprišla na to, že to už nebola platná knižka. Nevytrepala ju sice, ale uštedrila do vôle hubovej polievky:

— Glupa! Nič vas nenauča u nešnych školoch, lem take nepotrebne veci, z čeho nit chasnu; davno išče i toto znali lepší učic jak neška; ani netrebalo teľo chodzic do školy jak teraz, stačelo rok — dva. Že by ce . . . eh, škoda za každo sluvko! Nit pravdy na švece!

Dojde nina Džuganova domov. Džugan sedí na priedomí, bafčí si z fajky a vyvalí oči na svoje „trápidlo“, ktoré mu prichodí napajedené z notárskeho úradu. Spustí Džuganka na Džugana za tepla:

— No, či ši vidzel take čudo? Ta či ši už čul, keľo od nas novtarijuš pyta porcii? Šak ani neuhadneš! Chodz predac hačurky, aby ci vyšlo na porciju. Bodaj ho skaralo, ta to porjadek; šak už ani žic nehodzen!

Starý ju pokojne vypočul, sotva obrvou hnul a nakoniec sa jej pýta:

— No, a zaplacela ši?

— Ej, verabože mi neplacela ani filira, kedz pyta veľo a spuščic nechce. Nezaplacela.

— Ta zato, bo by mi ce bul skriscil! Bul by mi ci ukazal, jak še ma placic!

Gazda sa zdvihne s preddomia a ide ďalej po svojej robote, akej je v jeseni ešte vše dosť v každom hospodárstve. Gazdina vkročí na dvor a moce sa po ňom. Koho jej však čert do cesty nevteperí ako nájomníkovu ženu. Prišla ako na zavolanie; aspoň na nej si Džuganka schladila jazyk:

— Marčo, pratajce še mi zos obysca, bo ja caly svuj majetek lem na porciu dam za vas, za toty vašo paru korunky. Šak išče sce mi ani aren-

du nezaplaceli na tamtot rok a teľo pytaju ode mne porciji . . . !

Ked' si takto Džuganka svoje odrecitovala, vošla nahnevaná do pitvora, a tu všetko jej letí z ruky, nerozpráva sa s nikým viacej a nabručaná chodí až do noci.

Na druhý deň ráno privstala si včaššie, hodila sa do sviatočnej parády, vybrala zasa všetky písma z lády, zamotala ich do chustočky a bežala k vlaku — do Sečoviec, na berný úrad „pravdu hledac“. Vo vlaku, zrejme, celú príhodu vyrozprávala každému s kým sa stretla a v najlepšej kuráži vletí do budovy štátneho berného úradu v Sečoviach. Tu uvidí nejakého mladšieho úradníka a pýta sa ho:

— Mlady pan, čuju: dze je tu berny urjad?

— Ta tu, ninko, — odpovie oslovený.

— No, ale ja chcem znac, že do chtoročho čísla mam pujsc, bo znaju, šak už lem jím povim, zato nemuša na mne vyvolac: Naš novtariuš pyta ode mne bars veľo porciji. Ta ja prišla tu, do berného urjadu pravdu hledac, bo to lem mylka muší buc. Alę zato nemuša na mne vyvolac.

Úradník ju vypočuje a ukáže jej dvere, kde je patričný referent.

— Ta dzekujem bars šumne, — vraví ninka a hrnie sa do označených dverí. Zaklope a rezko otvoriac dvere, pozdraví prítomných a spytuje sa:

— Ta pytam pekne, dze tot pan, chtori porciju opatra?

Nejako sa pretisne k úradníkovi a opakuje oznove svoju otázku. Kedže každý úradník má pri-

delený svoj zvláštny obvod, nuž spýta sa Džuganky najprv odkiaľ je a pošle ju do dverí číslo 5. Ninke sa to nepáči; hundre si pod nos: „No, človeka lem za nos vodza.“

Konečne nejako sa len dostane v izbe číslo 5 k správnemu referentovi. Pozdraví ho, ponúknuc ho najprv po súsedsky pagáčikom a pýta sa ho:

— Mlady pan, naj mi povedza, keď mam porciji placic. Znaju, že už je tu čas, placic treba a človek nezna, keď ma placic.

Úradník, zrejme prekvapený takouto otázkou, odpovie:

— Tetka, veď toto všetko máte predpísané u vášho pána notára; obráťte sa len s dôverou k nemu, on vám predpis každej dane a prirážky podrobne vysvetlí. My sme tu už len na vybavovanie reklamácií; vlastný predpis daní i dávok máte u pána notára . . .

Džugajka sa však lapila figliarstva, keď vratela referentovi:

— No, raču znac, ja tam išče nebula. Ja lem mala tu kus roboty u varošu, ta vešla mi i tu; dumam sebe: kedz mi už tu, ta cholem opatrim toto, keď to mam porciji placic . . .

Čo si mal referent počať? Chtiac-nechtiac otvorí hlavnú knihu a prečíta jej z nej to isté, čo deň pred tým notár, lebo veď tento má opis tej istej hlavnej knihy. Sám z predpisu nemôže nikomu ubrať, ani pridať.

↗ Džugajke sa to nepáči, vidí, že sa sem nadarmo trepala. Svoju neľubosť dáva i verejne na javo tým, že začína nadávať na notára; načo ju,

vraj, sem poslal — čím sa prezradí, že u notára už naozaj bola; hromží . . .

— Šak, išče menej mam žemi jak teraz rok, bo mi predala pul žemi a i tak ode mne vecej porciji pytaju . . . !

Úradník, len aby sa čím skôr zbavil nadávajúcej Džugajky, jej oznámi, že všetko nedorozumenie môže napraviť pán notár, lebo on opatruje všetky knihy, aby sa len s dôverou obrátila na neho.

Tetka Džugajka sa zamračí, ~~tak~~ od srdca, ~~+~~
tiško zahreší „bodaj by sce; šak telo vas tu jest ~~+~~
jak psohlavcoch a nemace tu nijakoho porjadku;
~~fras~~ aby vas ulapel zos Stropkova . . . !“ — Tým ~~+~~
sa jej uľahčilo, odpľula si na ulici a ešte dopolu-
dňajším motorovým vlakom vrátila sa do Trebišova.

Odpoludnia ju zasa vidíme pred notárskou kanceláriou ako čaká o pol druhej hodine. Vstúpi do kancelárie s ostatnými a bez pozdravu, alebo len cez zuby: „Daj Bože“ a začína čítať levity notárovi.

— No, ta robia zos človeka lem blazna, ~~s-~~
mara. Ta tam mi hutoreli, že šicko voni tu maju
napravic, bo voni maju šicke knihy tu. Ta naco
me tedyk pošilali do Šečovec, kedz znali, že to
voni maju popravic? Bodaj by ho skaralo i zos ~~ži-~~
votom, že človeka lem prehaňaju. Tam jeden pan
zos okuľarami mi hutorel, že by mi prišla gu ~~nim~~ ~~+~~
a voni mi šicko prinešu do porjadku. Ta ja žadam,
naj mi tak zrobia, bo ja nehodna placic za dru-
heho.

Zle by bolo, keby tu notár nezachoval vážnosť a chladnokrvnosť. Znova prízvukuje ženičke, že, veru, všetko dobre vyrátal a toľko aj musí ninka zaplatiť, ináč bude exekvovaná a bude mať s tým trovy.

Na to gazdina otvorí chustočku s daňovou knižočkou, vybere z nej 200 Kč a sotí ich na stôl so slovami :

— Tu maju, vecej nedam.

✗ Notár, len aby mal reklamantku s krku, chytro sobere peniaze, zaknihuje splátku do daňovej knižočky a vráti ju daňovníčke. Táto si ju zabalí do chustky a krútiac hlavou, opustí notársky úrad. Ide domov a nadáva na notára, na berný úrad, na nové poriadky a na každého, kto by sa jej opovážil protirečiť. Doma sa jej opýta starý len tak na krátko :

— No, ta co ?

✗ — Nadulo by jich tam ; dala mi jim 200 korunku a prijali . . .

— No vidzíš ! — odpovie muž a ide po svojej robote.

Na druhý deň príde gazdina zasa na notársky úrad, ale za iným cieľom. Je už veselá a zažartuje s pánom notárom, vraj :

✗ — Človek za svojo peneži cholem naj še vyhutori.

Myslela si, že ona vysekírovala notára i berný urad a s 200 korunkami si celkom vyrovnila svoju daňovú podlžnosť. Keď ju notár neskoršie upomienkou vyzýval, aby zaplatila aj nedoplatok, ani si toho nepovšimla veľmi, iba čo zahromžila

zas na všetky úrady. Pravda, pri exekúcii, ktorá ju neminula, zaplatila svoju podlžnosť do posledného haliera aj s útratami.

* * *

Dlžníkom, ktorí si na čas daň nevyplatili, posiela notár „orlíka“ (upomienky). Prídu vdova tetka Mižulakova zos Kožuchova do notárskej kancelárie a ukazujú notárovi orlíka, podľa ktorého by mali zaplatiť ešte 128 korún daňovej závislosti. Tomu tetka nechcú veriť a tým menej rozumieť notárovmu výkladu, že áno, nedoplatok tento musí byť vyrovnaný. Márna je námaha notárova. Tetka sú „tvrdá hus na šklbanie“; odpovedali notárovi:

— Ta znaju co, pan novtarijuš? Za chlopa už mi nehodna placic, bo umar a kedz je dluh, ta naj odpišu panom vov štrajhonce, že pujdzem totu porciju odšedzec . . .

Prišiel i starý Mižo Čarny zos Ruskovec s orlíkom platiť nedoplatok. Vlastne dohnal si do notárovho dvora dve pekné šudovky (svinky), ktoré toho dňa kúpil na trhu v Trebišove od známeho zos Kahanovec, priviazał ich o plot a pozdraviac sa, vkročil do úradovne. Notár mu tam vymenúva rad radom všetky dane, ktoré má bačik Čarny platiť; daň domová, triedna, pozemková, kominárovi atp., ku koncu žiada aj daň dôchodkovú.

Čarny s hrôzou počúva raport notárov, nesstačí ani sledovať notárov výklad. Toľko všelijakých daní žiada sa dnes od sedliaka! Vlasy mu dubkom stávajú a nakoniec to vybúši z neho:

— Jich milosc, pan novtariuš; porciju, co mam, naj mi šicku porachuju, lem toty dohotky ja neplacim, bo to ja sam ponešem na „becirsko-mando“ (myslel tým berný úrad).

— Ale je tu pre vás aj nejaká upomienka berného úradu na daň obratovú, i tú treba platiť,
— reklamuje notár.

— Ba frasa! — protestuje bačik, — ja totu porciju ani za Maďaroch neplacel a vtedy mi išček bul mlady i zos moju ženku. Vecka my už stare oba, neobracame še telo, ta neplacim.

A platil len pri exekúcií.

* * *

Príde o chvíľu tetka Keruľová zos Hardišťa, aby jej pán notár napísal odvolanie proti predpisu dane dôchodkovej na berný úrad, čiže expozitúru finančného riaditeľstva v Sečovciach.

— Nehodzen, nina, nehodzen, — vraví notár.

— Nešlebodno; zakon nam, novtarom, zabráňuje pi-sac apelaty procivko bernej sprave.

— Ta dze mam pujsc? — lamentuje tetka. —

— Kedzby šla do fiškaľa, stoji me to peneži. Bože, Bože, chudobny človek bez školoch je straceny . . . !

— Ta idzce, nina, do Roľnickej vzajomnej pokladnice, poprošce panoch, aby vam napisali odvolane a budze dobre . . .

— Ta takoj ucekam; dzekujem bars krašne.

— Na Panaboha jich ochabjam. Naj ostaňu zdravy!
— porúča sa tetka a bežala do Pokladnice. Tu jej napísali vďačne a zadarmo odvolanie proti vysoké -

mu daňovému predpisu, vložili do obálky, adresu napísali a poslali s ňou tetku na poštu.

— Odvolanie malo dobrý výsledok a tetka Keruľová je za to Pokladnici veľmi povďačná.

Šírenie osvety na slovenskom východe.

Dnes, v štrnástom roku Republiky vyrovnávajú sa i kultúrne rozdiely medzi východom, západom a juhom slovenským. Osvetovú činnosť usmerňujú u nás rozličné ustanovizne, predovšetkým ministerstvo školstva a národnej osvety, potom Matica slovenská, Liga, Sokol, Orol, Robotnícka telocvičná jednota a iné telocvičné spolky, ba aj politické strany snažia sa vyvíjať kultúrnu činnosť v rámci svojich vidieckych organizácií. Ustanovilo sa na celom Slovensku osožné závodenie medzi týmito spolkami, čo dakedy veľmi osožne reguluje osvetový sbor v okrese, ak je vedený pracovitými činiteľmi. Vcelku vzaté, možno povedať, že náš národ sa vychováva a kultúrne napreduje. A nemožno zabudnúť ani na osvetovú činnosť polit. strán a ich priamy dosah na svojich príslušníkov, akou ich získavajú k spoločnej práci na poli osvetovom. Takto vídavame v zápolení o primát na poli osvetovej činnosti i cirkevné organizácie. Podľa môjho názoru táto obecná osvetová činnosť až vtedy bude môcť registrovať najväčší úspech, keď sa národ naučí čítať, t. j. keď v každej rodine budú odberať časopis a navykať si na tlačené slovo vôbec.

Slovenský východ bol známy, že mládež tunajšia rada sa zabáva, a rada sa bije. Sú niekto-

ré obce, kde ešte aj dnes nies jedinej zábavy bez bitky. Sú obce, v ktorých už veľmi dlho nemôžu vyvesiť bielu zástavu na znak toho, že nemajú toho času ani jediného rodáka vo väzení krajského súdu v Košiciach, alebo v Prešove. V týchto obciach nie je nijakou hanbou, keď parobka súd odsúdi hoc aj na roky zavretia, lebo popichal svojho kamaráta pri tancovačke. Zdá sa to byť, keď aj nie zrovna junáctvom, aspoň zrejmou vlastnosťou mládenca, ak sa vie dobre biť a sám sa nedá nabiť. V očiach vdávokchtivých dievčat je taký mládenec junákom. Máloktoča sa bojí takého parobka ako muž. Myslí si, veď skrotne ako muž, manžel.

Je pravda, že prenikaním osvety na východoslovenský valal, sdružovaním sa mládeže do spolkov, ubýva aj ruvačiek, lebo za takého bitkára hanbí sa už celé kolektívum a toto sa včas poušiluje, aby ho odzbrojilo. Zaiste i pocit spolupatričnosti k takému kolektívu do istej miery zdržuje zurvalca od bitiek a výčinov, ktoré končia bitkami. Pravda, takáto kázeň ujíma sa v radoch východoslovenskej mládeže len postupne a v takom tempe, ako sa tu udomáčnuje nový spoločenský poriadok a mrav, presádzaný sem šírením osvety v pospolitých vrstvách vidieckych. Tým, pravda, nechcem prehliadať skutočnosť, že i medzi intelektuálmi je všade dosť bitkárov, ktorých k ruvačkám svedie menovite alkohol.

Ruvačku na valaloch dakedy výbojní parobci aj vopred organizujú. V niektorých valaloch, poviedal by som, sú remeselní bitkári, ktorí ani ne-

vyčkajú konca zábavy, tancovačky, ale skoro pri jej začiatku uvedú v pohyb svoje olovienky, nože, kriváky a všetko prevrátia hore nohami, ako sa vraví. Zatým nastúpia na bojište četníci a spravia poriadok. Na druhý deň ráno, najneskôr do obeda, vidíme putovať smerom k väznici krajského súdu v Košiciach karavánu, húf mládencov a za nimi dvaja traja četníci. Keď ich správca väznice vyslúcha, niet už vinníka medzi nimi, všetci sú v tom nevinne, až ich o vine usvedčí štátny zástupca a súd.

Bitka, ruvať sa — ako by tu boli symbolom mužskosti a podmienkou patriť medzi parobkov, mládencov. Darmo proti tomu na mnohých miestach horlia farári s kazateľnic a učitelia v školách. Len osvetou a jedine šírením osvety po slovenských valaloch a ušľachtilým športom zamedzíme tu bitky a kaličenia. V zámožnejších dedinách sa ľahšie šíri aj osveta, aj ruvačiek je tam menej, lebo národ je prístupnejší novým mravom, iným, aké boli vo valale od vekov, keď k bitkám núkalo parobka aj podvedomie, divý pud, snaha vyniknúť nad iných a čím lepšie zapáčiť sa dievčencom. Syn zámožných rodičov má možnosť aj ináč vynikať, nielen ruvačkami, lebo má hmotné prostriedky. Čo si má však počať chudobný parobok, ako sa uplatniť, vyniknúť nad iných? Aj po tejto stránke prichodí nám posudzovať bitkárstvo parobkov. A potom, pravda, hlavným činiteľom je alkohol. Tento je zdrojom všetkého zla na vidieku a priamym podnecovateľom k bitkám. Nie je mysliteľná zábava bez alkoholu. Čím chudobnejší je niektorý kraj, tým dôležitejším

činiteľom je tam alkohol. Bez pitia nemožno sa obísť. I pijatyku miestami považujú parobci za prejav mužskosti, alebo za nevyhnutnú potrebnosť.

Pravda, ľažko, veľmi ľažko je šíriť osvetu v chudobných krajoch a hlásať kultúru prázdnym žalúdkom.

Zákonité predpisy a rozličné nariadenia prikazujú učiteľom, aby i mimo školy vo svojom okolí pracovali osvetove. Ba zrovna ich súčosť a odborná dovednosť sa tiež posudzuje podľa toho, koľkú osvetovú činnosť vykonali mimo školy. A tu sa nik nespytuje, aké sú predpoklady k úspešnej osvetovej práci. Zákon a predpisy treba zadržiavať. Škôldozorcovia dohliadajú i na mimoškolskú činnosť učiteľstva a toto sa u nás bez rozdielu musí, veru, tužiť. Je tu veľký rozdiel medzi republikánskymi a bývalými uhorskými predpismi. Republikánske zákony nútia u nás i maďarského učiteľa k osvetovej, mimoškolskej práci v radoch maďarských spoluobčanov.

V nasledovnom uvediem príklad, ako sa pracuje slovenskému učiteľovi na slovenskom východe, v zapadlej dedinke, hodne chudobnej a zadlženej — v škole i mimo školy:

Dedinka — valalik — Čierne Pole leží v okrese veľkokapušianskom, na kraji jazykovej hranice slovensko-maďarskej a má sotva tisíc obyvateľov. Súsedí na sever s katastrom maďarskej obce Veškovce, na juh s Veľkými Kapušanmi a na západ hraničí s chotárom obce Pavloviec nad Uhom. Keď poprší, ľažko sa je dostať do Čierneho Poľa, lebo s kultúrnym svetom — čo aj nic na veľkú vzdialosť.

lenosť — spájajú valal neschodné poľné cesty, ktoré nebolo možno dosiaľ vybudovať ako sa patrí pre príčiny, ktoré si čitateľ ľahko predstaví v ďalšej staci tohto obrázka.

Miesto, kde dnes leží valal Čierne Pole, ešte v osemnástrom storočí pokrýval les, patriaci k majetku humenského statkára Drugetha, po ktorom ho zdedil (alebo ako skonfiškovaný od uhorskej vlády dostal za zásluhy, azda v prospech panovníckej rodiny Habsburgov a na škodu povstalca, Emericha Tökölyho vykonané) veľkostatkár Ján Barkóczy. Tento dal les vykolčovať a vyortovať; na tieto roboty prichodili sem osadníci zo Žalubiny. Od tých čias nazýva sa dvor s kaštielom a koryto umele vytvoreného jazera pri ňom — Ortovom. Na Ortove mal sídlo vládca celého okolia, zemepán Barkóczy.

Kým Ortov leží na rovine, zatial Čierne Pole stojí na malom kopci, na ktorom sa začali usadzovať pristáhovalci. Tu si zprvu primitívnym spôsobom stavali svoje „budynky“, na zemi čiernej, močaristej a odtiaľto vznikol názov osady — Čierne Pole. K pristáhovalcom pripojovali sa postupne i niektorí pánski sluhovia, a tak sa po čase vybudovala obec Čierne Pole.

Obyvateľstvo Čierneho Poľa živilo sa väčšinou prácou na panskom; vlastnej pôdy nemalo. Pozemky boli kmenovým vlastníctvom bývalej grófskej rodiny Hadik-Barkóczy a obyvatelia tak Čierneho Poľa, ako aj súsedných valalov boli chudobní. Na Čiernom Poli bujnela chudoba najväčšmi, preto tá časť obyvateľstva, ktorá sa nestačila

vystáhovať za zárobkom do Ameriky, živila sa doma, ako sa dalo, aj krádežou. Kradli s veľkostatku čo sa dalo; výnimiek by si nebol našiel veľa medzi domorodcami, ktorí by neboli kradli. Veľkostatok im bol trňom v očiach práve tak, ako na západе obyvateľstvu, súsediacemu s ohromnými lesnými komplexami rodiny Pálffyovskej — tieto lesy a divina hojná v nich, takže i nechtiac každý v súseďačich dedinkách rodil sa pytliakom. V niektorých dedinách i farár pytlačil a učiteľ skoro pravidelne.

Zvyk kradnúť — zachoval sa v prevážnej časti obyvateľstva černopoľského i dnes, po prevrate, lenže s tým rozdielom, že dnes sú „utisnutí“ kradnúť jeden druhému, keď majetok Hadik-Barkóczho bol rozparcelovaný pozemkovou reformou medzi nich samých a tiež sedliakom súsedných obcí. Četnícke zápisu vedeli by nám mnoho povedať o rozmátych spôsoboch krádeže na Čiernom Poli. Spomieniem niektoré:

Istého parobka z tejto dediny vzala si manželka istého okresného úradníka do služby miesto slúžky. Bola s ním veľmi spokojná až do čias, kym sa dostal ku kase, z ktorej potiahol „maličkosť“, asi pol tisíca korún. A bolo doraz po službe.

Husi, kačky a sliepky nie sú si isté svojím životom pred černopoľskými lapikurkármi. Tie sa veľmi často strácajú. Tu majú ochrancovia obecnej bezpečnosti, četníci — tuhú prácu zistiť vinníkov. Zpravidla pozvú si ich na obecný dom. Parobci sa len tak, mne nič, tebe nič — nepriznajú a nemajú z četníkov veľkého strachu. Čo dnešný četník? Keď sa krivo podíva na zlodeja, ešte ho ide tento

žalovať a on sa musí ospravedlniť pred súdom, že s pánom kmínom pokračoval prísne v medziach zákona. Istý parobok sa bol vystatoval, že on, veru, do hnoja vsotil strážmajstra, keď mu prišiel na stopu, ukrytému. Pravda, dakedy sa výsluch preča len neobíde sem tam bez nejakého zaucha. Pri výsluchu lapikurkárov zauchovlastne visí nad každým vo vzduchu, nuž ký div, že sa dakedy i mimovoľne utrhne a dopadne na glbatú lebku delikventa. Tak to býva i napriek zákonom a predpisom.

~~x~~ Nedivme sa tomu; i ten četník je len človekom. On má dávať pozor na bezpečnosť osobnú ~~x~~ ~~x~~ i vecnú. Žily nie sú motúzy a četník, veru, tiež nemá nervy oceľové. Páni zákonodarci sice vyniesli múdre zákony a predpisy o stopovaní a výsluchu zlodejov, či tvorov podozrivých, ale neskúsili sami podľa nich prevádzkať bezpečnostnú službu po vidieku. A mal by to raz skúsiť pán minister vnútra, alebo pravosudia, že ako sa vyslúcha na vidieku podľa zákonov. Vlastne mali by sa o tom v praxi presvedčiť pp. sekční šéfovia týchto ministerstiev . . .

Istý občan, „prístavok“ do obce sa priženivší, ukradol nie menej ako štyri húsky. Strčil ich do vreca a na druhý deň za hrozného počasia ponáhľal sa do Užhorodu, aby ich tam predal. Za utržený peniaz kúpil si košeľu, kravatu a krom toho ostalo mu ešte „dakus penežoch“ vo vrecku. Keď sa vrátil do Čierneho Poľa so svojím „zárobkom“, deti mu už hlásily, že ho čakajú četníci. Náš hrđina bežal sa dakam ukryť, ale četníci boli chytnejší

Zvedeli o jeho úkryte od detí, ktorým slúbili za vyzradenie cukríky. Statný občan sedel učupený v komore za kapustným sudom. „Pod sem, ty starý + kocúr“ — volá na kmína „rameno spravedlivosti“, a on, povytiahnuť sa z úkrytu, pozdraví slušne, ako sa patrí: „Dobry dzeň, pan četnik“.

V obci je nová štátна škola; obec je povinná udržovať ju v poriadku. Školská budova vyniká v obci, k budove prislúchajú potrebné stáviská na drevo atp., tiež pekná ovocná záhrada. Ploty sú prútené, aj tie potrebujú s času na čas opráv. Dnes to okolo školy vyzerá ani po tureckej vojne; všetko ošarpané, ploty rozbité, dvor zapustlý. Obec sa nestará o udržovanie budovy, vzpiera sa proti takýmto povinnostiam, z čoho má správa školy trvalé neprijemnosti tak so svojím škôldozorcom, ako aj s občanmi, ako udržovateľmi školskej budovy. Najlepšie by bolo, keby si školskú budovu sám štát udržoval a náklad vybral si od občanov, azda vo zvýšenej dani, lebo tento stav je tam neudržateľný. Je pravda, že tu sa pomstí aj pohodlie predošlých správcov školy, ktorí, keď budova ešte bola v dobrom stave a ani dvor a ploty nepotrebovaly prenikavejšej opravy — tejto sa na obci nedožadovali. Dnes si obecná rada myslí, že ju školská správa zbytočne sekíruje a potom tiež, veď obecná kasa zvučí prázdnou.

Výzor obce zvlášť na jar a v lete je pekný, len lepších ciest by bolo treba. Obyvateľstvo, ako sme už naznačili, je slovenské, podľa viery väčšinou rímskokatolícke a len menšia časť sú gréckokatolíci. Škola je dnes už dvojriedna, s dvoma

učiteľskými silami. Správu školy viedie učiteľka, pani M. M.

Predtým rodičia svoje deti neposielali do pokračovacej školy, čo má za následok značný po diel na kultúrnej zaostalosti ľudu. Obyvateľstvo z väčšej časti holduje alkoholu. Už 16roční mlá denci sa opíjajú po krčmách a premárnia každý svoj zárobok na pijatyke. Dievčence sú veľmi živé, obľubujú spev. Po nedeliach vídavame ich na dedinskej ulici, v „karičkach“, v kolových tancoch vyspevovať si a hlučne sa zabávať. Mnohým spevom naučily sa už. v slovenskej škole. Nezáviďme im toho, vedľ inej zábavy by na dedine ani nemaly, krom tancovačky v krčme.

V minulých rokoch mnoho chlapov z Čierneho Poľa odstahovalo sa za chlebom do Ameriky, zkadiaľ v časoch konjunktúry posielali domov doláriky. Temer všetky murované novostavby v Čiernom Poli vystavené boli za americké doláriky, ako je tomu skoro v každom východoslovenskom valale. Ale americké doláriky v rukách nejednej manželky aj mnoho zlého narobili, sviedly mnohú k mŕnotratnosti, k nemravnému životu. Muž sa trápil v Amerike a ona doma „prekelta“ celé desaťtisíce na daromnice a zábavy „s panami“. Tak sa „Američanky“ staly i v tomto valale povestnými svojou mŕnotratnosťou a nemravným životom. Keď sa aj v Amerike hlásila kríza, nedostatok zárobku, usychal prameň dolárikov, — tu niektoré „Američanky“ začaly falšovať aj zmenky, a to im, veru, aj kriminál vynieslo. Vedľ sa o tom dosť napísaly domáce i americké časopisy.

Treba však priznať, že Černopoľci v jadre sú ľudia dobrosrdeční, majú popri tiennych i daktoré dobré vlastnosti. Vedia užať ťažkú prácu učiteľa, ale nech im dá pokoj s vydržovaním školy.

V zimnom období správkyňa školy usporiadala pokračovacie kurzy pre mládež, škole odrastlú, čím dostala, veru, ťažší materiál, ako bol každodenný, v riadnej škole. A preto zpočiatku musela bedlivu rozpoznávať povahu svojich žiakov a žiačiek, ich sklonu a náladovosť, aby, nebodaj — ak im nepôjde „po ruke“ — neutŕžila si dačo „medzi plecia“, ako jej predchodca pred 10 rokami. Ale tu už bolo pozorovať potešiteľný výsledok školskej výchovy v škole slovenskej. Táto generácia, vyšlá už zo slovenskej školy, mala iný pomer k učiteľovi, ako tomu bývalo pred prevratom, kde škola slovenské deti odcudzovala od knihy i učiteľa. Správkyňa školy vedela si toto „poslucháčstvo“ dokonale upútať najmä prednáškami z občianskej náuky, slovenčiny a z hospodárstva. Hej, ale ani záporr.é pôly poslucháčov parobkov nespočívaly! Odvykli si už od sedenia v školskej lavici a školského poriadku. Boli to mládenci, ktorým mnohým už kostrnky pod nosom šibaly. Prednášková hodina bola niektorým večnosťou a keď svoje lúbstné prejavy nevedeli ináč tlmočiť prítomným dievčencom, nuž „intimovali“ im ich či už buchnutím do chrbta, alebo poťahovaním za vlasy. Po hodine, na dvore už si boli všetci v kope a miesto horeuvedených, telepatických prejavov lásky, počul si slová, ako:

✗ ✗ „Hanuš, duša moja! Dzifka zbešnela, pobočkaj me.“

A potom, keď už mal každý statok doma opatrený a mamky dcéry nepotrebovaly v domácnosti, sobral si každý parobok dievča a odstúpiac s ním do kútika, vyznával jej lásku, ako je tomu na valale spôsob,

Niet tu reči o tom, že by si učiteľka nevedela vari zachovať disciplínu. Ale pri odrastej mládeži nemožno praktikovať strohé predpisy o sedení v školskej lavici. Mládež nesmie pocitovať, že je do školy vrchnostensky nakomandovaná; musí sa v nej príjemne cítiť a nenútene venovať pozornosť prednáškam.

Začiatkom marca rozhodla sa správkyňa školy, že nacvičí s touto mládežou divadlo. Spoznala sa s ňou práve v pokračovacej škole, nuž bol jej takto uľahčený výber hercov-ochotníkov. Osvetová činnosť na dedine začína vždy divadlom, lebo prednášky sa sice aj rady vypočujú, ale poslucháčstvo nie je nútené učiť sa im, ako úlohám v divadle. Tak začalo v škole nacvičovanie divadla pod vedením správkyne školy, ktorá svojimi fyzickými rozmerami, veru, nijako nevývodila medzi zdravou a vyvinutou mládežou. Ona si musela získať auktoritu len svojím vystupovaním a rozhodným konaním.

A boli to veselé večery v Čiernom Poli ; spev po dedine rozliehal sa naširoko, keď sa na skúšky schodili parobci a dievčence, tieto vyfintené v hodvábnych šatách, vymaľované, tamtí vyčesaní až na jedného, ktorý mal hrať úlohu Cigánky. Tento

prichodil rovno zo stajne, kde si bol prv opatril statok a obriadil maštaľ. Sotva vkročil do triedy, už šiel „dzifky oblapjac“ nie práve voňavými rukami. Tie sa bránily, vrieskaly, nadávaly na neho, že „zos takymi britkymi rukami še nehaňbi pujsc medzi dzifky, ba či to hodzen ľubic takeho a vun, betar, ešči še kaže pobočkac . . .“ Nuž, veru, na toho sa herečky vše požalovaly režisérke.

Ochotníci pri nacvičovaní držali sa ináč skoro vždy statočne. Divadelnému kusu venovali svedomitú pozornosť. Svojím úlohám museli sa naučiť v literárnej slovenčine, čo už tejto generácií nebolo príťažké, lebo vedľ vyšla zo slovenskej školy. Dlhšie vety, obsahujúce dakde názvoslovie cudzieho kraja, sami si niekedy figliarsky skracovali. Tak na príklad istý figliar miesto: „Tam na Kráľovom Brale býva bludár so svojou rodinou a má všetkého dosť, nič mu nechybí, len to, čo mne i tebe — láska . . .“ — pomohol si tak, že buchol Aničku do pŕs a miesto „láska“ — zareval na plné ústa: „Tebe chybí chlop a mne žena.“ Pri týchto slovách musela byť partnerka vždy pripravená na sebaobranu, lebo partner mal ľažkú ruku. Režisérke prichodilo sa smierieť s podobnými ex temporami, lebo vedľ toto bolo prvé divadlo v dedine, aké sa tam jakživ hralo. Mládež treba vyprovokovať i k ďalšiemu vystúpeniu a udržať jej záujem i prehliadnutím menších surovostí. Vedľ sa to časom napraví a potom bude možno udržať celkom slušné správanie sa pri skúškach a cvičení. Takto sa v Čiernom Poli roku 1932 nacvičoval Urbáňkov divadelný kus „Bludár“.

V poslednom týždni pred predstavením chlapci sbíjali javisko, sháňali po dedine laty a drúky. Súsedie údajne boli dvere so šopy vypáčili, tak to usudzovala režisérka podľa kriku, aký sa strhol v súsedkinom dvore. Chlapci dverí potrebovali na podium. Dievčence za spevu vystrihovaly čipky z papiera, šily oponu, snášaly plachty. Celý náklad na uskutočnenie tohto divadelného predstavenia musela správkyňa hradieť zo svojho. Nik z občanov ani korunkou nechcel naň prispieť a na nejakú podporu od okresu alebo od dajakej kultúrnej ustanovizne nedalo sa myšľať. Podobné subvencie poskytujú sa väčšinou mestskému obyvateľstvu; dedinám nezostane už nič. Vidiek je zpravidla odstrkovany, hoci by tej podpory na osvetovú činnosť a kultúrnu propagandu najväčšmi potreboval. Tam má osvetu finančovať zo svojho mizerného platu chudák učiteľ alebo učiteľka. Okrem toho, pravda, musí ju sám ešte rozširovať a prevádzkať.

Správkyňa školy požiadala o nejakú podporu Okresný osvetový sbor, lebo veď náklad na divadlo činil vyše Kč 700,—, ale darmo sa ustávala. Osvetový sbor odporučil ju na Školský referát, a ten odpísal, že na taký výdavok nemá rozpočtovej úhrady. I to je platná výhovorka v dnešnej kríze, ale keď sa dávajú subvencie mestským divadlám, mohla by sa aj pre vidiek najst' omrvinka.

Tak sa malo prikročiť k predstaveniu. Pravda, niekoľko dní predtým bolo treba splniť úradné predpisy a vyhovieť vrchnostenským formalitám. Hej, ale tu trafila kosa na kameň: Herci sa osvedčili, že, veru, bez muziky a tancovačky „ani Bo-

hovi“ nehrajú — a to je, veru, ostrá podmienka. „My še, veru, lem tak, darmo, trapic nebudzeme, abo muziku, abo idzeme het . . .!“ — vyhŕážali sa parobci ochotníci.

Čo mala chudera učiteľka robiť? Pobrala sa sama do Veľkých Kapušian na okresný úrad žiadať povolenie tanečnej zábavy po predstavení. Tam jej dali podmienku, že prv musí priniesť súhlas četníkov, obecného rychtára, škôldozorcu, len na súhlas farára neboli páni na úrade zvedaví. Prečo tieto podmienky? Ľahká odpoveď: Okresný úrad mal strach, či obavu pred následkami zábavy Černopoľcov, a preto nechcel dať súhlasu k tančovačke. Na Čiernom Poli sa dosiaľ ani jediná tančovačka neskončila bez bitky a súdneho zakročenia. Teda aj po tejto stránke majú Černopoľci pošramocenú povest.

Správkyňa slúbila vyhovieť podmienkam okresnej vrchnosti. Žiadala ešte, aby okresný úrad odpustil dávku zo zábavy a odôvodňovala túto svoju požiadavku ľažkou hospodárskej krízou v dedine, kde niet nádeje, aby sa obecenstvo čo aj na jednu korunku vstupného vzimohlo. Dnes i korunka je na vidieku veľký peniaz. Jednala sa s pánmi na úrade, ale tí nie a nie povoliť. Odbili ju s tým, že kto sa chce dnes zabávať, nech si na muziku šporuje vopred.

Nuž prekážka za prekážkou a porozumenia pre túto veľadôležitú osvetovú činnosť valalskú nenajdeš. Ale neslobodno tratiť nádej. Treba sa čo aj s námahou, nervy sebe väčšmi vyčerpávajúcou, boriť za vytýčeným ideálom. Kým správkyňa

vyjednávala na okresnom úrade, zatiaľ jej ubehol autobus a ona bola nútená z okresného mesta peši bežať domov, 6 km dlhou, tvrdou cestou. Cesta domov takýmto „apoštolským“ spôsobom bola ešte tým namáhavejšia, že správkyňa mala na nohách botky na vysokých podpätkoch, zrejme nie určených pre hradské a poľné cesty. K tomu i botky boli tesné a tu sa tiež mstila ženská povaha, mať čím menšiu nôžku; topánky, veru, tlačily nemilosrdne. Aká pomoc? Správkyňa sotva mala za sebou posledný domec Veľ. Kapušian, sadla si na prvý medzník, vyzula topánky, prehodila si ich aj s pančuchami cez ramená a natieraťa to bosá do Čierneho Poľa, utešujúc sa slovami básnika: „Pracuj každý s chutí usilovnou na národa roli dědičné, cesty mohou býti rozličné . . .“

A chlapci, veru, ostro začali šporovať na mužiku. To bolo vidieť z toho, že sa kurky, husi a kačky začaly tratiť gazdinám, čo malo tiež za následok klesnutie ich cien v blízkom meste. Ba staly sa aj také prípady, že černopoľské gázdiny spoznaly svoju hydinu vo Veľkých Kapušanoch, ako ju židovské slúžky niesly od šachtera. Toto všetko dialo sa pre kultúru. V Čiernom Poli kradli poniektorí parobci na osvetové ciele, síce iba na tancovačku, ale tá podmieňovala úspech divadelného predstavenia.

Blížil sa deň 1. mája, deň predstavenia, o ktorom, ako o neslýchanej novote kolovaly najpestrejšie chýry po valale. Zvedavý bol kde kto, ako sa ukážu herci a herečky a čo toho vedia? Parobci si ladili na tancovačku najmä nohy a dievky

fintily sa o závod. Bože môj, aké to môže byť fin-
tenie v chudobných pomeroch a v núdzi o groš?!
~~Ale~~ nech si nik nemyslí, že už šlo všetko ako po
masle, že sa mohlo nerušene prikročiť k predsta-
veniu. Oj, nie! Hercovi, ktorý hral „Cigánku“,
hrozila basa, lapák. Bol sa s dakým pobil, či, vari,
ukradol dačo a preto bol obžalovaný u okresného
súdu a naznačil až teraz režisérke, že bude prav-
depodobne „zavarty“. To je, pravda, veľká prekáž-
ka, lebo tu niet výberu, tu nemá kto „zaskočiť“
v úlohe, ako v meste. Režisérke prichodilo chytrou
konáť. Rozhodla sa, že ak dnes večer nepríde
„Cigánka“ na skúšku, bude to znamením, že „sedí“
a nepozostane nič iného, ako ísť k okresnému
sudcovi a požiadať ho, znova zasa žebroníť, aby
počkal so zátvorom až po predstavení, aspoň teda
o týždeň. Na šťastie „Cigánka“ na skúšku prišla;
jej predstaviteľ hlásil, že žalobca mu odpustil a
žalobu odvolal. Tak bol parobok víťazom, že mu
zas páru nebolo medzi mládežou. Teraz už nič ne-
stálo v ceste, aby sa ozaj hralo. A 1. máj bol práve
v nedelju, takže bol obecne svätený, ináč ho po
dedinách nesvätilia a veľmi pohľdavo sa vyslovujú
o tomto sviatku.

No ani teraz pečlivosť režisérky nepozostávala
z púheho nacvičenia divadelného kusu. Musela si
byť vedomá i následkov predstavenia a tancovačky
menovite, aké môžu zpravidla vzniknúť v tomto valale. Nuž najprv dala prísný rozkaz krčmárovi, aby
v ten deň nemal v krčme pálenky, iba víno a pivo.
Predstavenie malo začať o 20. hodine, ale starší
ludia, najmä mamky odradili správkyňu a dopo-

ručovali zahrať kus poobede, lebo, vraj, noc svádza k bitkám. Potom tiež, keď sa mládenci namaškrtia tancom, nechajú aj divadlo divadlom a budú tančovať a z predstavenia nebude nič. Tesne pred predstavením prišiel cigánsky kapelník s ultimátom, že jeho „banda“ sa nespokojí s honorárom Kč 120, ale chce krom toho ešte 4 litre pálenky. Ináč, ako obyčajne — „ani Bohovi“ nehrajú. Tu zas musela chuderka režisérka prisľúbiť Cigánom aj pálenku, len aby sa predstavenie zdarilo. Čo si mala počať?

Hned poobede začalo sa maskovať. Herci sa tomu bránili, že čo to za potvory ide správkyňa z nich robiť. Bolo treba zavolať rychtára, aby im dohovoril a pohol k poslušnosti. Horšie to bolo s dievčencami; tie sa sice nebránily maskovaniu — na červeno nalíčeným líčkam, ale aby si bola niektorá dala vrásky zrobiť — to už nie. Proti podobnému útoku na ich krásu protestovaly, ak to nepomohlo, jednoducho samy si maskovanie sotrely, takže na javisku videli sme v úlohách starých matiek — mladé tvári. Po maskovaní pobrala sa celá družina herecká na javisko, za kulisne. Tesne pred vystúpením začali sa jeziť chlapci, parobci, že ako je to a čo za demokracia, keď Cigáni môžu piť aj za predstavenia a oni nie!? Či si to, vraj, oni lepšie nezaslúžia, ako Cigáni? Nuž hľa, herci ešte neprecítili vážnosť a obecnú užitočnosť svojho účinkovania, im, zdá sa, pripadalo ako obeť pre správkyňu, alebo koho iného a nie ako dielo osvetové, pre celok vykonané. A tu, veru, režisérka musela pekne „do prosíkova“, modliťať hercov, aby nerobili ostudu:

— Chlapci, pre Boha vás prosím, zaprite sa tento raz! Nepite a nežiadajte piť. Urobíte kravál, utŕžite si ostudu pred obecenstvom a budete sa hanbiť. Prídu páni z Bánoviec n./O., z Košíc, od okresného úradu a vy nebudete môcť stáť na nohách, ba aj úlohy si popletiete. Túto ostudu vám zrobí pálenka, víno, alebo aj pivo. Dajte si teraz pokoj . . . !

Herci poslúchli a režisérka právom verila, že už niet prekážky k predstaveniu. Pred začiatkom predstavenia hotuje sa povedať prívet shromaždenému obecenstvu pred oponou. Ako sa pretlačuje tesnými kulisami, drglá do čohosi tvrdého, až sa jej v očiach zaiskrilo. Chytí si udreté čelo a díva sa, čo to za čudo, do čoho zaprela? A hľa, to fľaša pálenky. Drží si ju istý herec na ústach a upíja si z nej. Tu už režisérku opustila trpežlivosť. V strachu o zdar predstavenia i v hneve schytí parobkovi fľašu od úst a treskne ňou pod javisko, nestarajúc sa viacej o jej obsah a išla privítať obecenstvo. Toto energické zakročenie zabezpečilo jej rešpekt aj u ostatných zurvalcov a už sa potom nikto neopovážil piť za hry.

Obecenstvo bolo značne pestré, miešané. Nechybeli členovia rodín, ku ktorým patrili herci. Školská sieň bola nabitá. Mamky držaly si malých bumbajkov na prsiacch a sledovaly divadlo, v prestávkach hrali Cigáni, režúc do chrapľavých inštrumentov, ako vo vojne Nemecku do Verduna. Na ulici, pod oknami zevlovala tá väčšia časť divákov, ktorí nemali na vstupné ani tie 2 korunku. Po-

kladnicu obstarával režisérkin muž, mocný gazda i so sluhom, ktorý svojimi telesnými rozmerami tiež budil náležitú úctu, najmä u dorastajúcej mládeže. Príjem zo vstupného bol slabý, nestačil na úhradu režie. Trochu ho napravily nadplatky Košičanov, ktorí i s Bánovčanmi prikarovali do Čierneho Poľa na aute. Pán rychtár, hlava obce, nechýbal na predstavení, ale väčšia časť miestneho obyvateľstva si pokojne vysedúvala na priedomí, ako to tam býva zvykom v nedeľu. Tam sme teda nepozorovali náležitého záujmu o túto osvetovú činnosť učiteľstva.

Patrí sa právom priznať, že kus sa obecenstvu páčil. Urbáňkove divadelné hry ešte dlho budú u nás predbojovníkmi v osvetovej práci po slovenskom vidieku. Herci a herečky naučili sa svojim úlohám a venovali náležitú pečlivosť aj vyslovovaniu literárnej slovenčiny. Nevynechali, veru, ani povinovaté zasmiatie „haha, haha“, verne, ako to predpisuje text úlohy.

Po predstavení bola tancovačka. Tu si režisérka musela najať troch silných, mladých chlapov, ktorí tam bránili bezpečnosť. Bitkári mali pred nimi rešpekt. Keď boli parobci rozohriati, roztancovaní, začali pomýšľať na vyrovnávanie sporov. Zablyskly sa nože, aj revolver sa našiel vo vrecku istého parobka, ktorý sice nehral divadlo, ale zato, hoc aj len 17ročný, príkladne prežúval močku. Tu stačilo, že sa ukázali medzi rozkohútených mládencov traja povereníci režisérky a pol poriadok a pokoj hned sám od seba. Kde tu bolo treba pohroziť aj četníkmi. Výsledok : Tan-

covačka skončila bez bitky a to treba zapísat do komína bielou kriedou, ako neslýchanú udalosť v Čiernom Poli.

Takáto je osvetová práca vo východoslovenskom valale.

Krivý vidziš.

✗ **K**to má normálny zrak, o tom vrváme, že má „rovný vidziš“, kto jedným okom hľadí „hojta“ a druhým „višta“, ten má „krivý vidziš“. Kto vidí len s pomocou okuliarov, toho „vidziš“ je akurát.

Môj priateľ Jožko, dirigent bankovej filiálky má tiež tak trochu krivý „vidziš“, lebo ľavým okom inam hľadí a inam vidí, túto vlastnosť zdedil, vraj, z detinských časov; starší brat volával na neho zpoza hlavy do posteľe „kukuk, kukuk“ a malý Jožko musel náležite vykrútiť hlavu, aby sa podíval na túto kukučku, — z tých čias má teda ten „krivý vidziš“.

✗ Tento pomýlený „vidziš“ nerobí ho zato lepším od iných ani o mačný máčik. Toť kedysi naťapí v Malčiciach na Cigána — klarinetistu z Humenného, ktorý — na rozdiel od Jožka — škúli na obidve oči a oborí sa na neho:

— Ej, bulo by ce treba zavrieť s našu policiju!

— Ta čom, pan derechtor? — pýta sa Cigán.

✗ — Lebo veľo džmurkaš, britko patriš na republiku. Že ce ešči nezavarli!

— Aj jich by bolo treba zavrieť, lebo zos jednym okom vše kukaju za hranice . . . — bráni sa Cigán.

Ináč, tento náš Jožko — „fain parobek“, ale figliar, že mu rovného niet v celom Zemplíne, iba ak môj, druhý kamarát, Vojto, ale tento je v prirovnani k Jožkovi iba ako mendík k rechtorovi. Chudák, je už na pravde božej.

Za snemovných volieb ktorísi partikularisticky naladený rusínsky agitátor vyrútil sa na slovenských politických protivníkov takto:

— Slovjadi krivo smotriat na bidny rusky narod.

Na to sa ozve náš Jožko:

— Že by ce Panna Marija skarala, tota povčanska! Ved' keby som i chcel, nemôžem sa na teba rovno dívať, tak nepokúšaj darmo národ! Ved' sa ja ani v mojom rodnom Turci rovnejšie nedívam na ľudí.

— Dobre ľudze, — obráti sa Jožko k poslucháčstvu, — neverce mu, bo to jakýska lingar. Lem ja patrim krivo na švet, ale lem zos jednym okom, zos druhym vidzim na kraj šveta a vam do srdca, každomu. Šak sce isce vidzeli, že ostatne Slovjadi rovno kukaju na vas, bratoch ruskych, i na caly švet . . .

Ale žarty stranou. Chudák Jožko pred týždňom tragickej doplatil na svoj krivý „vidziš“. Cestoval do Bratislavu za úradnou vecou. Nuž a cesta od nás až hen na druhý kraj Slovenska je hotovou kalváriou. Len z Košíc do Bratislavu trvá cesta 9 hodín rychlikom, kombinovaným vlakom 12 hodín. Vzal si posteľ v spacom vozni a odcestoval . . .

eh, to je — najprv si dobre obzrel každú os voza, či je všetko v poriadku, aby niekde pri Lodine neodfrkol zaosek a on sa prebudil i so spacím

vozňom v Hornáde. Oj, to nie! Jožko je opatrny človek, len čo je pravda. A opatrnosti nikdy niet nazbyt. Keby neboli opatrnym, sotva by mu boli sverili na starosť taký peňažný ústav, ktorý opatruje ťažké miliony úsporných sedliackych vkladov.

A potom: veď Jožko sa ide „ovrabčiť,“ učlo-večiť; nuž nie div, že popri všetkých ostatných náležitostach, ktoré má ako budúci manžel priniesť do manželstva, — chce priniesť doň v prvom rade samého seba, a to celého, s nerozheganou kostrou.

„Ta merkoval na sebe, jak valušno na poriadnoho ženicha“.

Až keď mu sprievodčí potvrdil, že je všetko v poriadku, vydriapal sa do vozňa a uvelebil sa v posteli.

Ráno, keď vstal, bol už na bratislavskej stanici, kde ešte z vagóna, „popatriac“ okolo seba, mrkol i vľavo i vpravo po železnici, z ktorej vystupovalo obecenstvo. Medzitým automaticky pomaly sošlapoval s jedného schodíka na druhý. A vtom . . . . tristo hromov, to je vďačný obrázok . . . !

Zo súsedného vozňa vystúpila práve fešná dáma stredných rokov s namaľovanými gambami, s nakrémovanou tvárou a za ňou . . . .

— Anjel, hotový anjelik. Dievčatko, bez rouge, bez krému na tvári, pekné, ani čo by ho vymaľovali. Bola to akiste dcéra predošej dámy. Pomaly sa šinula z vozňa, opatrne, lebo zem bola

na tomto mieste pod peronom prinízko, nie tak ako na samom perone. A Jožko mal takto vitanú možnosť dlhšie sa pokochať v jej kráse. A on sa, veru, kochal plným dúškom. Čo na tom, že ho súrili za chrbtom s kufríkami sa tlačiaci spolcestovatelia? Nech počkajú! Jožko ešte nestratil smysel pre krásne vnady, a preto si zagustíruje a čo by priam spadla Michalská veža.

Vedľa aj bolo na čo dívať! Takú Venušu neuvidíš každý deň! Nôžky správne, nie písťaly, ani nie zpod biliardu vypožičané, i tielko súmerné, ani čo by si ho modeloval. Dievča ako lusk, aj „maceric by še mohlo“, teda vyrástlo už zo školských sukničiek. Mamička naň dohliadala a Jožko škúlil oboma očima; veru, tentoraz aj krivým okom videl rovno. S posledného schodíka musel urobiť väčší krok na zem, čím zvedavé oči estetikov à la Jožko maly možnosť zabaciť si aj za obvyklú hranicu dámskej toiletnej intimity.

— Ráchte, ráchte, — volá ktosi z vozňa na Jožka. Ten sice vedel, že to patrí jemu, ale ani táto reklamácia ho nevyrušila v obdivovaní peknej devy. Celkom automaticky — stá na riadnom perone — dívajúc sa za dievčaťom, urobí s posledného schodíka krok . . . a vtom už sedel na zemi, chytajúc si rukou pravú brušnú stranu.

Čo sa stalo?

Jožčo „patrel“ rovno na dievčinu, ale krivo na zem, na ktorú mal sostúpiť. Tu sa mu „krivý vidziš“ nevyplatil. Zabudol, že vlak zastal skôr, než vbehol na výstupište, prerátal sa aspoň o 30 centimetrov vo vzdialnosti zeme od posledného scho-

díka, skočil dolu a dačo mu prasklo v brušnom svalstve. Sekol sebou na južnopolárnu časť svojej kostry a sedel — ale pritom zrakom ešte vždy sledoval odchádzajúce dievča.

— Ta co še ci stalo? — pýta sa Jožka starý Harbuljak, krajan od Sečoviec.

— Britko mi stupel, — odpovedá Jožko a podopierajúc sa pravou rukou, dvíhal sa na nohy.

Vstal ako vstal, ale bolesti sa hlásily pod chvíľou prudšie. Horko ľažko stačil si vybaviť najpotrebnejšie veci na Krajinskom úrade, k obedu sa dostavila, veru, aj horúčka. Jožko nevedel, čo mu je, čo sa v ňom pretrhlo, a preto sa ponáhľal domov, sem na náš čarokrásny východ. Cesta ho viedla autom do Vajnor, odkiaľ lietadlom za dve hodiny bol už v Košiciach.

Z Košíc autobusom bol Jožko za pol druhej hodiny v hniezde svojho prebývania. Keďže však autobus nezastal pred Jožkovými dvermi, prichodilo mu ešte kus cesty peši zrobiť. Voľakosi mu to nešlo. Šmatlal sa ulicou ani starý Derfiňák, ktorý žobre po všetkých odpustoch v Zemplíne. Bolesť natrhnutého brušného svalu mala reflexie až kdesi pod pazuchou, horúčka burácala celým telom. Len do posteľe a zavolať lekára! Koho mu však fras do cesty nenaťapí, ako miestneho slúžneho, ktorý tiež kríval a chodil s palicou. I spustí slúžny na našu kaliku:

— Nazdar, Jožču! A kedy ši ošlepnul?

— Nazdar! — odpovie Jožko, — odkedy ty chromy?

— No, nič si z toho nerob, Jožču! Každá šelma značená býva.

— Máš pravdu, kamarát, — dodáva Jožko.

— I na tebe sa osvedčila pravda starého tunajšieho pravidla: „Dze ce neproša, naj ce ďabli nenoša“. Kto vie, kam si liezol, že si sa dochrámal, alebo ťa dochrámali.

— Nazdar!

— Nazdar!

Jožko doma po celú noc neusnul, horúčka slávila orgie. Lekár prikázal dávať obklady a vychkať, čo sa z toho vyvinie. Predbežne sa nedalo zistíť, aký je to defekt.

Na druhý deň, v stredu, bolo treba íť do banky, lebo správa a dozorný výbor maly svoju pravidelnú schôdzku a na tej Jožkovi, ako prednostovi ústavu, prichodilo referovať. Nuž s pomocou auta a palice nejako sa už len dotrepal do úradu.

Veľké bolo prekvapenie členov miestnej správy, dozorného výboru a zamestnancov banky, keď videli svojho prednosta prichodiť o palici.

— Pan derechtor, ta i oni cestuju už na lokomotive, že ochromeli? — pýta sa ho starší báčik, člen správy.

— Keby len na lokomotive, — ospravedlňuje sa Jožko, — ale aj pod ňu; britko som stupil a stracil som direkciu.

— Ta to bars plano, — vraví druhý.

Musím čitateľovi vysvetliť, prečo spoménul onen báčik totú lokomotívku a kto je vlastne?

Nuž aj náš báčik bol chromý. Má pamiatku na jednu príšernú srážku autobusa s osobným vla-

kom v Zemplíne, pri čom tento báčik obišiel dosť dobre, lebo okrem toho, že ho prudký náraz vyhodil na lokomotívku a že si pri tom nohu zlomil, iného sa mu nestalo.

Ináč máme vedeť, že náš báčik je veľmi zámožný sedliak, „tvrdosťajný“ kalvín a „najstarší rychtar na švece,“ lebo rychtárči už neprestajne 32 rokov. Pozná každého človeka v obvode troch súsedných notariátov. Za starého režimu býval obligátnym hostom každého županského banketu v Novom Meste pod Šiatrom, ba čo viac — pozvaný bol na obed aj ku kráľovi, Fraňovi Jozefovi. Tu ho však prv za celý týždeň učili jesť, čo sa mu veľmi pozdávalo, takže i teraz hovorieva:

 — Lepše bolo učene jak egzament.

Jožkovi dostalo sa hodne vtipov a uštipačných poznámok i pri zasedaní a rokovani. Jožko ich však nemohol pozorne sledovať, lebo ho drívily bolesti. Za takýchto okolností nie je maličkošťou zreferovať 67 úverových návrhov a celý rad administratívnych vecí. Musel sa tváriť vážne a premáhať bolesti. Keď prítomní členovia správy a dozorného výboru videli, že Jožkovi není do smiechu, že ho čosi ozaj vážne mrzí, prestali ku koncu zasadnutia vo figlovaní a rozlúčili sa s ním s prejavovaním sústrasti a želaním skorého vyzdravenia.

 — Domov, čím skôr domov, a ta sa do postele ! — burácalo Jožkovým mozgom. — Bolesťi neprestávajú, horúčka stúpa, ký fras je v tom ? — rozumuje Jožko. — Eh, škoda uvažovať! Domov, čím rýchlejšie ľahnuť do postele, nepustiť k sebe nikoho a odpočinúť si . . !

Domov museli pacienta odviezť autom, lebo nevládal īst na vlastných nohách. Tu sa potom nejako už vytašmal z nohavíc, z bôt a vliezol do posteľe. Začínala ho trochu i zima drviť. Domáca pani uvarila mu trochu čaju a jej syn, malý Jožko, obstarával kurírsku službu medzi chorým, svojou rodinou a vonkajším svetom.

— Všade dobre, doma najlepšie, — dumá ✕
Jožčo, — len keby ma bolesti nedrvily. Aj zaspal trochu, ale dlhšie nemohol spať, lebo prišiel lekár obzreť si pacienta. Skúma, prezerá mu pravý brušný sval a zistí, že na mieste trhliny vyskakuje ako lieskovec veliký hrvol. Zprvu nevedel, čo to môže byť. — Radil ticho ležať, prikladať na choré miesto obklady, máčané v octane hlinitom, a vyčkať, čo sa z toho vytvorí a či sa trhlina azda aj sama nezahojí.

Jožko musel poslúchať a kurírovať sa. A kuríroval sa svedomite zdnuka i zvonku; zvonku podľa lekárovho príkazu a zdnuka podľa svojho sedliackeho rozumu. — Napokon, — myslel si, — nemôže mi zaškodiť, keď si aj trochu oddýchnem, len by nerád takto nedobrovoľne. Zíde sa mi, veru, trochu pokoja. Bankový úradník nemá ani trochu času zreštaurovať si nervy, iba ak takýmto, nanúteným spôsobom. Taký je náš údel, aby ho ✕ porantalo . . . !

Prvá noc prešla dosť spokojne. Horšie to bolo na druhý deň. Litrik „barackovky“ síce výborne „účinkoval“, ale kalvária mûk neprestávala. ✕

Zato sa Jožko prebudil druhého dňa o pol deviatej a ešte vždy mu lampa hotela nad hlavou.

↗ Malý Jožko časom bol stále v pohybe ako perpetuum mobile. Ba ani nestačil behať s avízami novších a novších návštěvníkov.

Už o deviatej ráno prvý sa hlásil miestny kalvínsky farár, vraj, o pôžičku pre cirkevníkov. Kdeže by mal Jožo teraz času a možnosť vyjednávať o pôžičke! Odkázal mu, že druhý raz. Zároveň poslal po malom Jožkovi list svojmu zástupcovi do banky so žiadostou, aby mu neposielali strany na byt, lebo je chorý a potrebuje pokoja.

O chvíľu dobehne znova malý Jožko a cele zadýchčaný oznamuje:

— Pan derechtor, tu je jedna žena.

— A stará, či mladá, Jožču? — pýta sa veľký Jožko.

— Počekajce, doraz opatrim, — a už to natiela fagan dolu schodami. Lenže medzi tým sa návštěvníčka už sama vyteperila hore schodami a napriek energickým dohováraniam malého Jožka, vtlačila sa do izby k chorému dirigentovi. Bola to Mara Chvostaľová z Budkoviec. Ktorási banka zavesila jej licitáciu na krk a k tejto musela sa pripojiť aj Jožkova banka, aby si ubránila svoje obligo u neporiadne platiacej dlžníčky.

— Ta nit jich v urjadze, — hovorí, — prišla mi gu nim pohutorec, že co a jak. Či me tota banka budze sekvestrovac, abo ne?

— Chvostaľová moja, máte svojho fiškála, s ním sa poradte i teraz! Ja som chorý a nemôžem sa starať o vašu vec.

↗ — Ta naj ostaňu sbohom! A skoreho vyzdraveňa jim vinčujem!

— Ďakujem, — odvetí pacient.

Chvostaľová sa vytratí, Jožo si ešte zahundre:

— Baba, podfukárka, teraz nás najde, keď jej tečie do bôť.

A obrátiac sa na druhý bok, chce si trochu zdriemnuť.

Ale nezaspal. Prišiel bankin sluha. Vraj, poštu podpísat. Dotrepal tučnú knihu popísaných listov a memorandov a „naj še pači podpisac“ — tlačí svojmu prednostovi všetko pod nos.

— A už nebolo nikoho, kto by bol podpísal poštu, nevedeli ste ju zaniesť p. podpredsedovi správy, alebo daktorého člena miestnej správy za volať podpísat?

— Ta, šak mi hutorel panom vov banke, že voni chory a keď chory, ta vtedy nezdravy . . .

— To je múdrosti! — prerusí ho Jožko. — Keď je dakto chory, nie je súčasne zdravý.

— Ta, šak aj ja jím to hutorel, — ospravedlňuje sa sluha, — a nesluchali.

— Lebo ste kulifaj aj s nimi, — skočí mu do reči dirigent, ktorý sa ledvalienil zpod periny, aby sediačky podpisoval podstrčované mu listy, keď ho zrazu vyruší malý Jožko:

— Ta pan derechtor, sluchajce! Jakýška židzik še bars mocno cišne do vas. Mam ho puščic?

— Pušč, Jožču, ale mu pošepni, že som chory.

Bankový zriadenc sa vytratí z bytu a miesto neho pojde Izsó Landesmann, obchodník, agent a chronický makler tohto mestečka. Pozdraví sa a bez toho, aby ho zaujímalo Jožkovo marodérstvo, spustí:

— Pan derechtor „git šabes“ — „mach' mr' a G'schäft!

— Zrovna som čakal na vás, Landesmann,
— vratí Jožko. — Chodťte mi do frasa aj s vašimi obchodami!

— Pan derechtor, príma G'schäft! Nie na zahodenie. Šlo by o dodávanie mlieka armáde. Wir könnten dabei beide nur verdienen, schön verdienen!

— Do frasa, Landesmannko, jak som vám už povedal.

— No ta, najdzem sebe druhého, šikovnejšeho . . .

— . . . blázna, — skočí mu do reči Jožko.

Obchodník odišiel, ako prišiel. Ale Jožko má už akurát dosť návštěv, lebo si chce odpočinúť. Zavolá si malého Jožka a oznámi mu, že už sem nesmie nikoho pustiť, ani pána farára. Každému má povedať, že spí. Jožko vzal rozkaz na vedomie a mal najlepší úmysel zadržať sa podľa neho. Ale o chvíľu už zas vpáli do izby aj s kontrolórom banky.

— No, čo je zasa? — pýta sa Jožko.

— Vážna vec, pán dirigent, — vratí kontrolior. — Prišla babka Kovalčová z Malých Zalužíc, doniesla kopu peňazí na vklad, ale akosi sa nevie rozhodnúť a žiada, vraj, „ukazac extrakt z gruntu, či to chyža banky, či tota banka nebyva u žida . . .“

— Tak ste jej mali ukázať pozemnoknižný výťah . . .

— Boli by sme ukázali, ale ho ráčite mať zamknutý v príručnej skrinke, prosím si teda kľúč od nej.

Jožko s veľkou námahou sa zdvihne, pritia-
hne k sebe nohavice, na stolici vedľa posteľ pre-
hodené, vytiahne zo sumky kľúčik a podá ho úrad-
níkovi.

— No a čo povedala ešte babka Kovalčová?

— Hovorila, že náš tamojší dôverník dal
jej „kontračok, že bzuje calym svojim majetkom
za jej peneži . . .“

— Dobre zrobil, — prisvedča dirigent, —
len jej teda ukážte žiadany extrakt, aby bola spo-
kojná.

— A ešte niečo vravela, — pokračuje kon-
trolór. — Spytovala sa, či sú, vraj, pán dirigent
slobodný, alebo ženatý. Nemá dôvery k slobodné-
mu. Ženatý, vraj, lepšie sedí na peniazoch, ako
slobodný, netúla sa, lež čupí žene na sukni . . .

— Hm, to ste mali, pán kolega, dosvedčiť
príkladom z vlastnej skúsenosti, ako mladý ženáč,
— dôvodí Jožko, — a čo ste jej povedali?

— Nuž, že by ste sa už boli teraz dakedy +
oženili, keby sa vám nebola prihodila táto bala-
muta . . .

— Dobre, ale už si takéto veci vybavte s mo-
jím zástupcom, ja musím mať pokoj . . .

— Porúčam sa, pán dirigent! Vinšujem sko-
rého uzdravenia!

— Nazdar! Ďakujem!

Jožko sa mylil, keď si chcel pospať. Nedali mu
pokoja. Prišiel lekár, prezrel zranené miesto a na-
riadił pokračovať s obkladmi.

Zatým prišiel člen správy, — nuž toho len +
nemožno poslať do frasa! Bolo už práve 12 hodín.

Návštevník si vybavil najprv všetky svoje veci v meste, a potom, lebo „von zna, co je počlivosc,“ vytrepal sa na poschodie, podívať sa ku dirigentovi, vlastne požalovať sa mu prišiel.

Hovoril, že mal kdesi pri hranici slúbený roľnícky nediel, ale ten sa mu nebárs páčil. Leží ďaleko od furanca, poľné cesty sú tam neschodné a blata všade po krk. Nuž nereflektuje naň.

~~X~~ Čo mal tu nás Jožko urobiť? Potešil návštevníka, že keď príde leto, vyschne aj blato a radil nediel prijať. Návštevník prisľúbil poradiť sa o veci so svojou starou doma. Zazdravkajúc odišiel. Malý Jožko mal potom robotu, pootváral obloky a dvere, aby vyšiel dym, ktorý tu mohol krájať po predošlých návštevníkoch.

~~X~~ Koho čerti zasa neprinesú! — Kamarátska sústrasť kládla Jožkovmu bezplatnému právnemu zástupcovi za povinnosť, navštíviť nemocného. A tento potom fiškálskou výrečnosťou, veru, nedožičil Jožkovi kúsok túženého pokoja. Začal mu vykladať historky pre obveselenie, dávať lekcie — ako mladoženáč — z manželských povinností a slúbil za tieto nepredkladať Jožkovi expenznotu. ~~X~~ — Jožko, ktorý je ešte zajac v takýchto veciach, s panickým studom vypočul prednášky a podával sa za ponaučenie.

Obed už nechutil nášmu pacientovi. Ku bolestiam pripojila sa únava, návštevami vyvolaná. Spať, spať sa chcelo, a nedajú človekovi! Azda odpoludnia mi už len bude možno usnúť, — duší Jožko . . . Ale sa predumal!

O 14. hodine bez klopania vrazí do izby jeden bačik, takto predseda Besedy z Ikačoviec. Jožko ho bol toč kedysi poveril, aby mu vyhľadal na valale dobrú kravu, ktorú zamýšľal kúpiť svojej matke do hospodárstva. Bačik hlásil, že by bolo možno kravu túto výhodne kúpiť, „o mešac še oceli.“

— Ej, čežko, verabože, čežko, bačik Ľuby, — hovorí Jožko. — Nehodzen! Teraz ani na jaluvku bym nepopatrel, ne tam na kravu. Druhy raz, bačik; dzekujem.

Tým sa skončil tohodňový prúd vidieckych návštěvníkov u Jožka. Teraz si pospal 2 hodinky, a zatým začali vandrovať miestni návštěvníci, kamárti z mokrej štvrti a iní. Jedni ho prišli navštíviť zo sústrasti, iní zasa zo zvedavosti. To sa vie, že vtipy a figliarske upodozrievania so strany kamártov nemaly konca kraja. Bolo práve 21 hodín, keď sa vytratil posledný návštěvník od Jožka. Zajtra, dúfal, bude lepšie, ustanú i návštěvy, azda prestanú aj bolesti, nuž, bohdá, na sobotu, najneskôr na nedelu azda budem môcť stať . . .

Ale „človek mieni, Pánboh mení,“ alebo — „Čert nevie, čo Pánboh dá.“ Nevedel dobre hádať ani náš pacient o zajtragšku. Babky a bačikovia rozniesli po okolí, že „pan derechtor ochoreli.“ Za jeden deň vedeli o tom valaly: Ikačovce, Jastreb, Rebrín, Malé a Veľké Zalužice, Lúčky, Verbovce, Krasnovce, Šamudovce, Pozdišovce, Trhovište, Fišare, Bánovce nad Ondavou, Falkušovce a Žbince. Kedže bol včera trhový deň, do Michaloviec sišlo sa mnoho národa z vidieka, nuž ľahko bolo roznieť chýr o Jožkovom ochorení po vidiekmu.

Putovanie návštevníkov až zajtrajšieho dňa započalo. Prichodili gazdovia a gazdiny z vyšeuvedených dedín, prinášali všelijaké vonkajšie i dnu-kajšie mazadlá, ľutovali a radili. Tak, na príklad, babka Maria Madzamová, „zos Pozdišovcoch“ prišli do banky a nevideli v nej dirigenta, nuž bezali rovno k nemu na byt:

— Čula mi, že pochoreli . . .!

— Vidzice, babko, že ležim, — vraví Jožko.

Táto babka radila, aby si pacient navaril odpadkov zo sena a tie si prikladal v handre zabalené na bricho.

Nevesta Mižulaková „zos Žbincoch“ radila čím teplejší obkladok na bricho,

Istý bačik z Rebrína radia mazať si bricho „dereviankou“. — Babka Šimeková z Jastreba oznamili, že dajú na modlenie za pana derechtoru, aj sviecu do kostola za skoré uzdravenie.

Kmotor Vojnik z Bánoviec tiež prišiel. Jožko sa s ním kmotruje len tak, zprvu pre figeľ, a potom — ktože ho vie. Keď bude mať kmotor Vojnik diela, pôjde mu za krstného otca.

— Čul mi, že sce chory, kmotre.

— Kuščík, kmotre, kuščík, — vraví Jožo.

— Eh, ta vypice sebe palenky zos poprom a doraz budze dobre, kmotre.

Zatým prišli bačik Kužma z Trhovišťa, ten istý, ktorému župný tajomník politickej strany predvčerom nabral kravu na svoj automobil. Prišli „opatrič choreho“ a požalovať sa:

— Vidza, taky naš pan tajomník! Ľudzi nepoberu na motor, ale kravy hej.

O 13. hodine dohrmí Vojto z Vranova, spolu i s pánom novtarijušom z Kolčového Dlhého; jeden väčší figliar a huncút ako druhý. Prikärovali autom, zrejme dojatí zprávou o Jožkovom onemocnení.

Zasadli si a začnú inkvizíciu a Jožko oznove — Boh vie, po koľký už raz — musel im od A do Z vykladať genezu svojho neduhu. A vyložil menovite tú časť, kde na bratislavskej stanici „obidvoma očami patrel“ na báječnú neznámu dievčinu. Mladenci vyvalovali oči a ježili ušami nad líčením tohto „patrenia“. Oni by ináč neboli konali. Rozhodne sa im páčil vznik Jožkovej choroby. Pán novtarijuš povedal, že on by si, veru, aj koleno dal vŕtať pri pohľade na pekné dievča. Skoro aj závideli Jožkovi túto príhodu. Pacient zatímal zubami, tlmiac tak v sebe bolesti, ale naši figliari neustávali v dopaľovaní a vtipkovani. A to sa rozumie, Vojto začal líčiť priebeh svojho neduhu; pred týždňom vyoperovali mu, vraj, polipa z hrdla.

— . . . Tvoja chorosc, Jožču, ešči nič! — vraví Vojto.

— Moja bola niečo strašného. Predstav si: Kliešťami mi ulapili jazyk, zavesili naň päťkilové závažie. Jazyk mi vytiahli na ríf z huby a štyria felčiari ľahali potvoru polipa z gágora. A nechcel ísť, dobre mu tam bolo. Priživoval sa na mne. Vedel, lingar, že mu nebude dobre v špirituse lekárskej fakulty. Aj mi ho bolo trochu ľuto, lebo vydružal zarovno vždy piť so mnou.

— Vojto . . . a nenalievaš ma? — pýta sa zúfalo Jožko, ktorý bol už priveľmi unavený.

— Nenalievam, Jožču, vieš, že odmalička vždy len pravdu hovoríš. Čo by som mal z toho, keby som lakoval kamaráta? Len som chcel znázorniť, že môj neduh bol ohromnejší ako tvoj, lebo som stratil štyri putienky krvi . . .

— A jutre pridu i druhe panove zos Vranova popatric, — preruší Vojtu v reči novtarijuš.

Figliari títo poradili Jožkovi, ako sa má kurírovať a odišli. Ich „lekárske metódy“ nemôžem dať na papier, neunesol by to.

Ale Jožka už prešla trpelivosť. — Preč, preč z domu! Tu niet odpočinku, tu by som zašiel predčasne! Von ztadiaľto, von, kde nik o mne nevie, nebudú ku mne chodiť na opačky babky, nevesty, báčikovia i parobci! Do Košíc, alebo ešte ďalej, dakam, kde sa chytro vyliečim, lebo ak by som mal vyčkať menovite návštevu ďalších Vranovčanov, ktorí by ma, hádam, ešte väčšmi bulikovali, ako Vojto, už by som to neprežil. A mne, vari, ešte treba žiť . . . !

V hlave napochytre uzrel plán — odcestovať z domu zaraz preč. Stratiť sa nikým nepozorovaný, zmiznúť . . . !

Slúžka mu sohnala auto, obliekol sa čo aj s námahou, povhadzoval najpotrebnejšie toiletné súčiastky do kabele a za 10 minút auto s ním uháňalo ku Košiciam.

Do Košíc prišiel Jožko v piatok k večeru a uvelebil sa v sanatoriu, kde, pravda, snadno zistili, že má pruh, ktorý treba odstrániť operáciou. Tak

teda tuná trúfal najst' pokoj náš Jožko. Dali ho do osobitnej izby a pridelili mu k obsluhe ošetrovateľku, absolventku babskej školy v Košiciach. Jožko vravel o nej, že je veľmi šikovná.

Pokoj ako pokoj, — ale úplný ho ani tu nemal. Ktosi už v piatok večer zateplá avizoval Košičanom, že je tu chudák Jožo na smrť chorý.

A znova začínaly návštevy. Doobeda v sobotu malá operácia, potom návštevy. Košičania mohli ho iba po svojich úradných hodinách navštievať. Doobeda, po lekárskej vizite, a večer mal pokoj. Poobedie patrilo kamarátom.

— Jožču, ta ty tu? — pýta sa prvý kolega, Jurko, Jiří Zajíc zvaný, nastrčiac opatrne najprv iba svoju ježatú hlavu cez dvere.

— Ta, šak me vidziš! — odpovie Jožo.

Rozumie sa, aj Košičanom musel opakovať pôvod svojej pliagy. Väčšinou boli ženáči, ktorí — pokial' sa týka kochania sa v obrázku na bratislavskej stanici — nesúhlasili s názorom novtarijušovým zos Kolčového Dlhého. Každý tvrdil, že Jožko mal pech, a či smolu a že je to trochu draho zaplatená zábava.

— Ta, Jožču, čo s vami Žemplinčanami? — sputujem sa maróda, keď som ho tu prvý raz navštívil. — Nedávno ležal v tunajšej štátnej nemocnici náš spoločný kolega, Jožko zo susedného mesta, teraz ty . . . To mi, mládenci, nerobte!

— Znaš, bratku, — vrvá oslovený, — fras by ulapel tých Jožkoch zos Žemplina! — Epidémia lezie na nich — dirigentoch, a proti nej nemáme

paragrafu v organizačnom poriadku našich báň, ani v bankovom zákone.

S poštou si to pacient tiež múdro zariadil. Dal odtelefonovať domov, že je v Prahe na klinike. Poštu majú posielat všetkú pre neho priateľovi Karolovi do Košíc a on ju, vraj, denne kurírom expeduje za ním do Prahy. Takéto opatrenie bolo treba, vraj, zaviesť, aby ho nik odtiaľ nevyrušoval, lebo ak by tam zvedeli, že je tu, aj sem by za ním chodili.

✗ A Jožko sa liečil, „muchy mu ožívaly“ denne. ✗ Vraj, každý dobrý pes sa vylíže a vylízał sa i Jožko. Poležal si v Košiciach za desať dní a zmizol ztadiaľ pred pokušením. Priatelia prichodili čo raz tým hustejšie a svádzali Jožka — jeden na preféranc, druhý na kalábrik, taročky, tretí do „varošskej pivnice“ na dobrú tokajčinu, ten zas do baru, kde má byť dobrý program a tak podobne.

Vše mu i pesničku zanôtili :

Mam coška, mam coška,
ale lem pre Jožka,
a pre Janka nemam,
bo še naňho hnevam . . . !

✗ — Odíď, satan, pokušenie neprávosti! — rieši si rozhodne v svojej duši Jožko. — Ešte by som sa kam si zahľadel a dostał by som pruh na ľavú stranu?! Nie, nepôjdem nikam; vyhováral sa pozvaniom, vzdoroval a nešiel. Na jedenásty deň odletel Jožko z Košíc aeroplánom do Užhorodu a ztadiaľ dal sa autom zaviezať domov.

Takto doplatil náš ľúby Jožko na svoj „kritický vidziš.“

Kohuce mliko.

Takého iste niet na západe, len tuná, v našom „ohavne šumnom“ Šariši. Zprvu som tomu neveril, lebo môj bývalý rechtor učiteľ, Miško Molnár, recte „Slova božieho gajdoš“ vrbovský, nikdy mi v prírodopise nenaznačil, že by bolo možno dojiť kohútov. Ba ani v Abauji a v Zemplíne nepoznajú „kohútieho mlieka“, iba čo v poslednom čase vo Falkušovciach uvažujú o tom, či by možno dojiť aspoň kapúnov, keby sa nedali kohúti. Falkušovce sú známe po slovenskom východe aj podľa toho, že tam už od dávnych vekov prevádzajú omladzovanie bez bolestných operácií a svojou vlastnou metódou. Komu už ani vo Falkušovciach nespomôžu, na toho je dávno krátky Voronov i Steinach.

Nuž, náhle som sa tuná dopočul o „kohucim mliku,“ to sa vie, že som začal pátrať po jeho pôvode. Na koho sa obrátiť, či na farára, kostolníka, lekára, alebo apatekára? Ale chytil som rozum do hrsti a šiel rovno k pánu učiteľovi Kuzmovi. Prosím vás: Ktože má najviacej rozumu vo valale, ak nie učiteľ, ktorý ho celé desiatky rokov rozdáva, bez toho, že by mu z neho ubudlo? Nikto druhý! A keď je patričný i rechtorom, oslavujúcim Pána Boha každonedeľne rukami, nohami i gágorom, má

toho rozumu za všetky obce, ktoré sú prifarené k jeho cirkevnému sboru. Nuž, k tomu som šiel s pokornou suplikou, aby mi dal vývod o tejto špeciálne šarišskej špecialite. A dal, eh — najprv ma poslal ku svojej lepšej polovičke, pani učiteľke Kuzmovej, rozšafnej gazdinke a mamičke siedmich podarených Kuzmovčiat. Nuž, podávam našim západoslovenským, ba i východoslovenským gazdinám doslovny recept tejto špeciality, ako som si ho načrtal z interviewu s našou pani učiteľkou ~~Kuzmovou~~. Tak, kto má uši na počúvanie, nech počúva!

Tedyk, jak še kohuce mlíko uvari: Kohut ho nema, lem vov Bardejovskych kupeloch ho robia u pani učiteľky Kuzmovej. Bardijovčane še šmeju zos kupeľaroch ščavjaroch, jucharoch, že chodza do Dluholuky na juchu (kapusnicu), bo v žime tu zarobek nijaky. Co vov lece zarobja, to kupeľare ščavjare v žime prepiju, premulatuju, ta potym nemaju ani na kapustu. Ta idu do Dluholuky (pri kupeľoch) na juchu.

Ked' už pišeme o kupeľaroch (totych, co vše byvaju vov Bardejovskych kupeľoch), ta treba znac, že to narod, co ku paňšcine caha. V lece pije vieno, pivo; co v žime vyborguje, v lece muši zaplací, bo ho židzi daju do fiškaľa.

~~X~~ Kohuce mlíko še nerodzi, to še robi!

Ž bečky še nabere juchy, tota še posoli, cebuli še do teho nakraja (pre rodzinu Kuzmových das pejc falatky) a posype še potlučenym piprom. Potym še ochabi stac. Čim dlukší stoji, tym lepší, tym smačnejšie je toto mlíko. Juchia precahne cebuľu a

straci toten ščipaci smak. Teraz by už kohuce mliko bulo hotove, ale to ešči ne dosc. Bandurky še uvarja, cale, oškrobane (najlepše su karmažiny), bez rašky — kminka zos soľu. Potym še scedza, nechaju še stac pod paru, aby buly sypke. Potym presypu še do misky, osoľa še a s lyžku pošekaju. Do nich še da dužo masla, že by tote bandurky buly mudre (hutoria pani učiteľka). „Mliko“ še naleje do misky a do druhej misky vysypu še tote mudre bandurky. Šicko še položi na stul. Famelia šedne ku stolu, každy ulapi lyžku a ji. A každy hleda lem drobniny, bo toto su najmasnejše, najsmacnejše, najmudrejše a hrudky ochabi (nechá). Pomaly pridze rad aj na hrudky a ku koncu zo-stane misa pražna.

A recep potym pre ošem žaludky, z teho su šesc dzeci:

Pejc litrova misa pulna zos bandurkami a teľo kohuceho mlika.

Ked še najime kohuceho mlika, ta žaludek je lehky a „nemca“ zos teho — neboj še — nedostaneš. Lem vody nešlebodno pic, iba dobremu žaludku, bo tomu nezaškodzi. Bricho še kuščik naduje, ale nepukne, lem prepuka tak das za dva tri hodziny.

Dochtore predpisuju toto mliko jak medecinu na opravene apetitu i žaludka.

Ked už uvádzam recepty šarišských špecialít, nezaškodí, ked uvediem i ďalšie niektoré — ako sú na príklad:

Šmetankovo bandury.

Bandurky karmažiny, oškrobane, še uvarja zos soľu, voda še vyleje — to jest bandurky še ocedza. Potym še bandurky ochabja stac pod paru, kym su sypke. Nešlebodno dac bandurom, aby še rozvarly, lem tak do tri štverci; pod paru dojdu gu sebe. Potym še vysypu do misky a s lyžku še pošekaju.

Nakraja še cebuli na koleska, bandury še posoľa, popiprja zos piprom, omasca še zos surovym maslom a do toho še naleje teľo šmetanky, že by bulo na pul huste. Keby šmetanka nebula dosc kvašna, ta tedy še naleje ešči kuščik octu. Potym še to dobre pomyša. Každy vežme lyžku a ji tak smačne (chutne), že o kratky čas misa zostane pražna. Toto jedlo je až natelo smačne, že še dzeci až biju na nim.

Nalešníky.

Pečene nalešníkoch v pecu:

Najsameperve bandurky še oškrobaju, na tarle počuhaju, do teho še nasype harsc muky do pejc litrovej misy, posoli še a uderi še holem jedno vajco.

Za ten čas še zakuri do pekarneho peca.

Teraz še muša pripravovac kapusne lisce; spusob je ten, že še vo vodze umyju a hlubiky zos spodnej častky še odrežu.

Ta v pecu teraz už drevo prehorelo. Uhle zos pociskom še rozharnie, aby oceplel pec. O kratky čas uhle še muši nazadek pochpac, bo to ošvet-

luje pec pri pečeniu. Vežme še list a na lopatu še prestre. Spodna častka pridze na lopatu. Na list še položa na dva ložky už pripravene, počuhane bandurky. To šicko še roztre zos lyžku. Čim cenše tym smačnejšie budu nalešníky.

Do peca še položi list zos bandurami a ked je verch červeny, še vycahne, nalešnik še odbere a še prevraci na druhu stranu a s listom zaš do peca položi. Zostane v pecu dotlik, niž nebudze červeny. To je znak, že nalešnik je upečeny. A tak to idze, kym še šicke nalešníky neupeču.

Ked su nalešníky už napečene, spraži še maslo na rahynky a smascarku na obidva strany še nalešníky dobre namasca.

Takto zrobene nalešníky su take smačne, že každy musi paľce zatym oblizac. — Amen !

Cigánska svadba v Zemplíne.

Svadba, krstenie, pohreb — sú význačnými udalosťami v cigánskych táboroch. Sídu sa na ne Cigáni dakde i z celého okresu. V každom prípade — teda i po pohrebe — sa opijú a pobijú. V tomto zlozvyku sú si Cigáni rovní azda na celom svete. K tomu, pravda, níkde nesmia chybēť čary a kadejaké bosoráctva, ktorým Cigáni fanaticky veria. Ináč, v tradičných zvykoch prispôsobujú sa aj Cigáni tomu okoliu, v ktorom žijú, pravda, — pokiaľ dodržiavanie týchto zvykov nie je im príťažou a nevyžaduje od nich zvláštnych obetí. Na príklad, sobáš Cigána v kostole je udalosťou veľmi zriedkavou. Ja som takého po dedinách aspoň nikdy nevidel, iba vo veľkých mestách, kde však usadlí Cigáni tvrdia o sebe, že sú muzikanti a nie obyčajní Cigáni. Tomu primerane mestskí Cigáni opovrhujú dedinskými, títo zas šiatrovými (stahovavými), ktorým je to jedno.

Tak, v Budkovciach (okres Michalovce) mal byť cigánska svadba, vydávala sa Mara Pulkova za Joža Džigaja, to sa vie, že bez farára a ohlášok, ale aj bez notára, či úradného matrikára; iba tak „pod vŕbou“, ako je starodávny zvykom v národe Cigánov. Čujme teda valalského kišbirova, An-

dera Hažguta, ktorý nám prednesie o priebehu svadby a jej následkoch vieryhodné údaje:

„Kedz še začinalo vo valale Budkovcoch hutorec, že budze vešele u famelii Pulkovej, doraz me vidzeli, že to nebudze mac dobrý konec. Obyčajne na valaloch je taky zvyk, že kedz vešele stoji, ta perše zavolaju pytača (u Abauji hutoria, že „starostu“), že by mladych vypytal od jich rodičoch.

I Pulkova famelia tyž sebe zavolala pytača, kedz oddavala svoju dzifku, Marju za Joža Džigaja, na Strajňany. Kedz pytač začal pytať a kedz še sbrali na prišahu pod krivu vitbu, ta veľo ľudzom še to nelubelo, že u svojim vypytovaniu doraz začal toten pytač Boha obražac. To še nepatri ani u Ciganoch! Vypytovane bolo take:

Buia jedna rajska zahrada a do tej Panbuh postavil Adama a jak vidzel Panbuh, že to nedobre Adamoj samomu, že každa džvirina¹⁾ ma paru, lem Adam ne, ta Panbuh stvorel Adamoj ženu a vera, bars šumnu. Kedz už Panbuh mal calu paru ľudzoch, zakazal jim zos jedneho stroma jesc, zos druhych že možu jesc, lem zos teho jedneho ne. Ta tote perše ľudze, Adam zos ženkoj jak-kedzby — prehrožne lali²⁾, kedz Panbuh do nich prišol. Panbuh lal takisto a lali šicke . . . . .

— No, ta to jak? — pytaju še Cigani, — šak Panbuh nelaje, a jak bul hodzen³⁾ Adam lac, kedz ešči ani dobre hutorec neznal?

¹⁾ zver.

²⁾ nadávali.

³⁾ ako mohol.

— Ta to tak, moji ľubi pracele, — hutori
pytač, — Adam ſe pohneval zos ženu. Hutopec
eſči nateľo neznal, ale znal maďarsky lac a terem-
tetovac . . . .

A tak ſe lalo i pri vypytovaňu mladej pary
ciganskej. Lal každy, kto eſči biroval¹⁾.

Šedzí rodzina za stolom a mlady ſe lučel do
prišahy od svojej famelii. Ta prišol gu maceri a
scel ju bočkac na rozlučene. Mac ſe začala s ruka-
mi odhribac²⁾, takže mušeli ku nej priskočic dvo-
mi Cigani, aby jej ulapili ruky a skruceli nazadek.
Tak ſe podarilo synoj pobočkac macir, ale pože-
hnane macerinske mu nedala. Ta tu ľudze doraz
začali hutorec, že to škoda bulo robic, že macir
mala požehnac syna, hoč idze lem tot, pod verbu
prišahac. Dajedne zaš hutoreli, že škoda bulo i ve-
ſele robic, bo zos teho jich života nič nebudze. Aj
tak bulo.

Za meſac, abo za dva jakoš lem pretrapeli
svuj cežky život vjedno, ale na treci meſac začalo
medzi nima vrič³⁾, takže Jožko začal ſe už ſbirac.
Začal ſebe rozdumovac⁴⁾, že jak ſe ma najlepšie
vyſlebodzic od tej svojej ženy, uceknuc dakdzi, dze
ho nikto nepozna.

Čežka vec to bula: uceknuc od ženy, kedz
gu tomu eſči aj ostatne Cigani davali pozur i u
noci i vo dne. Ale raz ſe Cigani zebraли na drevo
a jeho ochabeli⁵⁾ doma, bo ſe zrobil chorym. A jake

¹⁾ mohol, vládal.

²⁾ oháňať.

³⁾ vret.

⁴⁾ rozmyšľať.

⁵⁾ nechali.

bulo veľke začudovane, kedz še vraceli zos drevom a Jožka Džigaja vec¹⁾ nebulo. Fras²⁾ ho vžal na zad do Strajňan.

No, pomoci tu nebolo nijakej! Marja Pulkova cežko nesla svuj život, i to, že ju Jožko opuščel. Najvecej še odhražala na teho pytača, že lem vun je vinovaty, že tot jich život bul taky neščešlivy. Najhorši ale bulo to, že vona bula už od Jožka požehnana. O šedzem mešace porodzila dzifče, da li mu meno Katarina. Kersciny buly take, že jim nit pamjatky u valale, žeby dakedy take buly u valale. Vypilo še tam dvacec litre limonady, pejc litre derevianky³⁾, šedzemnac litre palenky s poprom⁴⁾ a išče kus⁵⁾ rumu. O meše še ani hutorec neda, bo akurat u sušednym valale pred pejc dňami zdech jeden veľky kornaz⁶⁾, ktory už tri dni bul u zemi zahrebany. Ta toho voni vyhrebli, do domu prinešli a zos toho še každemu telo mesa ušlo, že na druhý dzeň každy mal bolečku a mocy ucekaj.⁷⁾

Jak muj mily Jožko še doznał, že mu žena porodzila dzifče, začal sebe rozdumovac, že čom vun ochabil svoju īubu ženu peršu, kedz už odtedy mal jich das⁸⁾ pejc a ani jedna nebula lepša?

I podumal sebe, či by ozdaj nebulo lepší, keby še vracel ku tej svojej peršej, zos chtoru ma

¹⁾ už, potom.

²⁾ čert.

³⁾ denaturowaný lieh.

⁴⁾ korením.

⁵⁾ trochu.

⁶⁾ kanec.

⁷⁾ behačku.

⁸⁾ asi.

už aj dzecko. I veľo sebe nerozdumoval. Pobral še rano a večar prišol do valala ku peršej svojej žene i scel ju prehutorec, žeby mu odpuščela hrichy, žeby žila nazad vjedno . . .

Jake bulo jeho začudovane, kedy mu Marika, jeho perša ľuba žena začala hutorec, že lem takym spusobem budze s nim žic, kedy pujdze odpriša-hac do cerkvi¹⁾ . . . A i ku dochtoroj, že by še dal povizitirovac, či nema dajaku chybu . . .

Perši pošli do cerkvi, ku popoj²⁾, žeby jich prišahnul. Pup im začal vyšvetľovac, že to chočjak³⁾ nehodzen⁴⁾; perši muša buc ohlašky a šicko še muši zaplacic . . .

Ta voni sebe rozdumali, že hoč prišahňu i sami pod križom; šak to tak budze jak u cerkvi. Šicko jedno, či križ vov koscele, abo na poľu za valalom stoji.

Ale jej rodiče lem mocno kazali, že ku dochtoroj muša pujsc, bo mladej mac a ocec še bali, že Jožko odtedy može mac i dajaku chybu na prirodzeňu, to treba šicko jak valušno⁵⁾ prepatic.

Ta pošli našo mlade ku dochtoroj obidvojo, ale nemali pri sebe lem dzešec korunku. Dochtor jim hutori, že vun ich za dzešec korunku opatrac nebudze. I tak voni še zebrali, pošli nazad do domu a mušeli isc obidvojo kopac repu. Tam zarobili sebe dvacec korunku a pošli zaš ku dochtoroj, chtory jich povizitiroval. Jak šli do domu, vona

¹⁾ do kostola.

²⁾ ku kňazovi.

³⁾ hocijako.

⁴⁾ nemôže.

⁵⁾ ako sa patrí.

mu začala hutorec, že vona ani na dochtera neda nič; najlepši budze, kedy voni zrobja probu sami. Proba šei m podarela a buli s ňu spokojne obidvojo.

Teraz už nič netreballo, lem prišahac. I vybrali najmudrejšeho Cigana a išli prišahac ku križoj, na konec valala, Marja Pulkova, Jožo Džigaj a za nimi caly cigansky tabor.

Jak prišli ku križoj, perši poopatrali mladoho Jožku Džigaja, že by nemal daco pri sebe a a mesto svojej ženy neprišahal dajakomu remenoj, abo hašnikoj¹⁾ z gačoch a podobnym vražbom²⁾. Potym šicke Cigani poklikali ku križoj a toten najmudrejši More zprišahal mladych. Kedz išli zos prišahy, zašpivali sebe totu špivanku:

U Lastovcoch povedaju, že tam švine zdychaju;
ic ty, More, do leša, maš tam frasa Nemeša.

Pošol more do leša, našol frasa Nemeša.

Prišol domu lajuci, že gadžove³⁾ huncuci.

---

¹⁾ motúzu.

²⁾ čarám.

³⁾ sedliaci.

Vraž.

Dnešný človek sotva uverí, že dedinský ľud ešte vše verí čarodejom, kúzlam a bosoráctvam. Kultúra ešte tak hlboko neprenikla, aby bola vymietla poveru z hláv i sŕdc nášho vidieckeho ľudu. Určite možno povedať, že povera v čary a kúzla nekončí u nás ríšskymi hranicami, ale siaha ona na všetky strany, k súsedom. Cirkvi sice proti tomu bojujú, ale úspech prichádza len pomaly. Pripúšťam, že so zvyšovaním blahobytu a zlepšením sa hmotnej situácie dedinčanov — ubýva povery, ale jednako len ona tam ostáva, a, veru, čupí si pekne aj po mestách. V tomto ohľade môže si slovenský východ smelo podať ruku so západom. A neteší sa veľkej sympatii u sedliakov človek, ktorý by pochyboval v jestvovaní a úspechoch čarodejstva.

Uvediem v tomto niekoľko prípadov o „vražboch“ (čarodejstve) v obci Lupkovce, v okrese michalovskom, v našom „ohavne šumnom“ Zemplíne. Sliedil som tam po „vražoch“ (čarodejoch) a ich výkonoch kúzelníckych, či bosoráckych. Chytil som báčika Kerpeľu, ktorý veľmi ťažko niesli, že ich valal nemá vraža a gazdovia musia za ním bežať do súsedných dedín.

— Ako je to s vaším vražom? — spytujem sa báčika.

— Ej, panču¹⁾, škoda hutorec!²⁾ — vravia báčik. — Vy neznace, co skuší taky valal³⁾, dze nemaju vraža. Nema takoho ani naš valal. Nedavno buly voľby do obce a znace, kedz už demokracia vov republike, ta ľudze navoľa i takych, co še vov lelencu⁴⁾ narodzeli. Kto ma vekšu gambu, ta toho voľa. Naobeca⁵⁾ jim toho každy keľo trime⁶⁾; to še zna, že po voľboch nespeli nič. Prošim vas, take chujkove!⁷⁾ Každy še nafukuje, a co ma z nich valal, co našo občane? Nič! Chvaly do povaly a chosen maly, jak še u nas hutori. I u nas takoho zvoleli za rychtara, abo jak še po novym hutori — starostu. Ale, už veľo ľudze hutoria, že by nemali nič procivka temu, keby bul to dostał taky človek, chtory lem kuščičko⁸⁾ rozumi vražbom . . .

— Ale prišol hev⁹⁾ taky človek, chtory hutori ľudzom, že tote vražby už pred sto rokami buly a ešči co to placely, ale neška už ne.

— Tak to mace. Kedz še toten naš birov¹⁰⁾ tak vyslovel, ta naj še potym nikto vecej nečuduje, že ho dneškaj nikto nevola vecej ku krave, lebo

¹⁾ Pane.

²⁾ vravet.

³⁾ dedina.

⁴⁾ nalezinec.

⁵⁾ nasľubuje.

⁶⁾ vládze.

⁷⁾ chumaji.

⁸⁾ trochu.

⁹⁾ sem.

¹⁰⁾ starosta.

✗ vun už tym vražbom neveri. A verce mi, panču, abo ne — o našim birovi ľudze už aj to hutoria, či by nebolo dobre vydrilic¹⁾ ho aj od birovskoho stola . . .

— To, varí, už len preca nejde, aby ste pozbavovali starostenského úradu občana, ktorý neverí bosoráctvu. Utŕzili by ste si hanbu pred celým okresom, ba aj v Krajine, — napomínam gazdu.

— Ta kedz sebe zasluži, naj idze het; my vov republike; ta pridze po nim zaš druhý, — bránia sa báčik.

— Lem sluchajce dalej, co še šicko stalo u nas: Das²⁾ pred mešacom buli me pre valal kupeli bujaka. Šicke ľudze tam buli, lem pan Jožko Skakanik nebul. A vun preto tam nešol, bo už pred tym jím hutorel, že by trebalo ku bujakovi zavolac aj vraža, aby ho opatrel a pomuh mu, kedz by mu coška³⁾ chybelo. Bo — hutoril Skakanik — ✗ odkedy umarla Zuzka Cigijova, jej dva šerca prenašleduju caly valal a robia mu vše psotu a privodza nešcesce na narod valalsky. Chybeli starostove, že doraz po šmerci totej Zuzky nezavolali vraža a neuspokojeli ju.

— A vy, báčik, veríte tomu všetkému?

✗ — Lem počkajce, uverice doraz aj vy, panču muj, — odsekli mi báčik Kerpeľa a pokračujú, keď si boli prv vyklepali zasmolenú fajku:

¹⁾ vyhnati.

²⁾ asi.

³⁾ niečo.

— Ta psota prišla do našoho valala. Naprič¹⁾ lem bujak začal terkac²⁾). Persi dzeň zvalel Miža Fičuru, na druhý dzeň už še ulapel do Miža Kandraka. Tak to išlo dalej, že už nichto nebul bizovny³⁾), že kedy skončí zos svojim životom.

— Kedz občane u valale vidzeli, že jak veľke neščesce hroži calomu valalu — lapeli še rozumu. Doraz zehnali valalskych dzešatnikoch⁴⁾ a začali še radzic, že tu prečik lem muši daco buc planoho a treba še obracic na vražoch. Po dobromu to už neidze; valalsky bujak lem tak sam od sebe neterka.

— Radzeli a uradzeli se, že popytajú o pomoc vraža. Tač še našo panove dzešatnici na valalske kelčiky⁵⁾ vybrali do Rebrina ku Jankoj, chtory už pred tym služel u panstva a bul povyšeny za najlepšoho vraža. A to še zna, že perše sebe vypili kus palenky, to ozdaj na guraž.

— Kedz prišli ku Jankoj, ta še ho pytali, či by on nemuh spomusc tomu, že by u Lupkovcoch tote bosorky teľo nevražely ľudzom a že či by ozdaj nebulo lepší, keby še tota planota a neščesce zos gazdoch aj zos bujaka prenesla radči na Ciganoch, chtorych jest bars veľo u valale, vecej jak treba. Naj by fras trimal Ciganoch a ne porjadnych gazdoch . . . Cigani, to švinsky narod!

¹⁾ najprv.

²⁾ klat, trkať.

³⁾ istý.

⁴⁾ prísažných.

⁵⁾ trovy.

Porciu neplaca, dežmu¹⁾) jim vov štrajhamce²⁾ ne predpisali, ale kedz pridu voľby, ta Cigo voli jak aj druhý gazda. Ta to z pravdy? Ta to demokracia, kedz gazda trime povinnosci a Cigan nič a ma vun tote iste prava, jak gazda?

Tu báčik zahoreli hnevom spravedlivým a začali nadávať na všetky svetové strany. Dalo mi hodne práce, kym som ich utíšil a pohol rozprávať.

— No, ale lem teraz me vidzeli, že jaky hnev maju Ciganky na džadoch³⁾). Doraz še začaly na nich pomscic. Na perši porjadok zebrały sebe Michalkovych synoch do ciganskych koliboch. Ešči nicto na švece nevidzel taky zazrak, jakym še Ciganky na parobkoch buly vymscily, kedz bul neprišol na

pomoc kišbirov, Ander Kirnag. Ta lem Panbu h zna, že či by nebuli zos velikoho strachu ſicke ozda aj nepoumirali. Najhorše neščesce stanulo še zos apkom Michalkom, jakyš fras prišol gu ňomu u noci a vycah mu hašník⁴⁾ z gačoch. A Cigan še toho bars boji.

— No, báčik, — zamiešal som sa mu do vypravovania, — azda ste to mali skúsiť s trojkráľovou kriedou. Ešte z detinských časov sa pamätám, že touto zažehnávajú po dedinách bosorky a čary od ľudí, statku i budov.

— Ta tomu še u nas zaš neveri, — dôvodila báčik. — My lem to verime, o čim zname, že to

¹⁾ dávku.

²⁾ berný úrad.

³⁾ žobrákov.

⁴⁾ motúz.

pomože, na jakeš novoty nedame nič. 'Abym' do-povedzel o apkovi Michalkovi:

— Lem o mešac vidzel, jak strašne mu bosorky porobely zos hašnikom, jak velike neščesce ho trapi. Vidzel bizovne, že je mu porobeno, ta segiň¹⁾ radši by še bul zos Lupkovec prescaholoval dakdze indze, lem aby ho tote vražby neprenašledovaly.

— Ale bosorky doraz zachopily joho brata Mižu. A tu šicke ľudze začali hutorec, že ozdaj lem preto jich tote bosorky teľo preklinaju, bo toten Mižo ešči neženaty. Znace, panču muj, naš narod doraz zbačí, dze je pričina, kedz koho neščesce prenašleduje. Tu še zešli šicke ľudze a začali še radzic, žc jakym spusobom by trebalo toho Miža oženic?

— Jedni začali hutorec, že ozdaj by sebe muh vzac prostačku,²⁾ bo šak vun aj kapraľom bul, i za Čechoch služel, ta znamena kus vacej, jak ostatne Cigani. Tu mal naš cigansky Mižo ščesce, bo pošla za neho, jak za kapraľa, Marja Morova, šumna dzifka, ale ne prostačka, lem taka, obyčajna Ciganka. Ale jake bulo jeho veľke začudovane, kedz še po perši raz oženel a žena rozkazuje, že by sebe za staršinu zavolali lem najlepších ľudzi. Ta hned' bul šor, že by toten najvekši a najlepši na vešelú lem kišbirov³⁾ bul, lebo vun nelem u Ciganoch, ale i pri birovskym stole ma najvekše slovo. U sušednym valale zdechnul kuň,

¹⁾ chudák.

²⁾ sedliačku.

³⁾ obecný sluha, bubeník.

ta mali Cigani mesa i na tri vešela. Ciganky zaš navarely zamešku.¹⁾

— Ale verchnosci ciganskej še tote poriadky nebars pačely. Tu še zešli ciganske dzešatnici²⁾ na čele zos predsedom, Michalom Balogom, a še uradzeli, že tomu nerozumia, kedy kišbirov takym veľkym panom u valale, ta co še ma mišac do ciganskych koliboch? Že jim kišbirov nema co rozkazovac.

Usnešli še, že kedy šleboda patri prostakom, ta, verabože, patri aj pre Ciganoch. Potym ulapeli Mižovu nevestu, abo už aj ženu, bo še zna, že Cigan neidze še sobašic do koscela, ani do novtarijuša. On ma prišahu pod verbu, na luke. Ulapeli ju dzešatnici, vyruceli³⁾ zos koliby, zahnali het a pojedli šicko, co še malo jesc na vešelu. Mižo še nemoh branic, bo jich bulo vecej a každy Cigan muši sluchac svoju cigansku verchnosc.

— Potym ciganske dzešatnici sami vybrali Mižoj kapraľoj ženu, bo tak rozkazaly ciganske bosorky. Miža trebalo oženic, aby nešcesce pominulo a najsc mu ženu.

— Čuduje še tu Mižo, bars še čuduje: Ta to jaký poriadok vov ciganskych koliboch? — du ma Mižo. — Mne maju rozkazovac dzešatnici, mne kapraľoj, chtory dalej služel? Eh, takoho nit ani nebudze! — hutori Mižo. — Čom by ja nemuh sebe vybrac ženu? Šak pan kapitan mi vše hutoreli, že ja najlepšim kapraľom u calym regimence. Ta ja bizovne sebe i najlepši ženu najdzem!

¹⁾ polentu.

²⁾ prísažní obce.

³⁾ vyhodili.

— A, verabože, aj sebe ju našol, napric jednu, potym druhu, takže do mešaca mal štyri. Ľudze už začali o nim hutorec, eh, co hutorim, — ne ľudze, lem Cigani, — že ozdaj Mižo nema prirodzene u poriadku. Vidzi še, že tak to bulo, kedz še ženil každy tydzeň a štyri ho ochabely, ale piata už chcela žic s nim, jakby zos takym kapraľom, chtory mal veľku počlivosť¹⁾ nelem u valale, ale u calym okreše.

— Znace, muj ľuby panču, Ciganky bars radzi vojakoch a ešči radši kapraľoch, šaržoch. Tak še vidzelo, že tota piata žena budze verna Mižovi. Mižo bul rad, že už našol sebe vernu ženu, chtora mu nebudze chodzic za druhymi Ciganami, čarnymi, abo bilymi. Spokojne pošol do Tarhoviščoch robiť, kameň lamac na hradsku drahu. A tu še Mižo zaš preveľmi čudoval, kedz prišli ľudze gu nemu a začali mu hutorec, že tota jeho ľuba a verna žena, chtora ho tak verne jak kapraľa a muža gu tomu milovala, že tota ho strašne oklamala Ochabila²⁾ ho a pošla het, do dzeška³⁾ Tušicoch, zos druhym Ciganom.

— Mižo neznal co zrobic, či plakac, alebo še hnevac. Doraz ochabel robotu, vypytal sebe do volenku a ponahľal še do domu. Doma začal premetovac⁴⁾ za svojima šatami a na joho veľke počudovane našol tam svoju košuľu, zos chtorej bul odrezany pravy rukav.

¹⁾ úctu.

²⁾ nechala.

³⁾ dakam.

⁴⁾ pátrat.

— Mižo še zleknul a doraz ucekal po ciganskoho birova, že by še poradzili a presvedčili, že jake to zaš neščesce čeka nelem joho, ale caly cigansky narod a čom mu akurat tot pravy rukav odrezala. Prišol birov i dzešatnici, šedli sebe a začali še radic a poradzeli še, že Mižova žena bizonvne¹⁾ lem preto mu odrezala tot pravy rukav zos košuli, bo totu nošil, kedz mali vešele, i po nim a ona vtedy ostala od ňoho samodruha. A preto bosoruje tota ľuba ženka.

— Cigansky birov doraz pošol do sušednoho valala na šandarsky urad i zos Mižom. Tu Mižo prošil panoch čechnikoch, aby mu pomohli, že by holem toten rukav dostal, aby mu ho žena vracila, naj by ona hoč do frasa²⁾ pošla, lem keby bul rukav doma . . .

— Stražmajster odpovedzel, že čechnici neradzi idu do Lupkovec, bo tam kišbirov vekši pan jak predtym bul sam Karafa na prešovskej jatke. A potym — hutori pan stražmajster — birov by mal buc vekšim panom jak kišbirov, naj by dal zehnac šickych dzešatnikoch u valale, aby še o tym poradzeli.

— Co mal birov robiť? Vracil še do domu. Tam zaš svolali dzešatnikoch, chtore še pod predsedníctvom Janka Papcuna, najmudrejšoho človeka vov valale — radzili. Papcun je aj predsedom takej politickej strany, chtora ma najlepše otvorené drahgu protekcii do kraľovstva nebeskoho. Dumali, že ozdaj Buh by zahnal dajak toto ne-

¹⁾ určite.

²⁾ bárs aj do čerta.

ščesce, chtore fras dajaky zos Stropkova uvalil na Lupkovce. Ale Janko nebars ľubel bešedovac o totych vecoch zos Panombohom. Vun, jako dobry krescan, nechcel tomu veric, kedz už nemohli pomusc tomu bujakoj, kedz pošli ku tomu najlepšomu vražoj do Rebrina, chtory im dal take liky¹), že bujakoj to nepomohlo a vun neška terka ešči vecej jak predtym . . .

— Kedz už hutorim o bujakoj: Terkal jak bešny, ale valalsky koval²) pri tym sebe zarobil paru korunkoch, kedz mu pripravjal totu desku na oči, žeby neterkal. Valal še buril procivko tomu, i sam koval začal še tomu procivic, že jomu za desku dali lem dvacec koruny, ale za žile³) vyruceli o veľo vecej peneži, chtore i tak nehasnovalo⁴) pre bujaka jak pre nich samych; fras aby ulapel totych dzešatnikoch, co za žilem chodzili! Každoho žena mala chlapca do dzevec mešacoch, a to ich stalo každoho ešči pejdzešat koruny, co zaplacili valalskoj baboj, bo jak mi už povedzel — toto žile vecej pomohlo im, jak bujakoj.

— Ta co zrobic, jak zahnac neščesce? — dumali dzešatnici. Jeden radzil zrobic koleso okolo koliby zos švecenu kridu, druhý zaš zos močku, treci natarhac travy na hroboch a obložic kolibu. Na konec pošli šicke do pana farara a ten poradzil, aby zrobili svatu Trojicu, postavili ju šumne na valal a Buh zavaruje od neščesca i Lupkovce.

¹) lieky.

²) kováč.

³) zelinky.

⁴) neosožilo.

— A vy tomu, báčik, naozaj veríte? — pýtam sa gazdu.

↗ ↗ — Čom tu neveric, muj ľuby panču? Mam
↖ to za jedny peneži. Vražby buly i budu vše, do-
kle tu hoč lem jeden človek budze a tych še mu-
↖ šime varovac. Znal bym o nich hutorec, až by vas
hlava bolela, ale neška, dumam, už jich mace dojsc!

Naši furianti.

Mala byť na nedelu „bars mocna schuzka“ v okresnom meste. Mal tam prísť i minister, poslanec, ale neprišiel, odriekol účasť v poslednú hodinu pre nemoc, i lekár zakázal, treba sa mu bolo podrobiť. Národ bol značne rozčarovany, vedľ exminister je vodcom strany a náromom obľúbený. Prišli rychtári, notári i okresní náčelníci; oddá sa počúvnuť si tohoto jedinečného rečníka, politika a osvedčeného pracovníka za národ. Neprišiel, škoda! Čo sa dá robiť? Schôdzku nebolo možno odvolať, nuž išli ta iní, ale nerovní vodcovi strany. Išli jeho spolupracovníci, poslanci a poslančíci atď.

Prišli na schôdzku partajníci so všetkých strán, merali, veru, dlhú cestu k vôlei vodcovi strany. Je kríza, bieda; on vie najst' balzam, on vie poradiť, pomôcť a utvrdiť malomyseľných v sebadôvere, dodať sily a zmužilosti k vytrvaniu, borbe za kus chleba na macošskej hrude. On ešte národ, stranu, sedliaka nesklamal. Jemu možno veriť a keby on sklamal, potom už vôbec nikomu nemožno dôverovať. Všetci politici v prvom rade slubujú, ale dať z čoho i tak nemajú a ktorí by mali, nedajú. Ale na prácu možno si v nich vyberať. A dobre je pozorovať so strany aj ich fiziognomiu, ako sa

mnohí prholia, ako sa usilujú zakryť to, čoho sa im v škole a v živote nedostalo. Sledovať revnivosť v každej partaji, ako sa poslanci medzi sebou „bečeľujú“ (nie všetci!), ako pes s mačkou. Ako jeden závidí druhému i sebemenší úspech. Ako sú atakovani žurnalisti, že celú „zákonodárcovu“ reč neuverejnili, neskoro ju „pustili“, dali na miesto zapadlé. A znova vzniká revnivosť, neľúbosť, ak redaktor v tom samom čísle uviedej dve reči, dvoch tribúnov a nedá na prvé miesto reč toho druhého.

✗ Oh, Bože náš pravoslavný, furemne si stvoril ten náš svet sice, ale ľažko sa to vládne v demokracii! Ľažko je zuniformovať poslancov a senátorov partaje, lebo je pravdou, že demokracia neznamená rovnosť. Znamená rovnoprávnosť, ale nie rovnosť. Takej niet ani v sovdepии, ani vo fašistickom Taliansku, a nikde jej nebude.

✗ Len v našej samospasiteľnej strane je to „all right“, inde je to všetko „šejdrem“. My takých problémov nemáme, lebo my sme my a my tu budeme až do skonania sveta! Nazdar!

Na schôdzku prišiel okrem iných aj Juro Kandraj, gazda z Bravčového. Dobrý človek, bezdetný, gréckokatolík, povedomý stranník, tak trochu aj kandidát poslanectva. Člen rozličných poľnohospodárskych korporácií, správy rolnickeho družstva v Krumpľoviciach. Sčítaný človek je Jurko náš, ale keď vidí pred sebou masu sídeného národa, lapi sa ho hned „rečovacia“ horúčka a on si musí zarečniť. Reční zpravidla až na konci schôdzky, a to vždy opozične proti prvému rečníkovi.

Druhý, ktorý mi zvlášť utkvel v pamäti na tejto schôdzke, bol Miško Danoš z Dravčíkova, sedliak „Amerikán“. Bol pred vojnou v Amerike, a ku tomu tajomníkom americkej odborovej organizácie. Tu dostal malú nádielku z pozemkovej reformy; veď ju nemá ešte vyplatenú. Trápi sa na nej s celou rodinou. Dobrý je stranník, člen župnej organizácie, prv bol i členom ústredia, potom zaďakoval, bo sa treba venovať gazdovstvu. Ved' aj toho roku sa venoval o dušu a, hľa, urodilo sa mu pšenice toľko, že musel prikupovať jak pre žencov, tak aj pre deputátnikov. Ale nejde na Boha s kyjom. On nezúfa, netrtoší, nestrečkuje, nevyhráža sa, že pôjde k bolševikom. Má vrodenú sedliacku logiku, je chronickým optimistom a optimizmus sála okolo seba i keby mal sám hladovať. Číta stále a veľa toho prečíta. Nikdy nestratil sebadôvery a nádeje v lepšiu budúcnosť národa, roľníctva, zeme a celého štátu.

Tito dvaja dobrí priatelia sadli si vedľa seba v prvom rade a sledovali rečníkov a ich prednesy. A tu bolo vidieť zavše, ako Kandraj miestami ne-súhlasil s vývodami rečníka, mal k nim svoj názor, ktorý potichu povedal do ucha Danošovi a tento zas, krútiac hlavou, mu oponoval. Ale vydržali za celé $2\frac{1}{2}$ hodiny vedľa seba.

Tak, schôdzka sa začala. Dvaja rečníci tlmočili ospravedlnenie vodcu strany, že sa nemohol zúčastniť. Národ, shromaždený vo velikej sále hlavného hostinca, mlčky prijal tento raport. Čože mal aj robiť? Vodca len pre nemoc nemohol prísť, ináč on rád beží na svoj východ. Shroma-

ždenie poslalo mu pozdravný telegram a nikomu inému.

Zatým nasledovaly reči, preslovy politických činiteľov, ktorí v prvom rade referovali o kríze hospodárskej a o dojednaných spôsoboch aspoň jej čiastočného liečenia. Takým má byť i akcia s prídelom osiva na zimu, o ktorej sa rozhodovalo nedávno v Bratislave.

Tak z reči jedného majme tu niekoľko úryvkov:

- ✗ — . . . a ja, dobre ľudze, lem teľo hutorim :
- ✗ Vytrimac ! Šedlakom še neška bars čežko žije. Uroda plana, žnivo pod psa, nit co pre fameliu na žimu odložic, ani pre deputatníkoch, kto ich zos nas ešči trime. Zaco kupiš sebe gerok a jak
- ✗ poplaciš dane. Exekutore, naj ich Boh skare, zeburu človeku ešči i kalap zos hlavy. Ja lem hutorim, drahe pracele : My lem s cichoscu, bo my šedlaci a šedlak je tvor od prirody fajny. My nebudzeme robic rebeliu, my še nebudzeme bic, buric,
- ✗ ale kedz treba našu krivdu, našu pravdu obraňovac, ta budzeme ju branic a kedz treba i zos pescu !

A potom vidzi še politika panoch socanoch. Ich nezamestnane pojedli stodvacec miliony koruny, bo ich podtrmuje gentsky system. A vecka nezname, či tota republika štat fabričny, abo roľnický, či taky, abo onaky, abo mišany. Kedz mišany, ta treba i zos našim roľnictvom tak pitne narabjac, ako zos fabrikantami, robotnikami fabrickymi. Ale ne tak, jak by my, roľnici, od macochy buli. Á my to cerpime, ale vecej nebudzeme ! No, my še nebudzeme buric, ale kedz treba, ta aj cepy

ulapime a zrobime porjadek najperše vov našich valaloch a potym pujdzeme, vera, aj hore robic porjadek zos cepami . . .

Paterce, dobre ľudze! Vy še zapisali dovedna das na stopejdzešat vagony pšenice na ošivo, co pridzeli tota Zemedelska rada a rozdzelili, ma rozdzelic okresny urjad. Ta obecali vam lem dvacec vagony, na šmich caľemu švetu. Ta jak može zašac na jutro dajakych dvacec kilo pšenice, kedz tam treba sto, abo i vecej? Ja hutorim: Kto pridzelil, naj pridze hev a naj rozdzeľuje, bo gu tomu treba kus vekšej matematiky, ktoru še učili lem velike panove — aby še obšala žem zemplinska, kdze neška ani šemeno še nevracelo. A kedz nedaju vecej, kedz nedaju das ošemdzešat vagony, ta na rok pusto budze u Žemplinu a panove zos Bratislavu a Prahoch na totej pustacine budu u nas robic svojo ankety . . .

— Tak je, fajne hutorel, — volá poslucháčstvo, — ale kto budze placic a keľo pytaju, aby to potym nestalo teľo jak ťafran u žida!

— Nebojce še, dobre ľudze, — dodáva rečník, — placic še budze, ale lem o dva roky, v roku tišicdzevecstotricecťrecim a za cenu, jaka pitne budze u toym, pošlednym roku. Berce, kedz daju, vešelo!

Pod oblokom na dvore sliedí tajomník čiernej organizácie politickej; dnu sa už neodvážil, azda pre čierne svoje svedomie. Načúva, poučuje sa, sbiera materiál pre deník svojej strany.

— Hej, len berte, kedž dávajú, — prízvukuje krajský tajomník. — Tak je to, ako pri pozem-

kovej reforme. Tam je, hľa, gazda Zajda z Papcúna, ten vám dosvedčí, že aj jeho odhovárali, aby sa nehlásil o prídel z pozemkovej reformy, lebo že príde o ňu. Farári kázali s kancľov, že hlásiť sa o zem a prijať ju hoci za peniaze z pozemkovej reformy — je krádež. A ja som vám vždy hovoril, berte, dokiaľ je čas a pokým je z čoho brat. Zajda ma prvý poslúchol v Papcúne, vzal si, koľko dávali, vyplatil si pôdu a dnes on, bývalý želiar, je pánom sám sebe, gazduje na svojom a má sa dobre. Tak bude aj s prídelom pšenice pre jesenné osivo, ktoré vám treba už do 10. septembra. Zaplatiť ho treba, ale o dva roky, bezúročne sa vám počká. Len berte . . .

— Részletletagadásra! — (na čiastkové odtajenie) — ozve sa hlas maďarského sedliaka z Bodrogközu.

— Tak celkom to nebude, ale nie je to zlý obchod pre gazdu, je to vlastne pomoc, podpora v núdzi! — ozve sa poslanec Múdry.

Zatým sa ešte pohovorilo o akcii úverovej pre sedliaka, o trampotách s exekútormi, s rokovinou a koblinou a s gréckokatolíckymi farárm. Nadávalo sa na fabrikantov, socialistov, bolševikov. Na dotazy reagovali oslovení. Zarečnili si podľa ľubovôle. Nakoniec hlásil sa, ako obyčajne, náš Kandraj. Dostal slovo a „lapel še slova,“ predstúpil pred lavice a tvárou stranou obrátený k obecenstvu, vravil medzi iným:

— . . . a šumne hutoreli našo panove. Aj ja suhlašim zos jich bešedu a dobre to budze pre našich gazdoch, kedz še jim pomože zos ošivom teraz,

lem by teho vecej dali! Budze dobre, kedaž doraz najutre pujdze deputacia zos panoch poslancoch i poslančikoch, i kedažby kto ešči hodzen bul isc s nimi zos gazuchoch, naj idze a povi tam na verchu, že tak to u našim Žempline vecku dalej nehodni vystrimac. Psota cišne nas, cišne še na narod naš a vera, šicko jedno, oblapja ona katolika i luterana, rusnaka, kaľvina, rovno každoho. Preto my, šedlaci, mušime spolu trimac, zrobic u každym valale enternacionalu želenu a jak hutorel brat poslančik, kdze treba, veru, i zos cepami našu pravdu šedlacku potverdzic . . .

— Tak je, tak je — kričí národ. — Ma pravdu i Kandraj!

— Ale to ešči ne šicko! — pokračuje Kandraj, — bo ešči jest veľo vecoch, kotre muša do rezolucie, co še neška vyneše. Tote veci treba i tu i na verchu našim panom povedzec, žeby znali, na jaku psotu cerpi tu naš narod, co vun potrebuje a co ho merži . . .

— Čujme, čujme Kandraja! — volajú ojediné hlasy.

— Ta znace isce šicke, že exekutore chodza po valaloch vov avtomobiloch, doraz i zos kupcami, židzikami a skupuju gazuchoch za džuk. Ta tote avtomobily za čijo peneži, kto ich placi? Za daskeľa dni nas tote lingare do jednoho poskupuju. Pročivka temu še mušime branic a to treba do rezolucie napisac.

Ta potym urjadnici, co beru toten trinasty plat a vžali by aj šternasty. A roľnik nema zaco

gerok kupic famelii; ta to demokracia? Panom trinasty pridali a šedlakom jeden — august — vžali!

Narod naš bars merži tota ošemročna škola. Ta kto to kedy vidzel? To dzeci lem tak, poza školu chodza, bo nit učiteľoch a nit ani školoch. Šak dobre, že tu šedzi pan inšpektor, naj on povi, jak panove ciskaju obce, aby stavjaly nove školy, ta zaco a naco? Kto še chce učit, naj idze do meščanky, abo do gybnazie. Ja hutorim tu za calu okolicu nelem za sebe a svuj valal, že stači, kedz dzeci chodza do školy od novembra do apríla. Netreba ošem roky školy, bo dzecko u dvanastym roku vecka pomože na poľu i pri statku rodičom, a tak nemuž. To lem vydatky a vydatky na našo prazdne kešene. Treba i toto zapisac do rezolucie ...

— Dost, Kandraj, dost! — ozývajú sa hľasy so všetkých strán. — To by sme šli kultúrne nazpäť. — Súsed Danoš sa dvíha k slovu, lebo Kandrajovi jeho vlastní nedali dorečniť. Niektorí sa usmievali, iní zas hlavou krútili; vývody tohto tribúna, najmä čo sa týka otázky školskej, nešly do hlavy nikomu. Pred Danošom bolo už prihlásených niekoľko rečníkov z ľudu, darmo mu to spodia predseda pripomínal. On si stal, predstúpil pred lavice a ako by sa nechumelilo, pustil širokú, svojou prirodzenou sedliackou logikou odôvodnenú repliku, ktorá niesla na sebe patinu jeho širšieho svetového rozhľadu a organizačných skúseností. Z reči vynímame:

— . . . dobre ľudze, dovoľce, abym i ja povedzel paru slova gu reči mojoho pracela Kandraja. Ja suhlašim zos jednu častku joho bešedy, ale zos

druhu ne. Treba zrobic tak, aby še kapital nekoncentrioval vov rukoch jednoho človeka. Hej, stroje še pomaľučky rodzely, potym vecej i vecej a vycišly človeka, ale človek bars potrebuje tote stroje. Tak my nehodni neška ničic stroje, aby me ich najutre kupovali. Trebalо by zrobic družstva, zo-sdružstevnic mašiny i fabriky. Inač nebudze dobre.

Potym, jak hutori Kandraj o škole. Dobre ľudze, na zrobeňe takoho zakona, jak myšli Kandraj, nenajdzce vekšiny. Vše je lepši pre narod, kēd je učenejši, kēd ma holem vov každom okreše das dzešec meščanskych škol a dajaku stredňu. Muši buc i naš šedlak učeny. Zato je dobre, kēd zakon prikazuje dzecom i po valaloch ošem roky chodzic do školy. Zos naverhom mojoho ~~pracela~~ ani nechodzme ztadik na ulicu, bo by me še blamovali. A potym: Co ma Kandraj hutorec o škole, kēd vun dzeci nema . . . ?!

Danoš dokončil a sadol si spokojne vedla Kandraja. A teraz obidvaja krútili hlavami a poslucháčstvo sa smialo, menovite nad posledným argumentom Danošovým o bezdetnosti Kandrajovej.

Potom ešte rečnili niektorí gazdovia, prijatá bola rezolúcia, ustanovená deputácia, ktorá mala na druhý deň odcestovať do Bratislavu a Prahy v osivovej veci. Kým sa národ rozišiel, ešte sme pobesedovali so známymi s rozličných krajov. Na krízu, neúrodu žalovali sa najväčšimi.

— Tak, pán rychtár, ako sa máte tam, na vašej okolici?

— Ej, ta plano, jak vše! Uroda bula kuščik lepša, jak u totym kraju, ale ne taka, jak perše

✉ bula. Ale, verce mi, abo ne — našo gázdove tak piju, jak pili perše. I kedz še pšenice urodzelo, gázda naš najvekše šveto utrimoval, kedz bul jurmak vov mesce, abo tarh. I neška pitne tak. Perše tak isto neplacel židovi doraz co popil na trhoch a jurmarkoch, ale priviz mu do roka raz, abo dva cele a s tym šicko zaplacil. I neška tak robi, i neška, kedz toho veľo popije, ta privežie židovi cele a potym pije nanovo. Čežko še nam ňije, verabože, čežko . . . !

— No, z toho pitia súdiac, nežije sa vám práve najhoršie, lebo pitie po trhoch a jarmokoch a vôbec kdekoľvek, je vecou zbytočnou, luxusnou, ktorá by sa nemala prevádztať v dobe hospodárskej krízy . . . !

✉ — To hutorice vy, panču, ale co ma naš šedlak, kedz sebe nevypije kus palenky? Co ma druhoho na calym švece?

✉ — No, ako myslíte. Dobytok vie, kedy má dosť a potom viacej nepije ani nežere. Mali by vaši ľudia znať mieru a nepiť na dlh a nechať pitia alkoholu vôbec . . . ! Nemali by piť pálenku!

— Ej, ta už lem co je pravda, keby mali peneži na pivo, ta pili by toto, abo vino. Dakedy je, vera, dobra i derevjanka¹⁾ . . . !

✉ Na takýchto je slabý každý dôvod. Treba sa aj vziať do jednotvárneho žitia sedliaka na dedine a potom človek ľudsky pochopí, že jeho najväčším sviatkom je trh, alebo jarmok v meste, kde on nesmie chybēť i keď by nemal práve čo takého

¹⁾ Denaturovaný lieh.

na predaj, len aby si tam poriadne upil a prípadne sišiel sa s kamarátkmi.

Medzi tým sa prednejší činitelia všetkých možných kategórií a spoločenských vrstiev scho-dili do jedálne hostinca, na obed. Sluší sa po pravde rieť, že v tom hostinci majú príkladne mizernú obsluhu a lajdáci sú aj pokial sa týka akosti jedál. Možno, že to iba tento raz, ale hostinec, ktorý si nárokuje titul prvotriedneho, musí mať všetko prvotriedne, či už tam obeduje minister, alebo zametač ulíc. Tak to má byť v republike, najmä keď každý z týchto dvoch rovnako musí jedlo platiť.

Veselo býva v Zemplíne, keď národ zasadne k stolu. Či kríza, alebo nie, pri bielom stole — síce sa požalujeme, ale potom — smútok musí nabok. Môj ty Bože, čo sa tam všetko premele pri jednom posedení! Najprv sa pospomínajú každodenné strasti, potom túžby, medzi tým sa vypije prvý litrík, rozviažu sa jazyky a potom sa už figliarči o závod. Keď je veselosť v najväčšom prúde, potom je najlepšie zmiznúť, lebo sa pokračuje v privátnych domoch a to až do druhého dňa. Vše sa najde príležitosť, kam ísť. V lete v každom valale býva odpust, alebo sa dakto žení, vydáva, v krajinom prípade vše sa k takému stretnutiu narodí známemu, priateľovi (to je — jeho panej) nový svetoobčan, republikán, alebo republikánka, a to je tiež titul na svätenie. Akoby aj nie, ved všetci máme radosť velikú, keď sa množí národ náš pravoslavný, keď mu republička naša milovaná nestaci svojimi rozmerami!

Čím pestrejšia je spoločnosť, tým väčšmi rastú figle, tým chutnejšie doberajú sa priatelia. I pri našom stole mali sme kamarátov zo všetkých strán Zemplína, ba i Abauj a Šariš bol zastúpený. Keď sme prišli ku stolu, väčšia časť už poobedovala a kto si odbavil prácu s jedením, pokračoval vo figliarčení. Prisadli sme k stolu, keď si jeden šarišský krajan (teda „príšelec“ v Zemplíne) hrdo recitoval :

„Mal som štyri kone, šicke štyri buly šivky,
kedz išly prez ulicu jak paradni dzivky.

Prišol gu mne solgabirov, tak me napadoval,
aby ja mu tote štyri šivky podaroval . . .“

— Pajce lem, dobre ľudze, — vraví gazda Murovčík, — dneška ma Trimaj Jančo dobru dzeku! Človek by nepovedzel, že je Šarišan . . . !

— Ta šak vun ma caly Šariš zakazany, vun tam nehodzen pujsc vecej, bo by ho zavarli... — dodáva báčik Kedro, takto krajan odkiaľsi až od Sobraniec.

— Nehutor Mižu, — bráni sa Trimaj, — bo znaš, že:

„Sobrančane hače¹⁾ peču na rožni!“

— Ej, Jurku, Jurku, ta šak do zavčera hače pekli vov Trebišove! Ta jak to, že odrazu peču ho u Sobrancoch?

— No znaš, to tak: Pan prezident vydal rozkaz, aby vecku hačuriky pekli Sobrančane, aby jich nepredavalí Bečvarovi do Košic och na kolbasy, salamy a viršle. Kedz hače dobre pre Košičaňoch, ta muši buč i pre Sobrančanoch dobre . . .

¹⁾ žriebä.

— Ta od hačureho mesa maš ty, Jurku, taky mozoľ na pupku, bo my, ktore nezname, co to koňske meso, my vypatrame šicke, jak žid pod kolenom . . . — ozve sa ktorýsi, nefalšovaný domorodec.

— Co, ty kapaniku, co še nafukuješ, co by vy znali u Žemplinu! Vidzi še mi, že tebe by ani vov Falkušovcoch nepomohli, a to znaš, že komu ani vov Falkušovcoch nit pomoci, takoho chlapa lem vyrucic do staroho železa. Na Šarišu parobci valušni, ne jak vy tu hutorice, tak, abo onak. Vov Žempline še ani porjadne bic neznaju . . . !

Znaš, my taky narod v Šarišu, dokle ja bul ešči parobek: Kedz me liter palenky vypili, ešči me furt šedzeli. Kedz me dva vypili, to me ešči ani zos lafky nestavali. Lem kedz me už štvarty vypili a piaty začinali a še kus od stola dzvihali, tu še šicko vaļalo po žemi. Tak me še bili. Tak me še bili, take me buli parobci!

A neška, jake to parobci? Jake parobci u Žemplinu? Škoda hutorec! Kupi sebe za dva grajcare palenky, vyleje sebe na huňu, žeby lem šmerdzelo a už še idze bic. Ta bul von opity. Tak hutori na sudze, že bul opity. Vidziš herdinu! Von bul opity. Von parobek, jakomu nit pary! Idz do frasa i zos takymi parobkami!

— Ej, Jurku, ta nebul ty taky vešely, dokle ty byval v Šarišu a nohavky nošil! — zamieša sa báčik Hajda.

— Bul mi vše taky, bačik, lem dzeky še nedostalo často a kedz človek zos porjadnoho kraja

pridze medzi takych lingaroch, jako tu tot Kedro, ta nehodzen pacerky čitac . . .

— Vera, nehodzen, — dodá druhý, — kedz mu še kus vecej pšenice urodzelo jak nam . . .

— Pitne teľo še mi na kabliku urodzelo, jak vam, nehutorce !

— Fajne ľudze su tote Šarišani, vidzi še i na Trimajovi, že še coška podučel vov Žempline . . .

— Podučel, Ander muj, ale doma, v Šarišu. Znaš, to maš tak u nas, v Šarišu še vecka na štvarty rok vidzi, co s kotňakom: Abo do školy a še ulapi, abo poza školu jak Kandraj hutorel na schuzi, abo kark vykrucic ! Mne nevykruceli kark, ta mi še ulapel jak vidziš.

— A vy plany bankar ! — zavolá súsed Mirčák.

— Ta čomu, Mirčak ? — pýta sa oslovený.

— Bo trimece ruku vov vlašnej kešeni !

— No ta ? A jak mam trimac, kdze ju položic, kedz mi narošla ?

— Fajny bankar trime ruku lem vov cudzej kešeni !

— Ľudkovia moji, ak je hlas ľudu hlasom božím, veru, neviem, do ktorej epištoly vás zaradiť i s vaším pojmom bankára.

— Čudujece še, jak toten okresny urjad še čudoval novtarijušovi — zavolá ktosi z kúta.

— A to už ako bolo, nože to dajte k lepšiemu !

— Pán vrchný, ešte nám tie fľašky naplníte, ale z krajného suda, čo váš šéf pije na šábes.

— Dušan, pod na krštenie, tu ťa zve dirigent ~~x-ej~~ pokladnice. My ideme tuhľa niekoľkí, pod,

neobedu — volá ma priateľ Matej Chriašteľ a hned aj ťahá za rukáv a stolicou drmluje, aby som už ozaj šiel.

— Ani Bohovi, Matejko! Mne je viacej hodné figliarstvo našich furiantov, ako papkanica. Povedz tam, že novorodeňaťu želám dobrého zdravia a rodičom veľa radosti z neho. Ospravedlň moju neúčasť a vyprázdní aj môj pohár na zdravie rodiny.

— No tak, ako to bolo s okresným úradom a s jeho čudovaním?

— Tak, že Okresný úrad v Mrkvanticiach písal notárskemu úradu v Mjasojedoch list, v ktorom bolo aj trochu zazlenia, či nos — po našemu. Prvá veta listu znala: „Okresný úrad sa čudoval, že Notársky úrad nepodal posiaľ vysvedčenie o práceschopnosti obecného bujaka a kišbira . . .“

Nato notársky úrad napísal „vyjadrenie“ a musí sa priznať kus pochvaly notárovi, že bol chlapík, lebo sa „vyjadroval“, keď už dávno minula čerešňová sezona. Ako to už býva zvykom pri úradných listoch, úradný šimel vo vystrojovaní záhlavia a označenia témy je zabehaný tak, že v hornej časti listu je už označená rubrika: Predmet . . . A notár napísal: Predmet . . . Okresný úrad sa čuduje . . .

Príbeh tento rozprával učiteľ, museli sme mu veriť.

— A vy, pan Gajdoš, sce mi hutoreli tamtoho roku, keď me šli vjedno zos Mrazovec, že šedlak nemože buť dobrym poslancom vov parlamente, bo že še tam spaňšči, odvykne čežko robic

na poľu, ta nit z ňoho ani pan, ani šedlak
 A nemace pravdu! — vraví Kandraj od rohu stola.

— Hm, nepamätam sa, či som vtravel, alebo nie, — vraví Gajdoš. — Ak som aj povedal, pravdu som povedal. Do parlamentu musí byť volený sedliak školovaný a nie taký, akým by ste ho chceli mať vy, keby podľa vás chodil do školy, len keď sneh napadne a skopnie. Podľa vás stačilo by roľníkovi, keby sa naučil písat a trochu čítať a zrátať si peniažtky, čo dostane od žida za obilie. Divím sa vám, ste preca kurátor cirkvi a gramotný človek . . .

— Stačelo by, verabože, tri žimy školy! — pretrhuje v reči Kandraj, — kto chce buč murejši, naj idze do gybnazii!

— Nemáte pravdu, Kandraj môj. Povedal vám to dobre aj na schôdzke váš súsed tamto, Miško Danoš. My musíme napred so všetkým; keď sa ukazuje, že sa nevypláca obilniarstvo, treba roľníctvu uvažovať, aký spôsob hospodárenia začať, aby sa práca sedliakova náležite honorovala. Treba mu čítať, všímať si odbornej literatúry, učiť sa, lebo ináč sa bude učiť na jeho konto iný a gazda od iného bude si rozum kupovať. Váš názor na školovanie, predne nijako nie je odovodený z vašej vlastnej potreby — je zpiatočnícky, zastaralý, nemožný. Takýchto sedliakov neslobodno pustiť do parlamentu, lebo tí sú tam iba kývacím materiálom a ničím iným. To nie sú zákonodarci, to sú kývalovia! Tí nikdy nemôžu zastupovať záujmy poľnohospodárstva. O tomto by

malo roľníctvo dobre uvažovať, keď sostavuje kandidátky do poslaneckých volieb.

— A ja tverdzim, že do školy naj chodzi len ten, kto chce a má dzeku učic ſe. Treba každohu ochabic, keď hodzen ſe učic, naj ſe uči, keď ne, tak ne — ozýva ſa oznove Kandraj, ale Trimaj mu dodáva:

— Tak je, pravdu maš, Jurku! Ochabic! Aj muj bojtar zavčerom ochabel ſumnu kravku, aby iſla do lucerky a ſe zdula, ledva me ju zachraneli.

Kandraj krúti hlavou a Gajdoš pokračuje vo svojej replike:

— Viete, Kandraj, chcel ſom vám odpovedať hneď na ſchôdzke, ale nechal ſom ſi to k inej príležitosti a čiastočne dostalo ſa vám zamietavej odpovedi od iných, aj od vášho najlepšieho piateľa. Čujte, čo ſa mi stalo lanského roku:

Pred rozpočtovou debatou v parlamente napísal ſom istému nášmu poslancovi, roľníkovi, ktorý ſi myſlel, že poslanecký mandát dáva hneď aj patent na rozum, aby mi poslal, alebo priniesol z Prahy celý rozpočtový materiál. Je to, vari, 36 silnejších slabších broſúr, ktoré, ak ſi ich chce získať dakto iný okrem poslancov a ſenátorov z parlamentnej tlačiarne, musí za ne zaplatiť, vari, 500 koruniek. No, toľký peniaz ſom nemal nazbyt. Zbytočným ſa mi zdal toľký výdavok, lebo veď elaborátu toho potreboval ſom nie pre ſvoju osobu. Chcel ſom ho prelistovať a poradiť niektorým našim poslancom, čo majú zvláſť navrhovať v rozpočtovej debate a ako brániť záujmy i svoj-

ho kraja. A napísal nám ten pán poslanec, že mi elaborátu nemôže poslať, lebo ho „študuje“. Nuž. ✕ myslím si, študuj! I keď ho budeš študovať do súdneho dňa, nič z neho nevyrozumieš. A to sa vie, že v rozpočtovej debate pán poslanec ani nemukol, iba čo hrdinsky rozpočet pomohol odhlasovať. Myslím len pre túto prácu ste ho, priateľia, nevolili.

— Vera, nevoleli! — súhlasia všetci prítomní.

— Potom, vytýkali ste štátnemu úradníctvu „trinásty“ plat. Viete, somár bol ten, kto prvý nazval tento platový príavok štátnemu úradníctvu — trinástym platom. Ja sice nemám mandátu, aby som tu obraňoval štátne úradníctvo, ale konštatujem len po pravde, že tento príavok by len vtedy bol trinástym platom, keby sa ozaj rovnal jednej dvanásťine celoročného platu štátneho zamestnanca. Nebolo tomu tak, lebo úradníctvo dostalo len isté percento svojho mesačného platu. A v podstate bol to chudý príavok. Nazabúdajte, že najmä štátne úradníctvo je hodne zadlžené, zvlášť v nižších kategóriach a z dlhov, veru, nevytrhol ho ani ten „trinásty“ plat, toľko ráz ofrflaný . . .

— Nu, ta šak ja lem o veľkých panoch dumal, malym naj by ochabeli aj trinasty plat.

— Hja, v demokracii je to všetko jedno, každému má byť merané pomerne, — pokračuje Gajdoš. — Starší, vyšší úradník nemôže byť trestaný odňatím výhody, ktorá je každému nižšiemu priznaná. Mohlo by byť otázkou, že starší, lepšie platený úradník azda by sa obišiel bez vianočnej re-

munerácie, akou bol vo skutočnosti vami vytýkaný „trinásty“ plat.

Chápmem. Dnes vás mrzia úradnícke platy vôbec. Nemrzely vás vtedy, keď bola pšenica po dvesto korún za metrák. Ste neúprimní. Ubezpečujem vás, že úradníctvo by sa rado spokojilo s platom o nulu menším, keby z neho vyžilo. My si len sami myslíme, že máme veľa peňazí, ale nie je to pravda. Úradníctvo v mestách necíti lacnotu polnohospodárskych produktov. Všetko je drahé, byt, šaty, mäso, knihy atp. Každý čo len trochu samostatnejší gazda vystaví si na dedine svoj domček a dnes už aj po Zemplíne sa rozširuje taká bytová kultúra, že sa nezahanbí ani pred mestskou. Ukážte mi jedného úradníka, ktorý by si zo svojho platu kúpil domček v meste, alebo si vystavil. Málo je takých a jak sa aj spojili s dajakým stavebným družstvom, domček, v ktorom bývajú, nie je ich.

— Ta, dneška može vyžiť aj zos ošemsto korunkoch mesačne!

— Môže, ale musí bandurky jest s kapustou, pri tom sa poriadne neoblečie a svoj úrad nereprezentuje. Knihy si nekúpi, ženiť sa nemôže. Nezávidte úradníctvu a neviďte úspešnú politiku len v tom, keď sa vám dáva, shľadávajú sa subvencie. Učte národ, aby vytrval pri zdravej a jedine osoznej politike strany našej aj vtedy, keď je zle, keď treba aj dačo pretrpať. To sa menuje politickým + charakterom.

Musel som vám to povedať a som rád, že ste mi dali k tomu príležitosť. Ja vždy, čo mám ✗ na srdci, to aj na jazyku. A bol by som pokryt-

com, keby som vám nepovedal pravdu, aj čo by aká trpká bola. Musíte vypočuť pravdu aj druhého, vidieť aj rub vašej pravdy. Ja si to môžem dovoliť verejne povedať každému, lebo ja nikdy nebudem žobrať o vašu politickú priazeň, o váš volebný hlas pre mňa, lebo netúžim po poslaneckom mandáte. Poslancom môže byť aj prístipkár, ale za mojím písacím stolom nemôže sedieť prístipkár.

— Ta, pan Gajdoš ma pravdu! — prisvedčajú ostatní zpoza stola.

— Sce bars tvardy! — poznamenáva Kandraj.

— Tvrdý, ako tvrdý, priateľ môj. Vy musíte rešpektovať aj druhého svojho spolubližného . . . !

— Nedaj, Bože, aby nam tote chybeli, co chybeli Stambolijskemu! — skočí do reči Murovčík.

— Stambolijskému chybela inteligencia. Aj v Bulharsku si poniektorí poľní hospodári mysleli, že im netreba školovaných ľudí a opak je pravdou. A tam sa im veľmi vypomstilo, že podceňovali význam inteligenta, lepšie rečeno intelektuála v politickej strane, — dodáva Gajdoš. — Aj v sovjetiskom Rusku vedia si oceniť schopnosti školovaného človeka. Do svojich radosť sa, Kandraj, podívajte:

Tam, vyhorely Melonovce. Zrobili sme poplach, organizovali pomocné akcie, lebo pohorelci prišli o všetko, iba háby na nich ostaly. Spravili sme sbierky a boli z duše radi, že sa im trochu uľahčí, keď vidia, že nie sú tu sami. Zo štátnych lesov bolo im pridelené vyše štyristo kubických

metrov stavebného dreva za polovičnú cenu. Nuž vybrali sa viacerí gazdovia prezret a odobrat si prídel dreva. Les ten bol od ich obce vzdialený sotva na 5 kilometrov. Keď drevo prevzali, to sa vie, ponáhľali sa ho zapíť. Vliezli do najbližšej krčmy a nacengali sa pod obraz boží, podľa zákona — ako sa vraví. Vedľa krčmy stojí pošta a na stene tejto, hned pri vchode visí veľký plakát so sberňou, prosiaci dobrých ľudí o milodary pre pohorelcov. Pre našich nebolo dosť, že sa náležite opili, ešte si aj auto najali a po pansky sa dali domov zaviezať navidomočí. A to sa vie, budú doma nadávať na pánov a na štát, že sa o nich dobre nestará, že nezaplatí ich lajdáckosť, keď sa nedali poistiť. Kto sa nedá dnes poistiť, nemaly by sa pre patričného milodary sbierať . . .

— No ta a jeden učiteľ, jak dostal tote doplatky, das dvanac tišic korunky, takoj še zbral, išol do Sečovec a dotle tam ťumpoval, dokle utracel i ostatny halir, — vravia báčik Kmec.

— To je zrovna taký lingar, jako tamtí gazdovia, ktorí sa opíjajú, keď na nich iní milodary sbierajú.

— A to zpravdy? Povidzce, — hlási sa k slovu Trimaj, — že našo kapitalisci pošilajú peneži do Švajčarskej, kdze jim samym treba od nich das 2 percenta placic za manipulaciu a u nas penežoch nit. Trebalo by zhabac take peneži, co idu od nas het . . !

— Nemožno, — vysvetluje Gajdoš, — lebo to by sa priečilo zásadám voľného cirkulovania peňazí, slobodného obchodu devízami. Tam máte pri

klad v Nemecku. Zastavili tam obchod devízami, znemožnili poukazovanie peňazí do cudzozemska. Veď ste iste číitali o poplachu, aký tam vznikol. Podobne tomu bolo v Maďarsku. Následky ešte ani v jednom z tých štátov nevymizly. Nuž takých pomerov si my neželáme. Pošlite si aj vy peniaze do Švajčiarska. Zabrániť tomu možno iba opatreniami, aké má dnes boľševické Rusko a dopláca na ne na celej čiare.

— Vidíte, Kandraj! I politiku treba rozumne robiť a neprinášať dôvody, ktoré neobstojia, ktoré idú z madrov a nie zo srdca. Poradím vám však iný argument, ktorý, ak by ste ho dajak presadili, znamenal by veliké úspory pre štát. Hľa, je vydaný zákon o tom, že nik nesmie zo štátnej kasy bráť dva platy. Ale ho nik nezadržiava. Prečo? No, lebo, vraj, niet k nemu prevádzajúcich predpisov. Tak sa deje, že niektorí páni tam hore, až po tri platy ľahajú zo štátnej kasy a pritom oni „bránia záujmy drobného ľudu.“ Do diabla! A niet nikoho, niet ani jedinej politickej strany, ktorá by sa proti tomuto nesváru ozvala. Každá to trpí, lebo každá čo len za jeden cecek dojí kravu — štát. Aj pán minister dr. Engliš, keby bol úprimnejším oproti hlásaným vlastným zásadám, bol by sa v kabinete zaujal, aby k tomuto zákonu vydali prevádzajúci predpis a bol by zamedzil dojenie štátu. Neurobil to . . .

— A skoľko imiejet Rusňak materej? — pýta sa priateľ Jožka.

— Toľko pjať — hlási sa poslančík Matovič.
— A imenno: 1.) rodnuju mať, 2.) mať cerkov,

3.) kresnuju mať, 4.) mať božuju a 5.) mať zemľu rodnuju. A ješčo jest jedna, no ob etoj zdes hovorit neľza.

— A teper vam skažu, kak Rusňak v Ameriku pošol, — hlási sa Trimaj. — Ta išol zos šifu a volny bars mocno bily a rucaly zos šifu na šicke strany. Rusňak zaciskal mocno zuby, že by mu duša nevylecela. Kedz prišol na druhý breh, posmotrit za seba na morje i hovorit: „Ej, Hospodin Boh! Trimal ty me u harsci, ale, vecej nebudzeš!“

— Ja hutorim, Kandraju, — pokračuje Trimaj, — že Panbuh zrobel chybu. Von mal doraz, kedz stvoril Adama a Evu, postavic ku nim novtariuša, matrikara, že by me znali, jak a kdze še rodzeli perše panove. Takto nezname, kdze tot narod paňsky mal peršeho otca i macer . . .!

— Ta ty lem figlueješ, Jurku, — vraví Kandraj, — ale, verabože, čežko še dneška žije. Ja hutorim, jak pan senator Stodola, že jest na švece veľo mašinoch, co še zrobi, šicko. Jest i taka, co u jednym koncu rucaju velike falaty dreva, jak ho dovežu zoz lisa a u druhym koncu vychodzi fajny papir, abo novinky, ale taku mašinu ja ešči nevidzel, dze by u jednym koncu ruceli žem a u druhym by vyšla pšenica, abo chlib. Takej mašiny nit bez šedlackych rukoch . . .

— Hehe, vy toho veľo nevidzeli, — ozve sa Murovčik furiantsky. — Ja ani u Ameriky nebul a vidzel mi takú fajnu mašinu, kdze u jednym koncu ruceli do nej salamu a u druhym vyšol živy somar . . . Čujece, karčmaru, dajce nam ešči das dva litre vinka . . . !

Bolo na čase ísť, lebo nálada sa stupňovala.

~~X~~ Kamaráti sa čím ďalej väčšmi doberali. A reči nebolo o tom, aby sme sa rozišli. Každý mal dosť času a zdroj humoru zdal sa byť nevyčerpateľným; ale ako to zrobiť? Ako sa stratiť? Spoločnosť protestovala, keď sme platili, lebo to bolo signálom k „odpútaniu sa do pozícií, už pripravených,“ čiže zmiznúť, stratiť sa. Ale kde sa stratíš v Zemplíne, keď je celý rovnaký? Všetci Zemplínčania, či domorodci, alebo „prišelci“ trpia na rovnakú bolest, keď tlačí bota jedného z nich, pomravkávajú všetci.

— A, nazdar, to som rád, že vás tu vidím, pánovia! — kričí nejaký pančo, ako by tajomník nejakej socialistickej strany, ktorý sa vytalúpil z ktoréhosi boxu neďaleko nášho stola. — Pozorujem, že nadávate na situáciu, aj my nadávame. To sme potom všetci rovní. To si nechám páčiť. Socializmus je aj medzi vami na postupe. Viete, bratia, my tie zbytáky a nedieľy skoro prehajdákame, čo nevidet už začneme s nimi robiť poriadok. Pristúpte k nám, k našej partaji čím najskôr . . . !

~~X~~ — Maš pravdu, človeče, — prisvedča mu ~~X~~ Murovčík. — Lem to čim perše prehajdakajce a potom zaš my budzeme robic revoluciu.

Takhľa vyzerá pohotovosť našich oproti každému útoku, nikomu ničoho neostanú dlžni. Ešte stále nemohli sme odísť, hoc na nás tam čakala skupina dobrodejov, ktorí si nás mali podať, keď vypadneme z krčmy. Nešlo to, no a keďže bola „dzeka“ všeobecne dobrá, tak priveľmi nás nič neťahalo ztadiaľ. Po výšspomenutom rozhovore, ktorý, zdá sa, unavoval, lebo bol trochu ostrý a

huncútstva neobsahoval dostačok, človek by si bol myšel, že ustanú furianti, ale by sa bol mýlil každý. Hľa:

— Nole, Jožku, novtarijuš, nole, povidz, jak to zrobel po prevrace ten tvuj „mertvy špion“, co mertvych opatral, — kričia viacerí na notára K. z P. A Jožko musel prednieť, ako obhliadač mŕtvol po prevrate vyplňoval už slovenský blanket o svojom úkone, o prehliadke mŕtvoly. Vyplnil riadne všetky rubriky, len rubriku „poznámka“ nevedel. Vrtil nad ňou hlavou hodne dlho a nevedel z nej zmúdret. Čo tu robiť? Zavolal ženu:

— Hančo, nole poc hev!

— Ta co zaš maš? — pýta sa stará.

— Nole popatri, co to tu, že „poznámky“
Ta co to znači? Paj lem dobre, co to ma buc?

— Ta co to ma buc, ty chlop a neznaš to!
To znači . . . no, či ho poznaš?

— Ta jak by ne, poznam, — vraví manžel zrejme natešený, že mu žena pomohla rozuzliť takú záhadu.

A do rubriky „poznámka“ napísal: — Poznam, sušid mi bul. ? ?

— Ludia, podľme už, lebo sa nikam nedostaneme. Do večera nebudem v Košiciach. ↗

— Ej, ta jakby ne! Bizovne budzece, lem vytrimajce; dze vam budze plaňše, — kričia všetci zpoza stola. Ale my sme sa, veru, už aj brali, lebo tu nebolo výhľadu dostať sa von podobrotky. A rozlúčiac sa s priateľmi, odtiahli sme pekne von, Tam sme stihli práve spoločnosť, ktorá sa vracala

✓ s krstenia. Každý jej člen mal „kalapek na basomalelky“ a dobrej vôle vyše práva.

— Nole, pojce na odpust do Ubreža! — pozývajú zas krajani z peknej dedinky, ležiacej neďaleko Sobraniec.

Vyhovárali sme sa, že toto a takto, že nemôžeme, musíme byť doma, máme tam návštevu. Z odpustu by sme sa tak skoro nedostali von a keďže liehovín nepijeme, darmo by sme im tam zavadzali . . . Ale naše výhovorky boli márne. Nešlo to tiež bez figľa. Ešte sme sa vrátili, lebo táto „krstiaca“ spoločnosť považovala tiež za slušné, rozlúčiť sa s tými, ktorí ostali dnu, za stolom. Tak sme sa zas všetci dotrepali dnu. Sotva sme sa ukázali vo dverách, krajani nás vítali krikom, ani čo by sme ich neboli videli od 50 rokov. Náš návrat náladu iba stupňoval. Ale sme si nesadli, aby si krstiaci nesmysleli zasadnúť tiež.

A bratia Rusnáci spustili svoje „Mnogaja ljeta . . .“, po ktorom gazda Muriňák zanôtil :

„Maramaroš dobry varoš, dobro u nym žity,
ni popovi, ni ďakovi netreba platytý!“

Ale Ivan Ostapčuk z Čertyžneho nedal mu pokračovať, lež spustil on svoju, sta by ho chcel prelicitovať :

„I Laborec dobry varoš, dobro u nym žity,
ni popovi, ni ďakovi netreba platytý . . .“

Museli sme ich nechať vyspievať sa, lebo každý si takto oslávil svoje rodné mesto a celá spoločnosť im v speve pomáhala.

Na koniec nejak sme sa jednako len vytratili, ale ešte stále nie do Košíc. Spoločnosť, ktorá sa odpútala od stola tamtých, rozdelila sa na dvoje. „Kršteňáci“ išli pokračovať do Úbreža na odpust, my sme im slúbili, že prídem za nimi „vov avtove“ „kôndoktora“ Gerdu. Tento nás oblapil vari štyroch a museli sme k nemu. Vraj, obedovať. Boževečný, vedľ teraz sme položili lyžice a zas máme pokračovať? Museli sme ísť k nemu. Má šumný domček so záhradkou, v ktorej sa pyšne prechádzal bocian.

— Ta do frasa, doktor, ta to naco, dze si zlapal goťu (bociana)? — pýta sa domáceho pána priateľ Ďuro.

— Vieš, kamarát, to ti je tak. To je mladý bocianik, sice vyvinutý, ale starým sa trochu nepozdával, keď neobstál pri lietacej skúške, nuž ho chceli zabíť a on sa bránil, utiekol pred nimi sem, ku prirodzenému obráncovi zvierat, mne. Obviazial som ho, rany zaviazal a deti ho kŕmia. S tými sa baví denne ako psíča; pred starými sa drží rezervované. Máme ho radi . . .

— Človeče, vedľ ty môžeš na ňom báječne zariobiť, ak mu dovolíš, či umožníš prevádzkať v našom meste jeho prirodzenú živnosť, poťažne, ak by si si vyžiadal preň koncesiu i na celú Republiku! — vraví náčelník, Jožko Držgroš.

— Vedľ aj to mám na mysli, priateľu. Najradšej by som si ho vzal do Čiech, lebo tam si rodičia malé deti objednávajú u kominára, u baby, u vrany, alebo im príde dolu potokom a mlynár ho chytí na vantrokách. Takto, keby som tam za-

viedol bisnis slovenský, iste by o 10 rokov mal viacej práce štatistický úrad, ako jej má dnes, keď posledné sčítanie ľudu vykazuje úbytok pôrodov v Čechách. Ja by som s bocianikom zarobil aj v Čechách . . .

— Človeče a v zime cele iste, lebo v zime niet tu bocianov a predstav si ohromnú výhodu, keby si nedočkaví mladomanželia mohli rodinný prírastok objednať, tak, na príklad na Ježiška! Doktor, podaj si zajtra žiadosť v mojom úrade o licenciu!

— Akiste tak aj zrobím! Ako ju mám kolkovať, náčelník?

— Nemusíš. Napíš vľavo do roha, že „v poručenské věci bez kolku“.

— Poslúchnem ťa a takto sa budem starať vlastenecky o populáciu i v zime a po celý rok, všade na objednávku. Musím ešte vysliediť, ako si treba u bociana objednať chlapca, ako zas dievča. To asi nebude tak ľažké, lebo môj bocianik zdá sa múdrym vtáčikom, ktorý sa rozumie svojmu remeslu.

x

Zasadli sme a museli zasa jest. Studená kačka chutná veľmi dobre i po sebelepšom obede. Ale boli už štyri hodiny. Pri papkaní prišiel Karol ohlásiť, že teda on ide s jednou partou do Úbreža a doktor so svojím vozom aby zasa vzal nás. Vyhovárali sme sa, že teda do Úbreža tentoraz nepôjdeme. Darmo nás ubezpečoval, že tam bude figiarstva ešte viacej, ako dnes pri obede. Neslúbili sme sa, iba ak do sobraneckých kúpeľov, kde sme sa mali stretnúť zasa všetci. A to sa vie,

zasa mi všetci slúbili, že o 19. hodine budem dnes iste v Košiciach. Začal som tomu neveriť, lebo nebolo ani najmenšej nádeje, že by sa tamtí z odpustu zavčasu vrátili. Ale prisľúbil som sa, aby som nekazil nálady aspoň do tých kúpeľov. Slúbili sa aj ostatní, že pôjdu, ale nietak pán náčelník Jožko. On, vraj, nepôjde, lebo ho zuby bolia, vlastne len jeden a dá si ho dnes vytrhnúť . . .

— Dám ti veramon, aby sa bolesť trochu utíšila, — vratí „kôndoktor“.

— Neber, Jožko, — upozorňujem ho ja. — To by ti zaškodilo. Konský lekár má dávky odmerané len pre kone a voly a nie pre tak vzácneho tvora ľudského, ako je okresný náčelník. Vedť ty si tu prvý po prezidentovi! Tvoj život je vzácný, si preča aj ženatý a máš deti. Ty si veľký pán, ani sám nepoznáš svojej moci. Môžeš nás dať všetkých zatvoriť a vypustiť nás po týždni a povedať, že to bol omyl, lebo my sme poriadni ľudia. Neber kôndoktorského veramona, to nie je pre človeka!

— Ale, veru, vezmem a to hned duplovanú porciu, lebo mne i tak malá nestačí, — vratí náčelník . . . A naozaj vzal dvojitú dávku, ale ani tá nespomohla.

— Dám ti zo špeciálneho lieku, ktorý aj moje deti upotrebúvajú, keď ich bolia zuby. Je v tom kus narkotika, to ti pomôže, kým sa vrátiš zo Sobranieci . . . Poslúchni, dobre ti chcem, to pomôže.

— Neber, Jožko, lebo kto vie, pre koho on tie dávky zas meral, ale keď chceš, aby si bol zdravý a my mali istotu, že ti doktor nemeral dávky, ako

pre slona, — ja ti indikujem medikament. Sem fľašku, vatu, zápalky a kôndoktorský kabát!

Hned' sa mi dostalo žiadnych vecí. Ruky som si neumýval, ved' aj načo? My tu, v Zemplíne, nie sme tak hákliví na bacily. Ordinačný kabát bol ešte krvavý, lebo kôndoktor včera poobede očkoval v ňom svine v Malčiciach. Zastrúhal som si sirku, natočil na ňu vaty, namočil do zelenej tekuiny (~~smyrdela~~ ako sto čertov!), druhú sirku vzal do ruky miesto pinzety a ordinoval. Jožko si musel sadnúť k oknu a ukázať deravý zub. Do toho som mu potom obratne, ako sa patrí na felčiara, natlačil s druhej zápalky vatu. Potil sa, chudák, lebo ho to veľmi bolelo, keďže mal zub tak deravý, že mu ani zubárove kliešte nepomôžu. Ale vydržal hrdinsky, kým som skončil procedúru. Urobil som mu to vďačne. Môj, Bože! Čože by človek všetko nevykonal pre dobrého piateľa!?

Boli sme všetci spokojnejší, že keď Jožkovi bolesť utichne, bude lepšie, pôjde s nami a bude viacej veselosti. Hej, ved' tak je nám treba sa aspoň raz do roka zasmiať! Nič, nič nie je v tomto pláčlivom údolí, čo by človeka trvale udržovalo vo veselej nálade. Nezávidí nám, milý čitateľ, trochu veselosti ved' zajtra už každý sedíme nad svojím verpánkom a mastíme svoje remeslo, ktoré sa, veru, nebárs vypláca.

Ale Jožko nesľuboval kde pôjde, ba vyhováral sa, že nemôže, bo bolesť neuticha a že zubu už ozaj len zubár spomôže a nie „kôndoktor“. A nešiel. Do Sobraniec odcestovali sme len traja.

Cesta viedla rozváľanou hradskou, ktorú práve betonujú. Museli sme obozretne karovať, ale prišli sme do sobraneckých kúpeľov bez nehody. Hodovníci z Úbreža sa neukazovali. Nebolo ich. To značilo, že tam na nich máme čakať. Mne sa nechcelo, lebo ma v Košiciach čakala povinnosť. Ale kamaráti ani čuť o odchode a vedeli, že sa mi bez nich nemožno ztadiaľ dostať. Taxíkov na obzore tam niesť, nuž ľahko im bolo ubezpečovať ma, že o 19. budem doma, aj keď naozaj bolo už 17'45 hodín.

Ale Pánboh má vždy starosť o nehodného zriadenca svojho. Ako sa prechádzame po parku, odrazu kráča proti nám košický pán druhý rychtár Jožko Smirz v sprievode ešte dvoch pánov. To bola spásonosná náhoda. +

— Nazdar, Jožku, a maš tu fajny vožik? Vezmeš me do Košíc, maš mista dosc? — pýtam sa priateľa. — Veď budem teraz na teba votovať.

— Miesta pre poriadnych ľudí mám vždy dosť — odpovie pán druhý rychtár košický. — Ale čo tu robíš, ako si sa až sem dostal, človeče, „aniž bych já“ o tom, ako rychtár obce Košíc, bol vedel?

— Ani sa nepýtaj, Jožko, — vravím, — „upadl jsem mezi lotry a o mé roucho metají los“ hovorím slovami Písma. — Ak ma ty nevezmeš domov, dozajtreka sa odtiaľto nedostanem, lebo ak sem dorazia ešte tí, ktorí majú sem prísť z úbrežského odpusta, je zle. +

Darmo ma ubezpečovali priatelia, so mnou prišli, že o 19. hodine budem iste doma (a ono jachanie i po dobrej ceste trvá autom do Košíc

dobré dve hodiny), aby som počkal tých ostatných, ktorí sa, chudáci, trápia na odpuste . . .

— Akože sa trápia, — pýtam sa, — ako sa môžu dnes vystrájať široké odpusty, keď je kríza?

— Ty si blázon, — vraví kamarát. — Ved krízu nejedia na odpustoch!

Jednali sme sa horedolu, či mám ostať, alebo nie. Ale Jožko Smirz vyjednával tak, že sme sa odrazu našli v jeho voze a ztadiaľ si povedali posledné sbohom — a karovali domov.

Do Košíc sme stihli práve o 20. hodine.

Košickí priatelia dobatolili sa za mnou až na druhý deň o 10. hodine. Spali v Sobrancoch, nedalo sa im tralágať sa v pozdnej noci po neschodnej ceste.

Typo.

(Skutočná psia historia.)

Lekárnik, Jožčo Magurský má psa, nemeckú výžlu, Typom ho volajú. Deti za ním kričia „Typo, Typ“.

Magurský pri svojom „mastičkárskom“ remesle je náruživý poľovník, ktorý trafi nielen stodolu, ale aj sluku. Má teda aj psa. Čo je na tom, keď má dakto psa? Aspoň má mestský berný úrad novší titul, vyberať poplatok za psiu potvoru.

Ej, vyprosil by si Jožko, keby tak počul, ako mu titulujem jeho psieho miláčka, ba nahnevaly by sa na mňa aj jeho dve princezny, detváky malé, kučeravé. Lebo nie je pes, ako pes, ale tento pes, panečku, to je psina vydumaná! Má, ako viem, brata iba až hen v Nemeckej Ľupči a ten zas očúva na slovo „Top“, alebo keď mu otrčíš kus šunky, môžeš zavolať aj takto: „Tu máš, na!“ a hafan, čiže pán hafan nepohrdne. I to je múdry pes.

Jožko je rodák liptovský, kde teda obyčajne malým deťom pri krste darom dávajú flintu, aby sa tomu remeslu decko rozumelo, keď narastie, lebo ved hory sú tam vysoké, husté, ohromné a v nich zveri viacej, ako treba. Pánboh ju stvoril, aby aj

nimrodi mali do čoho strieľať. Veď prvého srnca zabil Jožko kdesi pod Ďumbierom práve v ten deň, keď sa mu narodila jeho nežná a veľmi hodná polovička. Patrne vtedy už kúsal nie detskými zubami, keď mu dal otec čuchnúť k pušnému prachu.

Správny lovec má mať aj správneho psa a po takom sa tu náš prekedvešný Jožko obhliadal. Starého nechcel a mladého nebolo, ale kto čo hľadá, najde.

Náš zákonodarný otec, pán senátor Izidor Benhitler má sučku, Missuru, taktiež vyžlu — stavača (Vorstehhund). Do tejto sa zahľadel pred dvoma rokmi Brok, lovecký hafan rotmajstra Melihubu, a to viete: štekot ku štekotu a o nejaký čas bolo s tohoto psieho pomeru nových šesť psíkov, z ktorých boli životu ponechané dve štence a obidve si vzal Jožčo Magurský. Doniesol ich domov, aby, vraj, deti maly zábavu, a maly ju, vera! Psíci kňučali, zavýjali dňom nocou za mamkou, slúžky ich chlácholily, ale oni na to málo dbali. Obyvatelia wigwamu na prízemí (Magurských bývajú na poschodí) a nad nimi o poschodie vyšie nemohli spávať, lebo psíci robili psinderu, podobnú šramlu a jazu.

Panička Magurských tiež „šejdrem“ mrkali na túto psiu patáliu, ale moc proti tomu neprotestovali, lebo deti sa so psíkmi bavily. Iba keď deti pospaly, vtedy domáca pani sem tam pre zaujímavosť si zahundrala proti svojmu mužičkovi asi slovami ako: „Ja ti tých psov vyhodím! Daj to niekam, potvory! Robí to tu smrad, nezbedu a o-

byvateľia domu nemôžu spávať!“ Jožko dačo nadhodil, ale len tak, aby si udržal na každom kroku auktoritu, to je — aby si manželka nemyslela mimochodom, že ona musí mať „rechť“, ale v duši vedel, videl, že žena má pravdu a tu treba sa postarať o nápravu. Dakedy má aj žena pravdu.

A sa aj postaral, len čo je pravda. Dal psíkov na edukáciu k lesníkovi Netopierovi do hôr býv. barona Mrmlayho. V panskom okolí boli psíci vychovávaní. Platil od nich mesačne po 200 Kč, i za školovanie nejaký obulus, lebo lesník učil psiny ich povinnostiam, aké na nich čakajú pri poľovačkách: disciplína, chodiť riadne za svojím gazdom, vedľa neho, pred ním. Zastať na zavolanie, pískutie, rozbehnúť sa na slovný, alebo ručný príkaz, kam si pán želá. Priniesť, čo padne odstreleného, „aportovať“, značiť zver atp. Učil ich najdôležitejšiemu psiemu móresu.

Učili sa psíci, učili, slízali bitky i hladu, ale vráví sa: „Trp, kozák, budeš atamanom“, alebo ako sa hovorí u nás: „Uč sa, junec, bude z teba vôl“.

Raz sme sa boli podívať na psíkov u lesníka. Býva o samote na pokraji lesa, nedaleko hradiskej z Košíc do Rožňavy. Vozík zastal na kraji cesty a my sme šlapali k horárni. Tu sa na nás vyhrnulo asi desať hafanov, najrozličnejších druhov a medzi nimi psíci Typ a Top — majetok Magurského. Hafali na nás nešeredne, ani sa to nesvedčalo na psov tak ušľachtilej fajty, ako sú psi poľovnícki. Keby to ešte psi valašskí, bundáši, valalskí glbáči, pinčili, foxterieri, mopslici, jazvečíci, bulldogi, ale toto . . . Na hanbu sveta!

Neviem, či to bol panský manier, zvyčajný u osvietených pánov baronov, či ich lokajov, ale tvrdím, že Jožkovi psíci osvojili si tu nespôsoby, ktoré ich nijako nezdobia. Možné je tiež, že lesník sa nezaviazal, Jožkových psov odúčať brechaniu a tí zas, ako to u psov býva obecne — keď jeden ich druh zaštekal, blaťali všetci. A lesník ich tam mal na výchove, ako už bolo spomenuté — viacej. Jožkovi som však túto nectnosť nevycítal, aby sa nenahneval.

To sa vie, že sme psíkom doniesli každému kilogram konského salámu, aby si pamätali, kedy ich bol gazda navštíviť a sa aj lepšie učili. Pre zaujmavosť sme vyšli s nimi aj do poľa na jarabičky. Už vtedy sa ukazovalo, že bude dačo zo psíkov. Ešte im ku skúškam čo to chýbalo, ale veľa nie; na trojku už by boli egzament složili. No, ved' nemali inej starosti, ako sa učiť.

O nejaký čas doviedol si Jožko psíkov domov. Silnejšieho Topa dal švagrovi a Typa si nechal. A to bolo slávnosti zas v rodine! Deti mali radosť ohromnú, ale nie tak domáca pani, lebo Typ, s voľného vzduchu, z horárne prišlý, nepoznal veľkomestských manier, ani etikety. Držal sa v byte ani valalský hafan; keď mal ísť von, išiel dnu von, to je — nešiel nikde, začo sa mu vždy ušlo bitky a do toho „dnu von“ strčili mu obyčajne čumák a to sa mu nepáčilo. Prosím pekne, pes preca nie je prasa! Typ mal kalváriu druhú. ~~Z~~ prvej ho od lesníka vyslobodili a tu do druhej navliekli. A k tomu nemohol behať voľne po dvore, spávať musel na chodbe, a prejsť sa len vtedy,

ked' mal na to jeho apatekársky gazda čas. Aj v tom nebolo vďaky, lebo gazda ho v meste nepustil voľne pobiehať, lež viedol si pekne na remienci vedľa seba. Vonku zas ho pustil, ale náhubok mu nechal primontovaný na chlebárni. Typo zo zúfalosti pomýšľal na útek z tejto dobroty.

Len na lepšej strave bol Typo, lebo tu sa mu aj mäsa ušlo, kdežto u lesníka kaša z otrubov a bôby a pritom sa musel učiť a poslúchať. Kedže tam boli od neho aj silnejší psi kolegovia, ktorí ho zpravidla odbili od misy, nuž trpel duplovane. Ked' sa Jožkova panička nedívali, Jožko vše vyniesol z kuchyne liter mlieka a servíroval ho rovno psovi, aby, vraj, zmocnel. Potom sa to stalo pravidlom, až panička na to prišli a povedali, že je kríza a pes nech sa spokojí bez mlieka, oso-~~lenou~~ vodou.

Kýv div potom, že ked' sa Typ dostal na slobodu, lietal ako zjašený. Najprv obehol všetky pätníky, všetky o samote stojace stromy v uliciach, každý podoprel nožičkou (tomu ho preca neučili a vedel to dobre) a bežal k ďalšiemu a potom sta bez smyslov lietal v širine, až jeho gazdovi mráz prebichal po krízoch, že mu milovaného psíka auto prejde, zadlávi.

Typo najradšej si hovie na otomane, medzi poduškami; vie, čo je dobré, ale tiež, že dostane výprask, ked' ho tam gazda zbadá, alebo gazdina. Preto zaraz skočí s pohovky, ked' kto z menovaných vkročí do izby; len ukradomky vkradne sa na otoman. Ináč si zalezie na kožu obrovského medveda, v salóne ležiacu.

Zdalo sa, že Jožkova panička si navykli na psa, hoc aj robil nezbedy. V noci na pr. nechcel im spať na chodbe, ale vždy pri gazdovej posteli a ak mal tento nočnú službu v lekárni, musel si vziať psa so sebou, lebo nešeredne zavýjal. Ale všetko trvá len do času. Raz Jožko Magurský oznámil v rodine, že odpoludnia si odíde na jarabičky do revíru a vráti sa k večeru. Šiel aj so psom, ale k večeru sa nevracal, odkázal laborantke, že príde až neskoršie. A nechodil. Už tu boli všetky autobusy, ktorými sa mohol vrátiť, ale jeho nebolo, segiňa! Panička mali z toho vážny strach. Bolo 21 hodín, keď pribehli k súsedom s polonárekom :

— Joža neni, Joža neni! Povedal, že ide na vtáčikov a že sa skoro vráti, a nevracia sa! Kam sa podel, kde ho viem hľadať?! Čo tam lezie, keď vie, že na noc neradno sa mu po poli túlať!
 ✗ To je hrozné, to je úžasné! Ja mu flintu na kúsky
 ✗ dolámam a psa vyhodím! Ja mu dám poľovky...!
 ✗ Vykrstím ho!

Súsed chlácholil súsedku, že sa on vráti určite, a ak sa nevráti, že ho teda pôjdu hľadať o hodinu, a že to so zlomením flinty a vyhodením Typa nebude tak najhoršie, lebo Jožko by si kúpil flintu novú a psa by dal na kvartieľ inam...
 ✗ Ale panička sa hnevali, usiliovali sa hnevať a robiť vážne nahnevanú a mračili sa, až z toho šla hrôza! Ked' bol hotový plán, ako ísť v tmavej noci do lesov hľadať Jožka, neboráka, odporúčali sa panička Magurských, že teda idú ešte domov. Sotva vkročia do hlavnej chodby v dome...

zahrmocú dvere v bráne a tuž byť . . . Jožko sa slávnostne nesie s flintou, dvoma jarabičkami a Typo pred ním. Panička ani neodpovedali na jeho pozdrav, lež bežali pred ním po schodoch do bytu, robiac sa vytrvale nahnevanou. Pravda, usmierili sa čochvíľa, flintu nelámalí, ani Typa neexkomunikovali z rodiny.

Všetka čest, Typo sa držal na poľovačke + výborne. Každú strelenú jarabičku našiel, dobre staval a aportoval i zajaca, len na mrchu straku bolo ho treba doúčať. Tej sa bál i zabitej. Ak sa nedostal za 2 týždne do lesa, vtedy bolo s ním zle. Pustený bežal ozlomkrky a nezastal ani na najzvučnejšie gazdovo volanie. Raz aj bol takto zabehol a nebolo ho možno nájsť. On sa, chytrák, našiel sám. Behal do samého večera v lese, behal ešte i v noci a keď nenašiel gazdu, pobral sa do krčmy, kam s ním zpravidla chodieval. Krčmárka ho druhého dňa dovezla do Košíc autobusom. Vedľaj dobre urobila, lebo už bolo plaču u Mangušských vyše miery. Plakali panička, detváky i slúžky, a Jožko, gazda, tiež lamentoval; všetkým bolo ľuto, čo kedy psa vydrali pre neposlušnosť a všetko mu odpustili, len aby sa vrátil. A vrátil sa, huncút! Bolo to radosti u lekárnikov. A zas + sa nad ním, beťárom, slniečko smialo.

Jožko si psíka fajne oširoval, len čo je pravda. Vyadjustíroval si ho obojkami, náhubkom. Kúpil si naň herský kocar a tak „vodu honil“ so + psom. Ostatní nimrodi závideli Jožkovi tento flanc + a psí kolegovia Typovi slepli závistou, akú že to + frajerinu honí ich regrút-kolega. Typo si bol ve-

domý tejto frajeriny. Mali by ste ho vidieť i dnes, ako si namyslene kráča pri gazdovi, na remienku priviazaný. Na kolegov psov i seberovnej rasy drží horenos a na sučky iba polokom mrká, huncút! Vie sa opanovať v takejto nafúkanej póze, ani mu nepríde na um zastaviť sa pri pätníku, alebo osamelom strome, prejaviť oň psí záujem, „oštemplovať“ ho a podopreť nôžkou, aby nespadol. Toto robia mladým dámam, slečinkám psi bastardi a nútia tak svoje gazdiny, aby im pri tom asistovaly aj vtedy, keď majú vedľa seba gavalierov. Typo sa cítil vznešeným psom, on to nerobil. On dá svojmu okoliu pocítiť svoju vznešenosť, získanú školovaním a bitkou u lesníka Netopiera.

Ktorýsi zbrklý lekár zjančil Jožka, že má tučné srdce. Prosím vás, tí lekári! Človek by to najradšej len pri poháriku vo „Varošskej pivnici“ videl! Jančia človeka, ani čo by to bolo ich remeslom. A Jožko si, veru, začal dietu aj so psom. To jest, čo Jožko sebe ubral, to pridával psovi a pes sa mal výborne. Medikamentov Jožko nebral nijakých, lebo on, ako lekárnik, dobre vie, čo je za svinstvo v tých práškoch a mastičkách. Ešte že by dobrým koňakom, alebo samorodým tokajským odporučovali neduhy liečiť, toho by sa Jožko neodrieckol, ale toto . . . Ech, fuj! Jožko začal robiť túry aj so psom. Vzal si do hlavy, že denne musí urobiť 8 kilometrov cesty pešúrom, keď obide mestský park 30 ráz a obchadol ho asi 2 týždne, vždy po obede. Pes strečkoval po parku a Jožko to hasil po chodníkoch, až kramkári zo svojich bûd naťahovali krky, čo sa to, boževičný,

stalo s pánom lekárnikom? Však to býval preca múdry, rozšafný človek! Nikdy nebolo na ňom vidieť, žeby, ako, oné . . . tento, bol azda jančil. Akože si vysvetliť, že odrazu takto okolo parku behá ani najatý . . . ?! Hádali, či by, vari, nebolo treba upozorniť dr. Stuchlíka na tento „tažký prípad“.

Jožko schudol, lebo menej jedol a pil, a pes, lebo behal po parku slobodne. Jožko dnes už túry nerobí a je mu jedno, či je srdce také, alebo onaké. Nejaké už bude a ostane!

Jednej necudnej vlastnosti sa Typo nezbavil: šteká na cudzích ľudí. To nebýva vlastnosťou loveckých psov, a preto kolegovia — nimrodi si v ústraní uťahovali z Jožkovho psa. Padaly aj také poznámky, zvlášť keď sme čakávali ďah slúk na jar, že je to pes nie čistej rasy, bundáš. Má, vraj, papuľu po valalskom hafanovi, že to, nebodaj, bude bastard. No, a keď šteká, tak to vonkoncom ~~x~~ nie je s kostolným riadom. Ja som sa snažil odbijať podobné výčitky na priateľovho psa. Tvrnil som, že keď Typ šteká, buď sa bojí, alebo podľa zásady „pes psa pozná“, teda šteká na psa. Napokon, že je tu dôkazom jeho ušľachtilá mamka, Misura, pána senátora Izidora Benhitlera, je tu správne vedený rodokmeň, teda nemôže byť ani reči o nepravom pôvode a tým aj o nectných vlastnostiach. Ale figliari neustali, lež do psa rýpalí, kde mohli.

Kedže sme už pri ďahu slúk, sluší sa spomenúť aj romantických sklonov Typových. Boli sme v Olšovianoch. Cecha široká, nimrodov mnoho, len ~~x~~

slúk málo, a potom, keby taká sluka bola aspoň tak veľká ako vráta na stodole a nelietala vo „zwiku“, mnohí by sme ju ľahšie trafili! Prichodili sme na miesto do revíru ešte pred zajdením slnka. Posadali sme si na trojnožky a na pne. Hájnici spravili oheň, my nad ním piekli slaninu a zalievali Izidorovým dobrým vínom. Kto mal psa, priviedol si ho so sebou, lebo keď v noci zabiješ sluku, ľažko ju najst v kríku bez psa. Bola tam aj Missura a Typo, a divná vec, mamka vrčala na syna, kedykoľvek sa k nej priblížil. Ba sa aj rozbehla s vycerenými zubami. My sme mali z toho zábavu a nechápali sme nevďačnosť psej mamky proti školovanému a hodnému synovi Typovi. Tak to bolo so dva razy. Po tretí raz, keď sme vyšli do Olšovian a zas opekali okolo ohňa slaninu, Typo začal dvoriť materi a tá bola odrazu povolnejšia . . . už na neho nevrčala. Ozrem sa mimochodom na nich a súčasne so mnou ešte traja priatelia, lovci, a vidíme, že Typo veľmi intenzívne dvorí materi. Upozornili sme na to Izidora Benhitlera, ktorý sa bleskuryčne otočil a chabinou pôriadne pretiahol Typa i Missuru po chrbtoch. Potom priviazali každého na iné miesto a bol koniec nestudným Typovým námluvám. Ľutostivo mrkal Typo na mamku, na desať metrov od nej vzdialený a ona zas na neho. Videli obaja, že sú bezmocní proti ľudskej brutálnosti. Gazdovia ich už nepustili voľne pobiehať po lese, až o mesiac.

Toť zas, nedávno Typo zachodil v slobodnej chvíli na zálety k nejakej plavčici. Musel pre-

liezať ostnatý drót a poráňal si veľmi nohy, až z toho krvácal a dosť silne. Jožko psa obviazal, liečil. Pes ležal nehybne v kútku a celá rodina ľutovala, že sa z toho nevylíže, že zajde, a nezasiel, lebo každý pes sa z nemoci vylíže.

Náš Jožko, kochaný, dáva rodine oddych už od počiatku júna až do konca septembra, alebo ešte dlhšie. A rodina teda dáva oddych jemu — sú si „kvit“. Na Jožka teda nemôžno povedať, že by kedy hladkal lokomotív, ktorá mu odváža rodinu a „načalstvo“ na „lont.“ Família sa odstahuje do Liptova a on ostane tu sám a sám. To je — ani nie celkom, lebo má tu psa Typa. Lenže, ako ho naučiť, aby v prázdnom, opustenom byte vydržal sám, keď mu gazda chce dakde aj ďalej ostať pri pollitriku tokajského, alebo pri partičke preferansu? Typ, huncút, nedal sa podplatiť. Len čo gazda vytiahol nohu z domu, reval, zavýjal, ani čo by ho drali. Podľa domáceho poriadku musí byť v dome po 21. hodine udržiavaný obecný pokoj. A toho u Jožkov nebývalo, odkedy bol Typ ponechaný na seba. A dovolenej preca treba využiť. Čochvíla deti dorastú, bude ich treba školovať, dovolená sa skráti na júl a august v roku a to nebude nič zvláštneho. Ved aj komu a čomu k vôle má čeladný otec sotrvávať v prázdnom byte, keď má rodinu het? Ale tu pes robil prekážku. Nie všade možno vodiť psa a psovi k vôle doma ostávať, to preca nik nemôže na Jožkovi žiadať! A tu si raz Jožko poradil. Išiel na Typa figľom: Dal mu na chodbu svoje poľovnícke nohavice, ako to zvykol robiť, keď sa hotovil na

- ✗ poľovačku. Pes, trúba, mysel, že gazda sa mu ozaj chystá na lov, ľahol si k nohaviciam a mlčal celú noc.
- ✗ Z toho mal Jožko radosť ohromnú a chválil sa s tým pred kamarátmi, ako on „vyfírundcvcigoval“ psiska, ako mu prešiel cez rozum. A mal ✗ som aj ja radosť, že sa Jožko trochu uvoľní pre kamarátov, keď je už teda slameným vdovcom ...

Včera sme boli obidvaja pozvaní k rodine, ku priateľovi, na partičku preferansu. Jožko, to sa vie, psa nechal doma, dal mu k čumáku poľovnícke nohavice, flintu a patrony, aby si určite namýšľal, že ide s gazdom na poľovačku.

A dobre sme sa bavili. Jožko vyhrával, karta mu išla kromobyčajne dobre. Dával kontry i rekontry, „z ruky“ hral a cítil sa dobre, iba keď ho v zábave vyruší pribehnuvšia súsedova slúžka ...

— Pán lekárnik, Typo úžasne zavýja v byte, obyvatelia domu sa búria, lebo nemôžu spať, ráchte si s ním robiť poriadok ...

- ✗ Jožko sakroval, až sa obloha mračila. My sme sa ho neopovážili doberať, ale psisko prešiel gazdovi cez rozum. Už sa nedal oblafnúť poľovníckymi nohavicami, ani flintou. Musel si ho teda pekne priviesť so sebou, ak chcel partiú dokončiť.

Jožko Magurský sa rozhodol, že dá psa zas na edukáciu, ale už nie k barónovmu lesníkovi.

V Košiciach 12. júna 1933.

Obsah:

Vianočné spomienky	.	.	.	.	.	7
Novoročné spomienky	.	.	.	.	.	17
U nás na fašiangy a na Veľkú noc	.	.	.	.	.	23
Slovák policajným riaditeľom	.	.	.	.	.	33
Rechtor	.	.	.	.	.	47
Ked' vojak prejde cez rozum policajtov	.	.	.	.	.	63
Všelijačina	.	.	.	.	.	86
Platiť či neplatiť?	.	.	.	.	.	101
Šírenie osvety na slovenskom východe	.	.	.	.	.	122
Krivý vidziš	.	.	.	.	.	142
Kohuce mliko	.	.	.	.	.	161
Cigánska svadba v Zemplíne	.	.	.	.	.	166
Vraž	.	.	.	.	.	172
Naši furianti	.	.	.	.	.	183
Typo	.	.	.	.	.	215